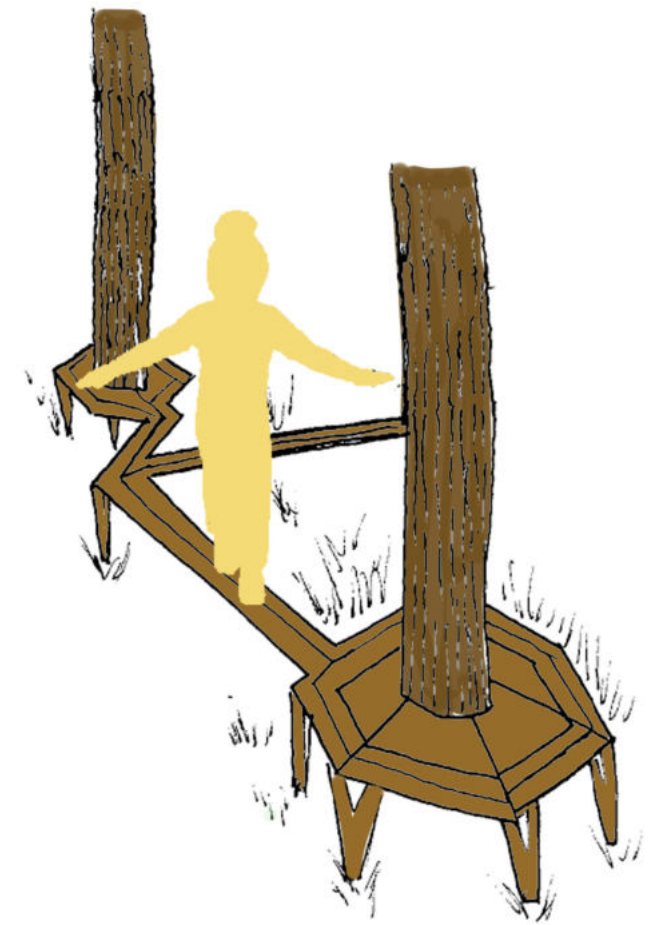

LEK FÖR ALLA

–Ett idéförslag för inkluderande lek vid
Lundbyparken i Örebro

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2020 Marluz de León, e-post: marluzdeleon@gmail.com
Titel på svenska: LEK FÖR ALLA - Ett idéförslag för inkluderande lek vid Lundbyparken i Örebro
Titel på engelska: PLAY FOR ALL - An idea proposal for inclusive play at Lundbyparken in Örebro
Handledare: Petter Åkerblom, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Carola Wingren, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Anna Robling, SLU, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Illustrationer är författarens egna.
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren.
Där inget annat anges är de författarens egna
Originalformat: A3
Nyckelord: inkludering, inkluderande lek, inkluderande lekmiljö, naturlek.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

FÖRORD

Barnkonventionen blir svensk lag 2020! Förhoppningsvis leder detta till att barn kommer mer till tals och kan vara delaktiga vid utformningen av lekmiljöer.

Jag hoppas att detta arbete kan inspirera till att skapa främjande lekmiljöer där alla barn med olika förmågor och förutsättningar kan utvecklas till självständiga individer i lekens värld.

Först och främst vill jag tacka min familj som har stöttat mig under arbetets gång, jag skulle inte ha klarat det utan era uppmuntrande ord.

Jag vill också tacka Mimmi Beckman från Örebros kommun som gav mig möjligheten att jobba med Lundbyparken och Anne Dahl Refshauge från Köpenhamns Kommun, som visade intresse i mitt arbete och ställde upp som min guide under mitt studiebesök i Köpenhamn.

Slutligen vill jag tacka min handledare Petter Åkerblom som har kommit med värdefulla tips.

SAMMANDRAG

Det här arbetet är ett exempel på hur man kan skapa en inkluderande lekmiljö för barn med och utan funktionsnedsättningar. Syftet med arbetet har varit att undersöka hur man som landskapsarkitekt kan skapa inkluderande lekmiljöer i en naturmiljö med höga lekvärden för att främja barnens välbefinnande. Det borde vara en självklarhet att ta hänsyn till barnens behov och förutsättningar vid planering av lekplatser. Jag vill därför visa exempel på hur man genom gestaltning kan bidra till en mer social inkluderande plats i Lundbyparken i Örebro, med utgångspunkt i vad inkluderande utemiljöer är och hur man kan gå tillväga för att gestalta en sådan plats. Målet är att detta arbete ska vara en inspiration för Örebro kommun men också att medverka till att sprida innebörden av begreppet inkludering på svenska samt inspirera landskapsarkitekter och andra planerare att ta hänsyn till inkludering vid planering och utformning av lekmiljöer.

Metoderna som använts är litteraturgenomgång, inventering, checklista tillhandhållen av Örebro kommun, studiebesök i Köpenhamn, gåtur med barn från Lundbyskolan och slutligen en skissprocess. Dessa metoder gav kunskap om barnens lek, kännedom om inkludering och information om Lundbyparkens förutsättningar och användning. Studiebesöket visade reella exempel på inkluderande lekmiljöer men också vikten av naturen och hur lek kan integreras i naturen för att skapa höga lekvärden.

Skissprocessen har varit ett sätt att testa och vidareutveckla mina idéer som slutligen gav en grundstruktur att jobba vidare på. Under skissprocessen föddes konceptet "upptäcktsfärden", inspirerad av Eva Norén-Björns resonemang om att flera rum i "rummet" är hur man bäst går tillväga för att uppnå variation. Genom variation skapas flera lekmöjligheter. När barn rör sig mellan olika rum är det som att träda in i olika världar vilket blir en resa, en upptäcktsfärd.

Slutsatserna från metoden och konceptet resulterade i sex utvecklingsmål. Utvecklingsmålen ska bidra och stötta Lundbyparkens utveckling genom att skapa en plats där barn upplever variation, natur, samhörighet, social gemenskap och höga lekvärden. Gestaltungsförslaget stärker Lundbyparkens rika naturlandskap och skapar förutsättningar för att det ska finnas någonting för alla för att undvika exkludering och segregering.

Arbetet avslutats med en diskussion där jag tar upp flera punkter, bland annat min tolkning av inkludering och vad jag har lärt mig om den. Jag tar också upp Lundbyparkens utveckling, vikten av inkludering och skillnaden mellan tillgänglighet och inkludering.

SUMMARY

BACKGROUND

This thesis is an example of how to create an inclusive play environment for children with and without disabilities. The purpose of the work has been to investigate how, as a landscape architect, one can create inclusive play environments in a natural environment with high play values to promote children's well-being. It should be a matter of course to take into account children's needs and conditions when planning playgrounds. I would like to show examples of how the design can contribute to a more social inclusive place at Lundbyparken in Örebro (based on what inclusive outdoor environments are and how to proceed in order to portray such a place.)

To achieve my purpose, in this essay I respond to the following questions:

- What characterizes an inclusive environment intended for play?
- How can Lundbyparken be developed into an inclusive environment with high play values?

The aim is that this work should be an inspiration for Örebro municipality but also how the concept of inclusion can be practically applied in landscape architecture and planning. This can inspire landscape architects and other planners to take into account inclusion when planning and designing play environments.

METHODS

The methods used for this work are literature review, inventory, analysis, checklist provided by the municipality of Örebro, study visit in Copenhagen, child-led walk with children from the Lundbyskolan and finally a sketching process.

The literature gave knowledge about the term inclusion, different types of disabilities, the importance of nature in playgrounds and the significance of risks and challenges.

The study visit showed real examples of inclusive play environments but also the importance of nature and how play can be integrated into nature to create high play values. I was advised by landscape architects Märit Jansson, Anne Dahl Refshauge and Helle Nebelong to visit the following playgrounds: Nature playground Valbyparken, Sundbyösterplats, Amager Faelled school (The Forest Schoolground) and nature playground Rødkildeparken.

The inventory and analysis provided insight into the conditions of Lundbyparken. The site visits were made over several seasons which showed several landscapes and I got to see how the activities varied among the visitors and the conditions the place offered. From this I produced four analysis maps showing the topography, vegetation, roads, paths and entrances, activities and traces of play.

To get an in-depth analysis of the site, I took help of a checklist that I was provided by the municipality of Örebro. I did the inventory at the same time with the checklist. The checklist has been a very valuable addition. There were several aspects that I had not taken into account. The checklist covers five valuable aspects: attractive environment, social values, imagination and creativity, exploring and experimenting, and joy of movement and challenge.

In order to gain a deeper understanding of how children use the site today, Örebro municipality organized a child-led walk with Lundbyskolan. Two groups from different grades participated. Each walk took about 1.5 hours. I had prepared a number of questions to ask the teachers and children to gain an understanding of how children use the park.

The sketching has helped me to try different things, test new ideas and guide me to the concept and the design proposal. The sketching process began in at the same time with the literature review. During the sketching process, the concept "upptäcktsfärden" was born.

RESULTS

I was unfamiliar with the term inclusion but the literature review gave knowledge and understanding of the subject. All definitions for inclusion agree that inclusion aims to eliminate social barriers. Children should experience community and participation in social play experiences.

Occupational therapist Maria Feske describes inclusion as follows:

An inclusive playground is accessible, but it is not continuously barrier-free in the traditional sense. An inclusive playground includes a balance of play experiences for all abilities, achieving parallel play as much as possible. These challenges for all parties are necessary for the development of social and cognitive skills.

(Feske u.å, s. 4).

In the literature about inclusive play, it is emphasized the importance of using Universal design which should serve as guidelines when designing inclusive play environments. Although inclusive play strives for community and common play activities between children with and without disabilities, it is important to point out that it is not possible to make everything available at the playground. The idea is that there should be something for everyone at the playground. The secret to succeeding in creating an inclusive play environment is by breaking down segregation and avoiding special play equipment that attracts attention.

The literature also provided information about various disabilities and what obstacles children with disabilities encounter in playgrounds and how it can be prevented.

The literature also addressed the importance of nature at playgrounds and how important it is that all children take risks and challenge themselves. All children regardless of ability feel good to be out in nature (Coco & Moore 2009, s. 159). A play environment close to nature offers affordances which create imagination and creativity in the children. Kids can create their own games. All children also have the need to explore and take risks.

According to environmental psychologist Marina Brussonis, the only way to let children manage risks is to let them take risks. If adults want children to be out of danger, children should learn to make their own risk assessments. When the children are out, playing and taking risks, they learn to solve their own problems. They decide for themselves what they want to do and they also feel freedom. The children become self-confident individuals, which is important for identity creation (Brussonis 2019).

Design proposal

As stated in the method section, the concept “upptäcktsfärden” was born during the sketching process, which is inspired by Eva Norén-Björn’s argument that different rooms in the “room” (2016, p. 27) is the best way to achieve variation. Through variety, several play opportunities are created. When children move between different rooms it is like stepping into different worlds which becomes a journey, a “journey of discovery” (upptäcktsfärden).

The conclusions from the method and the concept resulted in six development goals. The development goals should contribute and support the development of Lundbyparken by creating a place where children experience variety, nature, solidarity, social community and high play values. The design proposal strengthens Lundbyparken’s rich natural landscape and creates the conditions for there to be something for everyone to avoid exclusion and segregation.

These are the six development goals for Lundbyparken:

- A varied landscape

Lundbyparken will be a varied landscape with several rooms that connect to each other, which creates opportunities for different kinds of activities for everyone. The children should find their own places but also have the opportunity to create their own.

- A challenging place

Lundbyparken will offer different levels of difficulty. Children should experience excitement and joy in their play. Children should challenge themselves, practice their own abilities, and explore what they can and cannot do.

- Take advantage of the site’s rich landscapes

Take advantage of Lundbyparkens vegetation and topography. Natural rooms should be reinforced to create more play opportunities.

- A place for everyone

Lundbyparken will break down the social barrier and strengthen community and interaction between children with and without disabilities. It should also be an attractive environment that attracts teens and adults.

- High play value

Lundbyparken should be rich in affordances in the form of loose material, natural materials and other play tools to inspire fantasy play and creativity.

- A place for all the senses

Lundbyparken will offer sensory experiences to children and other visitors.

Master plan of the development proposal at Lundbyparken.

CONCLUSIONS

I have realized that inclusive environments for play and socializing is about creating spaces where adults and children of different ages and abilities can socialize without feeling excluded. It is about taking into account people’s different needs when, as a landscape architect, you contribute to creating such meeting places. The children should be stimulated, challenged and encouraged in the play. In other words, inclusion means so much more than just eliminating physical barriers.

I have also come to realize that exclusion is inevitable. One kind of ground surfaces that help children in wheelchairs can be a barrier for children with visual impairment, or a certain play equipment used by children with visual impairment can not be used by children with impaired mobility.

I have taken into account the different ages and abilities of individuals when designing the proposal for Lundbyparken. In order to increase play values, I have integrated the play into the rich vegetation of the place and have taken advantage of the topography. My goal has been to create something for everyone.

Hopefully, this work can illuminate and inspire landscape architects to take into account children’s needs and perspectives and start creating inclusive play environments instead of “standard” playgrounds that do not meet children’s needs.

INNEHÅLL

INLEDNING	8	STUDIEBESÖK	28	GESTALTNINGSFÖRSLAG	61
BAKGRUND	9	VALBYPARKEN	29	KONCEPTET UPPTÄCKTSFÄRDEN	62
Situationen idag	10	Mitt besök på naturlekplatsen i Valbyparken	29-31	ILLUSTRATIONSPLAN	63
Riktlinjer för lekplatser	10	SUNDBYÖSTERPLATS	32	ZONER	64
Lekplatser igår och idag	11	Mitt besök på Sundbyösterplats	32-33	Kullarna	65-66
Traditionella och moderna lekplatser	11	AMAGER SKOLA	34	Sand- och vattenlek	67-68
Miljön gör naturlekplatsen	11	Mitt besök på Amager skola	34	Vattenlek	69
Barn använder möjlighetsglasögon	12	RODKILDEPARKEN	35	Den hemliga trädgården	70-72
Vikten av inkluderande lekmiljöer	12	Mitt besök i Rodkildeparken	35	Skogen	73-75
Syfte	13	SLUTSATSER	36	DISKUSSION	76
Frågeställningar	13	LUNDBYPARKEN	37-38	Att särskilja tillgänglighet och inkludering	77
Avgränsning	13	INVENTERING	39	Exkludering är oundvikligt	77
Målgrupp	14	ANALYS	40	Metoder	77-78
Definitioner och begrepp	14	Vegetation	40-41	Lundbyparkens utveckling	78-79
METOD	15	Topografi	42	Detta har jag lärt mig om inkludering	79
Arbetsgång	16	Entréer, vägar och stigar	43-44	Mitt bidrag	79
Litteraturgenomgång	16	Aktiviteter och spår av lek	45	Vidare frågeställningar	79
Studiebesök	16	Aktiviteter	45	REFERENSER	80-81
Lundbyparken	16-17	Spår av lek	46	BILAGA 1	82-86
Inventering	16-17	Programkarta	47		
Gåtur	17	RESULTAT AV ÖREBROS CHECKLISTA	48		
Skissprocess	17	Attraktiv miljö	48		
LITTERATURGENOMGÅNG	18	Sociala värden	48-49		
INKLUDERANDE MILJÖER OCH VAD DE BETYDER	19	Fantasi och skapande	49		
Ojämnt för somliga grupper i samhället	20	Utforska och experimentera	49		
Inkludering är inte synonym med tillgänglighet	20-21	Rörelseglädje och utmaning	49		
Vägledande riktlinjer för att skapa en inkluderande lekmiljö ...	21-22	Reflektion	49		
En plats för olika individer	22	GÅTUR I LUNDBYPARKEN	50		
BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR ÄR INTE EN HOMOGEN		Gåtur 1	50-51		
GRUPP	23	Gåtur 2	52-53		
Hinder på lekplatsen	23	PROGRAMPUNKTER	54		
Bättre förutsättningar på lekplatsen	23-24	SKISSPROCESS	55-56		
Att testa sina gränser	24	UTVECKLINGEN AV RUMSINDELNINGEN	57		
VARFÖR ÄR LEK VIKTIGT?	25	ETT KONCEPT VÄXER FRAM	58-60		
Naturens betydelse i leken	25				
Högt lekvärde	25				
Löst material skapar gemenskap och fantasilek	26				
Att skapa sin egen plats	26				
Variation i landskapet skapar rika lekupplevelser	26-27				
RISK OCH UTMANINGAR	27				

INLEDNING

BAKGRUND

Det var under höstterminen 2014 som mitt intresse för barns utemiljö väcktes. Det hölls en föreläsning av universitetslektor Susan Paget som pratade om barns perception av sin omgivning och hur de använde sig av naturen för att skapa ett fantasiland.

Hösten 2017 valde jag att läsa kursen utomhusmiljöer för barn och ungdom på Alnarp för att lära mig mer om "fantasilandet". Jag insåg vikten av att skapa stimulerande utemiljöer och vilken stor inflytande naturen har i barnens utveckling och välmående. Under kursens gång var det oundvikligt att inte tänka på min egen barndom och vilka utemiljöer jag vistades i.

Jag växte upp i ett bostadsområde nära till vatten och skog. Bostadsgården hade öppna gräsytor, en bergsknalle att klättra i samt buskage för kojbygge. Trots att det fanns risker i miljön, förekom det aldrig några allvarliga olyckor. Ett av de starkaste minnena jag har, är när min lillebror på 6 år klättrade uppför ett stort stenblock. Hans vänner stod och hejade på honom när han nådde toppen. Efter den händelsen blev det vanligt att se yngre barn klättra på stenen. Mina föräldrar var oberörda när jag berättade om händelsen. Min lillebror fick höra från min pappa hur duktig och modig han var som hade vågat klättra.

Att låta barnen vara fria och utmana sig själva, är någonting som inte tycks förekomma lika ofta idag som när jag växte upp. Dock är jag övertygad om att den fria leken är central för barns utveckling, och att lekmiljöer som uppfyller barns behov främjar deras fysiska och psykiska välmående för att bli självständiga individer.

När examensarbetet närmade sig, fick jag reda på att Örebros kommun var intresserad av ett samarbete med studenter för att utveckla sina lekplatser med fokus på natur, lekvärde och inkludering. Jag har alltid varit intresserad av relationen mellan människan och naturen, så det kändes naturligt för mig att inrikta mig på den unga generationen.

Bild 1. Stenblock för klättring.

Bild 2. Nära till vatten och natur.

Bild 3. Stenblocket som min lillebror klättrade på.

Situationen idag

Barns och ungas utemiljöer har varit en aktuell fråga de senaste åren. Förtätning av städer har lett till att deras uterum blir både mindre och färre. Av flera olika anledningar förbigås deras behov i planeringen, vilket oftast resulterar i att det byggs alltför traditionella lekplatser med stor andel hårdgjord yta och lite vegetation.

Familjer som har begränsad tillgång till närmiljön riskerar att betrakta lekplatser som ett utflyktsmål snarare än en betydelsefull miljö som borde vara en del av barnens vardagliga liv (Lenninger & Olsson 2006, ss. 14-16). Många barn har mer än 500 m till en lekvänlig plats (Jansson, Bucht & Bodelius 2016, ss. 74-75). Människor är villiga att förflytta sig en sträcka på 300 m till ett grönt område (Boverket 2007, s.14).

Boverket rekommenderar i rapporten *Gör plats för barn och unga* (2015) att barn och unga ska ha minst 60 minuters fysisk aktivitet per dag för att bibehålla ett hälsosamt liv. Brist på fysisk aktivitet kan leda till koncentrationssvårigheter, övervikt, hjärt-kärlsjukdomar, psykisk ohälsa och andra folksjukdomar (Boverket 2015, ss.18-19). Enligt Folkhälsoinstitutet inspirationsskrift, *Främja goda levnadsbanor genom åtgärder i livsmiljön* (2013) kan samhällsplanering bidra till att skapa hälsofrämjande livsmiljöer för människor. Närhet till grönområden och parker förbättrar människors levnadsvanor (FOHM 2013, ss. 3-4). Det finns mycket forskning som visar naturens positiva inverkan på människors välbefinnande. Liksom vuxna, söker barn och unga lugn och ro i naturen. Studier visar att naturen stödjer barns kognitiva utveckling och reducerar stress, depression samt koncentrationssvårigheter. Det har även visat sig att det minskar symptom på ADHD (Wells, Jimenez & Mårtensson 2018, s. 170).

Trots närhet till lekvänliga miljöer, är det inte längre en självklarhet att barn går dit på egen hand. De vuxna är oroliga över säkerheten vilket resulterar i att alltför många barn och unga rör sig väldigt lite i närmiljön och spenderar fritiden med stillasittande aktiviteter. Det är inte längre en nödvändighet att göra olika aktiviteter och träffa sina vänner utanför hemmet.

Lenninger och Olsson skriver i boken *Lek äger rum* att barn och unga har blivit vad som kallas "baksättesgenerationen". De tillhör en grupp vars vardagsliv är styrt av schemalagda aktiviteter. De blir ofta skjutsade av sina föräldrar till och från skolan och olika aktiviteter. Deras kanske vanligaste kontakt med närmiljön är genom bilrutan (2006, ss. 14-16).

Riktlinjer för lekplatser

Lagstiftningen om lekplatser är otydlig när det gäller placering, storlek och innehåll. Detta slags riktlinjer fanns tidigare men de togs bort när plan- och bygglagen infördes 1987. Det finns egentligen inga krav för att det ska finnas lekplatser i parker och bostadsgårdar. Det enda formuleringen som finns som stöd i plan- och bygglagen är "tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse" (SFS 2010:900). Kommunerna har tagit på sig ansvaret för tillgången till lekplatser. Många kommuner har arbetat fram egna riktlinjer som oftast sammanställs till ett kommunalt dokument. Dokumentet är framtaget i syfte att ligga som underlag för planering, utformning och förvaltning av lekmiljöer. Riktlinjerna kan se olika ut från kommun till kommun (Jansson, Bucht & Bodelius 2016, ss. 72-75).

Örebro kommun ansvarar för 170 lekplatser. Kommunen satsar mycket för att utveckla innehållsrika och gröna lekmiljöer som främjar barns hälsa och utveckling. På deras hemsida skriver kommunen att de "satsar på lekmiljöer på barnens villkor" (Örebro kommun 2019). Kommunen har arbetat fram dokumenten *Riktlinjer för Örebros kommun lekplatser* och *Grönstrategi för Örebros kommun*. De har även tagit fram inspirationsskrifterna *Lek på riktigt* och *Mer lek i naturen!* Skriften *Lek på riktigt* arbetades fram inom forskningsprojektet Vinnova Digifys med syftet att inspirera och hjälpa för att skapa bättre lekmiljöer med högt lekvärde. Dessa dokument kan hittas på Örebros hemsida och skall fungera som inspiration och riktlinjer vid upprustning och anläggning av lekplatser (Örebro kommun 2019).

Enligt landskapsarkitekten Helen Woolley är de flesta lekplatser som finns idag inte utformade för att barn med och utan funktionsnedsättningar kan leka tillsammans, eftersom det saknas riktlinjer. Planerare, landskapsarkitekter och andra designers saknar kännedom i hur man gestaltar inkluderande lekmiljöer som bidrar till gemensamma lekupplevelser för alla individer. Hon menar att det saknas erfarenhet och kompetens vilket leder till att det uppstår fysiska och sociala barriärer. Den sociala kompetensen är en viktig aspekt i barns utveckling (2013, ss. 451-452).

Det är inte bara brist på riktlinjer i Sverige utan också i flera andra europeiska länder. Lynch, Moore och Prellwitz utförde en studie som visade att inget europeiskt land hade riktlinjer som tillämpat "universell utformning" i sina lekplatser (2018, s. 20). Universell utformning förespråkar lika rättigheter och möjligheter för alla, och deras huvudmål är delaktighet och inkludering (Prellwitz 2016, s.124). Få länder i Europa hade en nationell policy för inkluderande lek. I brist på riktlinjer byggs det lekplatser avsedda för en specifik användargrupp och utesluter andra grupper. Detta riskerar att det bildas begränsade möjligheter till social interaktion mellan olika individer (Lynch, Moore & Prellwitz 2018, s. 20).

Lekplatser igår och idag

Märit Jansson skriver i artikeln *Attractive playgrounds: some factors affecting under interest and visiting patterns*, att lekplatser kan klassificeras som traditionella, kontemporära och bygglekplatser. Traditionella lekplatser innehåller de klassiska lekredskapen som gungor, rutschkana och klätterställning. Kontemporära lekplatser är mer moderna formgivna miljöer med olika material. På bygglekplatser, eller "adventure playgrounds", är barnen medskapare till sina egna platser (2010, s. 64).

Traditionella och moderna lekplatser

Traditionella lekplatser kan betraktas som miljöer som roar för stunden, det fångar barns intresse en kort stund men det finns inget utrymme för stimulans och upptäckande. Det bildas ingen intim kontakt med omgivningen, och lekmiljön kan helt enkelt inte uppfylla barns behov. Dessa miljöer är mer öppna, saknar komplexitet och innehållet kan inte bli manipulerat. I en lekplatsstudie konstaterar Eva Norén-Björn att barn väljer bort "det färdiga och förutsägbara". Det kan upplevas tråkigt och ointressant när de redan har provat på all fast lekutrustning (2016, ss. 16-17).

KCF playgrounds liknar traditionella lekplatser men har inslag från de kontemporära lekplatserna. Under de senaste åren har dessa typer av lekplatser blivit mycket populära på grund av de vuxnas rädsla och oro för barnens säkerhet. KFC står för "Kit, Fence, Carpet" där lekplatsen består av fixerad lekutrustning (Kit), som är omgärdad av ett staket (Fence) och placerad på en gummimatta (Carpet). En nackdel är att lekplatserna lämnar väldigt litet utrymme för lekskapande och stimulering (Woolley & Lowe 2013, s. 56).

Miljön gör naturlekplatsen

Naturlekplatser har också blivit populära under de senaste åren eftersom barn och föräldrar oftast föredrar naturlekplatser framför mer traditionella lekplatser. Barnen är mer fysiskt aktiva vilket främjar deras hälsa (Jansson 2016, s. 151). Enligt Jansson är en naturlekplats en lekmiljö som ligger i eller i anslutning till naturmark och innehåller lekredskap som ser ut att vara egentillverkade. De är oftast gjorda av obehandlat trä eller annat naturligt material. Miljöernas utformning och innehåll är mer oprogrammerad (2016, s. 152).

Kultursociologen Benny Schytte fann att ordet naturlekplats används felaktigt. En lekplats blir inte automatiskt en naturlekplats om den innehåller prefabricerad lekutrustning och enstaka naturinspirerade lekredskap. För att kalla en lekmiljö för en naturlekplats ska det finnas omgivande natur, variation och olika svårighetsnivåer. Miljön bör locka till utmaning och delaktighet, erbjuda mångsidighet samt tillgång till löst material. När dessa faktorer är närvarande på platsen uppstår inlärning och kunskap om omvärlden (Lenninger & Olsson 2006, s. 102).

Bild 4. En kontemporär lekplats med modern lekutrustning gjord av olika material. Foto av Stephen Craven.

Bild 5. Exempel på en bygglekplats där barnen bygger sina egna platser. Foto av Charlie Vinz.

Bild 6. Exempel på en traditionell lekplats med gunga, rutschkana och klätterställning. Foto av Charlie Vinz.

Barn använder möjlighetsglasögon

Om man verkligen vill utgå från ett barnperspektiv i planeringen ska man titta på barns platser och inte på platser för barn, som lekplatser och skolgårdar.

(Maria Kylin i Lenninger & Olsson 2006, s. 50).

Barnperspektivet är grunden för att lyckas skapa goda och trivsamma utemiljöer för barn.

Dagens urbana samhällen bygger på ett ideal där alla ytor ska vara estetiskt tilltalande. Ordning och reda verkar vara ledorden i vårt moderna samhälle. Idealet garanterar inte att de färdiga lekplatserna är ett verkligt stöd i barns lek (Olsson 2010, s. 4).

En god utemiljö uppfattas olika av både vuxna och barn. Det största skillnaden är att barn ser möjligheter i den fysiska miljön, "leken ger barnet möjlighetsglasögon" (Norén-Björn 2016, ss. 25-27). Vill man se världen genom möjlighetensglasögonen bör man börja med att förstå barns uttrycksmedel. Enligt Norén-Björn kommunicerar barn genom egna språk, de visar det i leken och skapandet (2016, ss. 25-27). Artikel 12 i FN:s barnkonvention säger att barn har rätt att uttrycka sig, bli hörda och hänsyn ska tas till deras önskemål (UNICEF 2009 s. 18).

Ett sätt att lyfta upp barnperspektivet är genom att se miljön ur barnens ögon. Detta kan uppnås genom att testa leken i en lekplats för att utvärdera miljön. Observation är också en bra metod för att undersöka lekmiljöer. Vuxna bör framförallt lära sig att tolka och respektera deras uttrycksmedel, deras språk. Genom att observera barns lek lär man sig att lyssna och förstå deras språk. Det finns olika metoder för att få barns röster hörda, exempelvis barnintervjuer, gåturer och promenadintervjuer (Norén-Björn 2016, s.14).

Vikten av inkluderande lekmiljöer

Som det anges i förra avsnittet, finns det olika metoder för att lyssna och tolka barns önskemål. Att barn och unga har begränsad tillgång till närmiljön är inte det enda hinder som de stöter på, utan också användningen av själva miljön. Jag blev intresserad av tillgängliga lekplatser och hur de kan utformas för att underlätta för barn med funktionsnedsättningar. Fysisk tillgänglighet är bara en del av termen tillgänglighet. Enligt Myndigheten för delaktighet handlar tillgänglighet om "Tillträde till den fysiska miljön, transporter och anläggningar samt tillgång till information, kommunikation, varor, produkter och tjänster, inklusive digitala lösningar" (MFD 2017).

Dock har vi pratat länge om tillgänglighet som oftast likställs med rörelsenedsättning. Det finns en annan princip vars huvudmål är att ta hänsyn till alla barns olika behov, nämligen inkludering. Fernilius och Christensen beskriver innebörden av inkludering med följande text:

Inkludering betyder att undanröja sociala barriärer. En inkluderande miljö främjar delaktighet i sociala lekupplevelser men även fysisk tillgång till lekplatsens olika komponenter. Det är inte möjligt att göra allting tillgängligt för alla, men den sociala upplevelsen bör finnas tillgängligt för alla.

(Fernelius & Christensen 2017, s. 80)

För att barn med funktionsnedsättningar ska få samma möjlighet att delta i lek tillsammans med andra barn, bör lekmiljöns utformning främja den sociala upplevelsen mellan olika individer. En inkluderande lekmiljö har som mål att alla barn har tillgång till en och samma plats utan att särskilja olika användargrupper.

Syfte

Syftet är att undersöka hur man som landskapsarkitekt kan göra en miljö inkluderande för alla barn. Mitt övergripande mål är att ta reda på hur man kan skapa en inkluderande lekmiljö i en naturmiljö i Örebro med höga lekvärden för att främja barns välbefinnande. Om förslaget skulle förverkligas, skulle det bidra till att fler barn kan leka tillsammans.

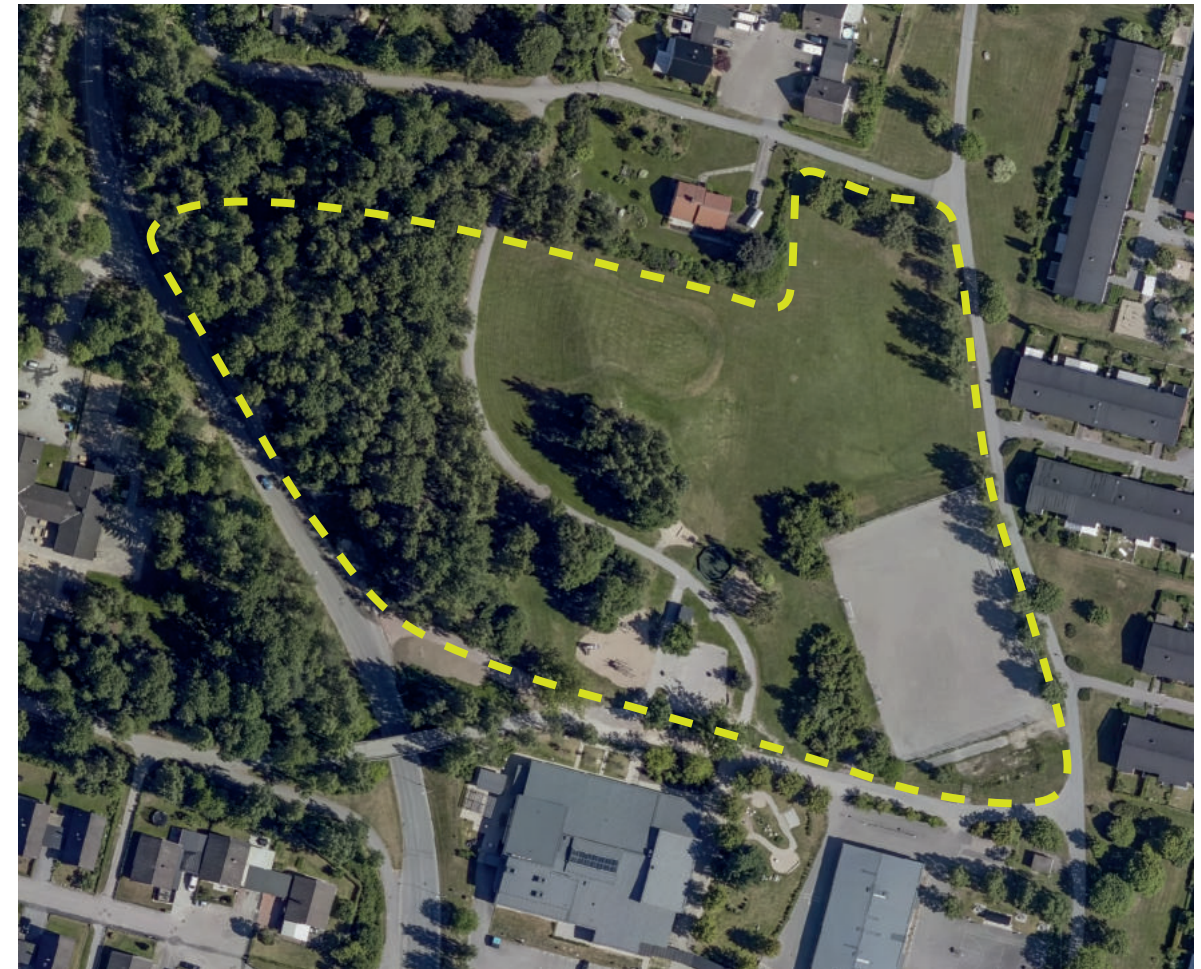
Frågeställningar

- Vad kännetecknar en inkluderande miljö avsedd för lek?
- Hur kan Lundbyparken utvecklas till en inkluderande miljö med höga lekvärden?

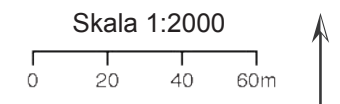
Avgränsning

Projektet avgränsas till området i fig 1. Förslaget bygger på litteraturgenomgång, inventering, skissprocess, gåtur med barn och studiebesök på naturrika lekmiljöer. En illustrationsplan redovisas med hjälp av illustrationer och program. Gestaltungsförslaget går inte in på djupet i tekniska aspekter.

Om gestaltningen skulle bli verklig, kommer det uppfylla säkerhetsstandarden, men jag fördjupar mig inte om det i detta arbete. Jag har också valt att inte beakta ekonomin. Jag har tagit hänsyn till kommunens önskemål om högt lekvärde, naturlek och inkludering.

Figur 1. Områdesgräns. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Målgrupp

Arbetet kan stimulera landskapsarkitekter och andra planerare av lekmiljöer att få inspiration och kunskap i hur man gestaltar mer inkluderande miljöer. Arbetet vänder sig också till pedagoger och föräldrar så att de förstår vilken positiv inverkan lekmiljöer har i barnens utveckling och välmående. Att låta barnen vara fria i sin lek och ta risker är en del av lärandet och utvecklingen vilket gör dem till starka och självständiga individer.

Examensarbetet kan också inspirera Örebro kommun till fortsatt utveckling av Lundby-parken. Arbetet redovisas med information om hur man bäst går tillväga för att skapa inkluderande lekmiljöer och hur man uppnår högt lekvärde. Ett gestaltungs-förslag presenteras vars syfte är att ge ett exempel på en inkluderande lekmiljö.

Definitioner och begrepp

Funktionsnedsättning, funktionshinder och funktionsvariation är begrepp som har olika innebörd. Funktionsnedsättning och funktionshinder blandas oftast ihop men är inte synonyma till varandra. Begreppet funktionsvariation lanserades för ett antal år sedan och har inte samma innebörd som funktionsnedsättning. I detta arbete används begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder och därför är det viktigt att förtydliga skillnaden mellan dessa för bättre förståelse.

Funktionsnedsättning – "Funktionsnedsättning innebär nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga" (Norlund- Spiby 2018). Det finns olika typer av funktionsnedsättningar, de vanligaste formerna är ADHD, grav synskada, utvecklingsstörning, nedsatt rörelseförmåga, autism och hörselskada (Harvard 2006, s. 19).

Funktionshinder – Funktionshinder betyder när den omgivande miljön inte är anpassad till individer med funktionsnedsättningar. Det finns hinder i miljön som hindrar individen för att göra vissa saker. Till exempel om det saknas en ramp för att få tillgång till en fastighet eller byggnad (FUB 2017).

Funktionsvariation – Funktionsvariation är ett begrepp som är relativt nytt och inte finns med i Socialstyrelsens termbank (SVT Nyheter 2019). Norlund- Spiby förklarar begreppet med följande stycke "Funktionsvariation innebär att alla människor har en egen uppsättning förmågor, oförmågor, styrkor och svagheter. Funktionsvariationer är avvikelser från normen gällande fysisk, psykisk eller kognitiv funktion. Ibland innebär funktionsvariationer också funktionsnedsättning, men inte alltid" (Norlund-Spiby 2018).

METHOD

Arbetsgång

Under arbetets gång har jag använt mig av flera metoder för att finna svar på mina frågeställningar och inspiration till skissprocessen. Jag påbörjade arbetet med en litteraturgenomgång för att få fördjupad kunskap om inkluderande lekmiljöer och barns och ungas utemiljö. Redan i starten började jag skissa vid sidan om litteraturgenomgången. Tidigt i arbetet gjorde jag ett platsbesök i Lundbyparken tillsammans med min kontaktperson från kommunen, Mimmi Beckman och hennes kollega Karin för att få en uppfattning om platsen och dess utvecklingsmöjligheter. Det första platsbesöket ägde rum 1 februari 2019, och de efterföljande platsbesöken gjordes löpande under arbetets gång. Totalt har det gjorts fem platsbesök under februari, mars, april och juni. Underlagen jag behövde för att arbeta vidare med inventering, analys och Örebros checklista (se bilaga 1, s. 78) samlades in i samband med platsbesöken. Jag höll kontakt med Mimmi via mail under hela arbetsperioden för att ställa frågor och få stöd. En gåtur med eleverna från Lundbyskolan bokades in i mars när jag började skissa på gestaltungsförslaget. Skolan ligger intill Lundbyparken och besöks ofta av eleverna vilket gav insikt i hur parken används. För att få ytterligare inspiration och kunskap, gjorde jag ett studiebesök i Köpenhamn och besökte ett antal lekplatser.

Litteraturgenomgång

Jag har tidigare kunskap om barns och ungas utemiljö men termen inkludering var obekant för mig. Jag mailade Märit Jansson, docent i landskapsplanering och universitetslektor vid SLU i Alnarp för att be om råd. Märit var vänlig nog att tipsa om litteratur och maila en referenslista från ett forskningsprojekt som hade koppling till mitt valda ämne.

Referenslistan var mycket behjälplig och jag kunde begränsa mitt sökande på söktjänsten Primo från SLU:s bibliotek. Jag har tagit mycket hjälp från artiklar av Maria Prellwitz och boken *Mer åt fler på lekplatsen* skriven av Ingegerd Harvard. Helen Lynch, Alice Moore och Maria Prellwitz artikel *From Policy to Play Provision: Universal Design and the Challenges of Inclusive Play* har varit vägledande i skissprocessen. Mimmi Beckman skickade även material och länkar om inkluderande lek som var mycket intressant, bland annat rapporten *Lek på riktigt* som arbetades fram inom forskningsprojektet Vinnova Digify.

I och med att jag läste kursen utomhusmiljöer för barn och unga, blev det enklare att hitta litteratur. Jag tog hjälp av litteraturlistan som jag hade sparat från kursen och från referenslistor från tidigare examensarbeten om naturlekplatser. Jag sökte på orden *"naturlekplatser"* och *"lekplatser i natur"* på söktjänsten Primo från SLU:s bibliotek.

Böckerna *Lek äger rum* av Anna Lenninger och Titti Olsson, *Uteboken* skriven av bland annat Fredrika Mårtensson och Eva Norén-Björn, *Plats för lek-Svenska lekplatser förr och nu* av Märit Jonsson med mera samt artiklar av Ellen Sadester om risktagande, har varit fundamentala för min förståelse av ämnet.

Studiebesök

Jag ville undersöka inkluderande lekmiljöer utanför Sverige för att få perspektiv på utvecklingen hos oss. Det jag fokuserade på när jag letade efter platser att besöka var tillgång till natur i lekmiljön och hänsyn till olika användargrupper. Mina potentiella val var England, Nederländerna, Tyskland och Danmark. I London finns det flera bygglekplatser där barnen är medskapare till sin miljö och i Berlin finns äventyrliga lekplatser. Nederländerna är ett annat land som satsar mycket på naturliga och utmanade lekmiljöer. Jag valde att fokusera på närliggande länder och valet föll på Danmark och naturlekplatsen Valbyparken i Köpenhamn designad av landskapsarkitekt Helle Nebelong. Jag hade inte besökt Valbyparken tidigare, men hörde först talas om den i kursen Utomhusmiljöer för barn och unga där det kommenterades att platsen var delvis tillgänglig, hade tillgång till naturmark och hade lyckats mycket bra med att få både barn och vuxna att vara delaktiga i leken.

Jag ville dock få fler förslag på gröna inkluderande lekmiljöer och mailade Märit Jansson som tipsade om bland annat Valbyparken och hänvisade mig att kontakta Helle Nebelong och landskapsarkitekten Anne Dahl Refshauge från barn och ungdomsförvaltningen på Köpenhamns kommun för mer tips. Både Anne och Helle rekommenderade Sundbyösterplats där Helle var projektutvecklaren. Anne rekommenderade också andra platser och erbjöd sig att möta upp mig i Köpenhamn för att visa mig runt. Somliga lekplatser som Anne föreslog var tillgängliga skolgårdar. Dessa var värda ett besök, men tillgänglighetsaspekten var huvudfokus och därför har jag valt att inte ta med dem.

Mitt studiebesök genomfördes från 6-7 juni 2019. Jag besökte Valbyparken och Sundbyösterplats på egen hand den 6 juni. Den 7 juni träffade jag Anne Dahl Refshauge på morgonen och vi åkte till bland annat Amager Faelled skolan (The Forest School-ground) och naturlekplatsen Rødkildeparken. De två sistnämnda är inte tillgänglighetsanpassad och därmed utesluter somliga användargrupper, men jag anser att platserna har viktiga kvalitéer som har varit vägledande för skissprocessen och gestaltungsförslaget.

Lundbyparken

Inventering och Analys

Inventeringen och analysen har gjorts vid varje platsbesök. Jag hade möjligheten att se platsens utveckling och förutsättningar vid olika årstider, under vintern, våren och sommaren. Jag fick se olika landskap, hur aktiviteterna varierade bland besökarna och vilka förutsättningar platsen erbjöd. Utifrån detta tog jag fram fyra analyskartor som visar topografin, vegetation, vägar, stigar och entréer, aktiviteter och spår av lek.

För att få en fördjupad analys av platsen, tog jag hjälp av en checklista som jag blev tillhandahållen av Örebro kommun. Checklistan har varit ett mycket värdefullt komplement. Kommunen använder sig utav checklistan för att utvärdera en lekmiljös befintliga kvaliteter. Den tar upp fem värdefulla aspekter: attraktiv miljö, sociala värden, fantasi och skapande, utforska och experimentera samt rörelseglädje och utmaning. Checklisten täcker inte alla aspekter som bidrar till en god utemiljö, utan den ska vara vägledande och fungera som en påminnelse för personer som har kunskap och förståelse om detta. Den uttrycker tydligt att det ska användas som ett "tankestöd vid analys eller planering av lekmiljöer" (Örebro kommun 2019).

Det är viktigt att ta med checklistan till platsen som ska bedömas eftersom informationen man samlar in är baserad på observationer man gör av lekmiljön. Varje aspekt har underkategorier och flera punkter som ska observeras på plats för att sedan analysera förutsättningarna miljön erbjuder.

Gåtur

Barn och vuxna har olika uppfattningar om vad en god lekmiljö bör innehålla. Barns egna platser är oftast röriga, stökiga och ständigt föränderliga. I formgivna miljöer finns det fler krav från vuxna att det ska se snyggt ut. I sådana miljöer är barn inte lika fria i sin lek och löst material på marken kan vuxna se det som förstörande. En lekmiljö med naturmark har fördelar, det skapar mindre konflikt mellan barn och vuxna, barnen behöver inte oroa sig över att det ska vara städat utan kan sätta sina egna spår (Mårtensson 1993, s.24).

Gåtur och intervjuer med barn, så kallad "child-led walks", har visat sig vara en bra metod för att få en inblick i barns egna platser. Barnen leder gåturen, visar och pratar om platser de är intresserade av i sin närmiljö. Under gåturen kan man använda sig av olika hjälpmedel som exempelvis kartor, foton och anteckningar (Jansson, Sundevall & Wales 2016, s. 229).

För att få en inblick i hur barnen från Lundbyskolan använder Lundbyparken, tog Mimmi Beckman kontakt med skolan och bokade in en gåtur den 12 mars på eftermiddagen. Två grupper från olika årskurser var med, och varje gåtur tog ca 1,5 timme. Jag hade förberett ett antal frågor för att ställa till lärarna och barnen för att få en förståelse i hur miljön används. Frågorna inspirerades av en uppgift från kursen Utomhusmiljöer för barn och unga där jag gjorde en gåtur tillsammans med ett barn och dess förälder. Två pedagoger från skolan var med under första turen med de yngsta barnen och idrottsläraren var med under den andra turen. Jag fick möjligheten att ställa följande frågor till dem:

- Vistas barnen ofta på Lundbyparken?
- Vart brukar de leka?
- Är det någonstans som barnen inte får leka?
- Hur använder ni utomhusmiljön i den pedagogiska verksamheten?

Jag fick inte tillräckligt med tid med att fota barnen när de var aktiva. Det var svårt att både prata, anteckna och samtidigt hinna observera dem, jag fick anteckna efteråt och ta del av Mimmis anteckningar. De yngsta barnen var mycket aktiva och visade gladeligen sina favoritplatser. Den andra gruppen bestod av äldre elever vilket underlättade för att ställa dem frågor och föra ett mer flytande samtal. Jag hade förberett ett antal frågor men det var svårt att hålla sig till dem, speciellt med de yngsta barnen. Jag fick omformulera mig ibland, men frågorna har legat till grund till gåturens utgång.

Jag använde mig utav dessa frågor:

- Vad tycker du om parken?
- Vart brukar du leka?
- Har du någon favoritplats?
- När du inte är i skolan, brukar du komma hit för att leka?
- Finns det någonting du tycker är läskigt här?

Skissprocess

Skissprocessen påbörjades i samband med litteraturgenomgången. I början var det idéer av naturinspirerade lekanordningar som kunde användas utav barn med och utan funktionsnedsättningar. Skissandet har hjälpt mig att prova mig fram, testa nya idéer och vägleda mig till koncept och gestaltningsförslaget. Jag skissade flera alternativa miljöer som kunde appliceras på platsen och passa in med den befintliga vegetationen. Den rika vegetationen på platsen var tongivande i gestaltningen eftersom barnen utmanar sig själva i naturen och är även fantasifulla och kreativa. Jag ville att lekutrustningen inkluderades i vegetationen för att inspirera till upptäckande och uppleva spänning.

Jag insåg ganska snabbt i processen att en lösning med flera rum i rummet skulle erbjuda olika lekmöjligheter. Vegetation och naturliga element var väsentliga delar för att skapa innehållsrika och varierade ytor. Jag blev mycket inspirerad av Eva Norén-Björn och hennes resonemang om att skapa variation i landskapet med hjälp av rum. Variation uppnås bäst när det finns flera rum "i rummet" (2016, s. 27).

LITTERATURGENOMGÅNG

INKLUDERANDE MILJÖER OCH VAD DE BETYDER

En god utemiljö har stor betydelse för barn och ungas fysiska och psykiska utveckling. Det främjar deras välmående och skapar förutsättningar för att bli självständiga och sociala individer.

Det finns få formella riktlinjer eller definitioner på vad inkluderande lek är och hur en inkluderande lekmiljö borde utformas och se ut. Termen är fortfarande öppen för tolkning (Fernelius & Christensen 2017, s. 81). Arbetsterapeuten Maria Feske har skrivit skriften *The inclusive playground: a rewarding challenge* (u.å) där hon förklarar innebörden av en inkluderande lekmiljö:

An inclusive playground is accessible, but it is not continuously barrier-free in the traditional sense. An inclusive playground includes a balance of play experiences for all abilities, achieving parallel play as much as possible. These challenges for all parties are necessary for the development of social and cognitive skills.

(Feske u.å, s. 4).

Enligt Fernelius och Christensen, anser somliga att inkluderande lek är när alla barn oavsett ålder och förmåga kan leka tillsammans. Andra hävdar att inkludering handlar om när både barn, unga och familjer vistas på samma plats och deltar i lek och aktiviteter tillsammans. Vidare förklarar författarna att samtliga definitioner är överens om att inkludering siktar mot att undanröja sociala barriärer. En inkluderande miljö främjar delaktighet och sociala lekupplevelser men också fysisk tillgång till lekplatsens olika komponenter (2017, s. 80).

Vid utformning av en inkluderande lekmiljö bör huvudfokus vara höga lekvärden. När barn har tillgång till en lekmiljö med höga lekvärden uppstår social interaktion automatiskt (Stafford 2017, s. 35). Prellwitz poängterar att i en inkluderande lekmiljö behöver inte allting vara tillgängligt, varje enskild del i miljön behöver inte vara anpassad efter en form av funktionsnedsättning, men den sociala upplevelsen bör finnas tillgängligt i största möjliga mån för alla som vistas där (2016, s. 124).

I samtlig litteratur om inkludering och tillgänglighet som jag har tagit del av, framkommer termen "universell utformning" och vikten av att använda sig utav den som stöd vid planering och utformning av inkluderande lekmiljöer. I artikel 4 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, kan termen Universell utformning påträffas. Där står det "*att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer*" (Unicef 2008, ss. 29-30).

Universell utformning består av sju principer vars syfte är att vara en vägledning för att skapa miljöer som kan användas av alla individer. Principerna togs fram av The Center for Universal Design. De sju principerna översatt till svenska är: *likvärdig användning, Flexibilitet i användning, Enkel och intuitiv användning, Uppfattbar information, Tolerans för misstag, Låg fysisk ansträngning och Storlek och utrymme för åtkomst och användning* (Lunds tekniska högskola 2018).

Universal Design is the design and composition of an environment so that it can be accessed, understood and used to the greatest extent possible by all people regardless of their age, size, ability or disability. An environment (or any building, product, or service in that environment) should be designed to meet the needs of all people who wish to use it.

(National Disability Authority 2014)

Ojämligt för somliga grupper i samhället

Trots att inkludering eftersträvar social interaktion mellan olika individer, finns det grupper i samhället som upplever social exkludering.

Tonåringar är en grupp som ofta upplever utanförskap i samhället. Allmänheten betraktar unga som bråkiga individer som "hänger" på offentliga miljöer. Det diskuteras om att barns behov förbigås i planeringen och att lekplatserna blir mindre och färre, men tonåringar saknar oftast egna platser i stadsmiljön. Tonåringar är i behov av social kompetens för att utvecklas till hälsosamma individer, då tonårstiden kan vara en bräcklig period med många tankar om livet och andra viktiga livsfrågor. Enligt Owens, önskar unga egna platser där de kan sitta i avskildhet utan att bli störda för att vara för sig själva, men också för att träffa vänner och samtala. Platser i anslutning till grönska får unga att må bättre (2017, ss. 66, 69 & 71).

Barn med funktionsnedsättning är en annan grupp som upplever exkludering. De upplever inte bara fysiska barriärer utan också sociala barriärer. Den fysiska miljön är inte anpassad för deras behov vilket hindrar dem från att delta i lek med andra barn. De känner oftast frustration och stress över att inte kunna ha samma möjligheter som andra barn - vara lika fria och självständiga (Prellwitz 2016, s. 119).

Inkluderande miljöer kan vara ett sätt att motverka exkludering. Jeanes och Magee skriver att:

Academic literature has suggested that providing children with inclusive spaces to play together is an important first step in redressing discrimination, marginalization and exclusion.

(Jeanes & Magee 2012, s. 194).

En annan problematik som kan orsaka social exkludering i en inkluderande lek-miljö, är människors bemötande gentemot föräldrar och deras barn med funktionsnedsättningar. Många föräldrar och barn möter fördomar på lekplatser vilket leder till exkludering. Även om miljön är tillgänglig undviker föräldrarna att gå dit. I detta fall är inte miljön ansvarig utan människorna. Detta kan resultera i att barnen inte vågar testa och utmana sig själva eftersom de är rädda att bli uttittade (Jeanes & Magee 2012, ss. 202-203).

Inkludering är inte synonymt med tillgänglighet

Inkludering och tillgänglighet är två begrepp med olika definitioner även om båda siktar mot ett diskrimineringsfritt och jämlikt samhälle där alla är delaktiga. Skillnaden är att begreppet tillgänglighet har olika innebörd. Som den anges i bakgrunden, är fysisk tillgänglighet bara en del av termen tillgänglighet.

Tillgänglighet innebär när individen självständigt kan ta sig fram i miljön. Inom fysisk planering har begreppet tillgänglighet en varierande innebörd beroende på sammanhanget. I vissa fall kan begreppet användas för att betona framkomligheten i den byggda miljön. Detta avser exempelvis individer med nedsatt rörelseförmåga som ska kunna nå platser utan att behöva använda trappor eller ta sig uppför branta lutningar. I andra fall avser begreppet åtkomlighet vilket menas med att individen har rimliga avstånd och tidsramar till olika ställen. Tillgänglighet kan också handla om framkomlighet och användbarhet i miljön. Sammanfattningsvis åsyftar begreppet tillgänglighet att individen skall kunna ha tillgång till miljön, vistas i den och använda den (Boverket 2018).

Att undanröja fysiska barriärer betyder inte alltid att det uppstår inkludering. En miljö kan vara tillgänglig men inte inkluderande. Tillgängliga miljöer tillgodoser inte alltid de behov som barn med funktionsnedsättningar behöver för deras utveckling och välmående. En inkluderande lekmiljö fokuserar inte på en specifik målgrupp, exempelvis personer med synnedsättning, utan tar hänsyn till olika individers behov för att undvika exkludering (Fernelius & Christensen 2017, s. 80).

Vid utformning av en inkluderande lekmiljö ska fokus inte ligga enbart på lekredskapen, utan också på utformningen för att förstärka social interaktion mellan barn med och utan funktionsnedsättningar. Det har observerats att specialutrustning på lekplatser förstärker den sociala barriären och risken finns att segregering uppstår eftersom det inte bidrar till gemenskap mellan olika användargrupper (Lynch, Moore & Prellwitz 2018, s. 17). Tillgång till ramper, barriär fria lekredskap och fri framkomlighet är komponenter som är nödvändiga i tillgängliga lekmiljöer, men som inte nödvändigtvis stimulerar till fantasilek, sinnes och sociala upplevelser bland barn med funktionsnedsättning (Stanton-Chapman & Schmidt 2017, s.125).

Inclusion needs to be considered broadly. Rather than focusing on attempts to ensure access to each individual place or piece of equipment in a playground for a broad range of users with a variety of abilities or needs, the primary aim should be to ensure that all children can gain access to the “social experience of play”.

(Burke 2013, s 91).

Vägledande riktlinjer för att skapa en inkluderande lekmiljö

Det finns inga konkreta riktlinjer som man kan utgå från för att skapa en inkluderande lekmiljö. Lynch, Moore & Prellwitz har använt sig utav lekvärde och de sju principerna från universell utformning för att arbeta fram egna riktlinjer i hopp om att de kan vara vägledande för planering och utformning av inkluderande lekmiljöer (2018, ss. 23-27) Jag har sammanställt riktlinjerna och dessa är:

1. Likvärdig användning

Barn med funktionsnedsättningar känner sig oftast exkluderade när de har tillgång till olika lekredskap men inte kan använda dem. Vissa barn har exempelvis inte förmågan att ta sig ända upp till toppen på ett upphöjt lekredskap. För att maximera lekvärdet och undvika segregering, bör det finnas en kombination av utmaningar och komplexitet på lekplatsen som passar människor i olika åldrar och med olika förmågor.

2. Flexibilitet i användning

Det är viktigt att ta hänsyn till olika användargrupper och deras behov. Ett sätt är att ha varierande lekredskap som kan användas av barn i olika åldrar, till exempel kan det anläggas gungor i olika höjder och storlekar bredvid varandra för att öka social interaktion mellan grupperna. För att öka lekvärdet, är det viktigt att det finns variation på lekplatsen som tilltalar barns olika lekpreferenser.

3. Enkel och intuitiv användning

Enkel och intuitiv användning handlar om att minska onödig komplexitet och öka lekvärdet genom att erbjuda varierande utmaningar som passar barn i olika åldrar och med olika förmågor. Lekutrustningen och andra element för lek bör vara igenkännliga och inte vara alltför komplexa. Många barn med funktionsnedsättningar upplever att moderna lekplatser med specialutrustning är svåra att förstå och använda. Minskad komplexitet betyder inte att lekmiljön kommer att upplevas som simpel och tråkig, utan den ska stimulera alla barn att ta risker samt uppleva äventyr och spänning.

4. Uppfattbar information

Denna punkt är framförallt relevant för individer med visuella svårigheter. Färgkontraster på lekredskapen och marken kan vara till hjälpmedel för orientering samt användning av olika lekredskap eftersom många barn har svårt att förstå hur miljön ska användas. Det finns en risk att visuella färgkontraster kan bli stigmatiserande och därför bör det integreras med försiktighet i utformningen så att barnen kan använda lekredskapen utan att känna stigmatisering. Färgkontrasterna kan sticka ut och dra till sig uppmärksamhet vilket man helst ska undvika i en inkluderande lekmiljö.

5. Tolerans för misstag

Vissa barn har ibland svårt att göra egna riskbedömningar. Säkerhetsaspekten styr lekplatsernas utformning och innehåll vilket minskar lekvärdet. Detta betyder inte att risktagandet behöver elimineras, men det ska inte finnas onödiga risker som kan leda till skador. Därför är det nödvändigt att utforma lekmiljöer som erbjuder riskfyllda lekupplevelser utan att utsättas för onödiga risker.

6. Låg fysisk ansträngning

Ibland måste barn med funktionsnedsättningar använda all sin kraft och anstränga sig för att ta sig fram till lekplatsen samt ha tillgång till lekutrustningen. Detta resulterar i att de har lite energi kvar för lek och andra aktiviteter. En lekmiljö bör ta hänsyn till barns olika förmågor och erbjuda aktiva lekupplevelser och samtidigt minska med onödig fysisk ansträngning.

7. Storlek och utrymme för åtkomst och användning

En inkluderande miljö skall kunna användas av olika individer. Det är därför nödvändigt att utforma integrerande lekmiljöer där alla har åtkomst. Barn med utvecklingsstörning upplever oftast att lekutrustningen är för liten för dem för att använda. Därför bör lekmiljöerna vara rymliga nog för att inkludera så många som möjligt för att öka social interaktion.

En plats för olika individer

Inkludering eftersträvar också mot att andra individer, utöver barn, är delaktiga i lekupplevelsen. Mötesplatser inbjuder föräldrar och syskon att följa med till lekplatsen och delta i olika aktiviteter som familj (Harvard 2006, s. 35). Välbesökta platser passar oftast flera olika målgrupper vilket resulterar i mötesplatser. Ett exempel på en mötesplats är eldstad som lockar människor i alla åldrar. Det är viktigt att vuxna upplever hemkänsla och trygghet på platsen eftersom det ger barnen mer rörelsefrihet. Om vuxna trivs, kommer de vilja stanna längre och spendera mer tid med barnen. Faktorer som bidrar till trivsel är sittplatser med bord, närhet till grönska och avskärmade rum där man kan sitta i lugn och ro och samtidigt ha uppsikt över leken (Jansson 2013, ss. 4-6).

BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR ÄR INTE EN HOMOGEN GRUPP

Funktionshindrade barn har lika mycket behov av att leka som andra barn. I artikel 30 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, står det att alla barn med funktionsnedsättning "har lika möjligheter som andra barn att delta i lek" (Unicef 2008, s. 28).

Dagens moderna lekplatser kan inte användas av alla barn när platsen är byggd för barn utan funktionsnedsättningar. Det finns flera aspekter att ta hänsyn till när det finns olika typer av funktionsnedsättningar med olika behov. Flera av dessa funktionsnedsättningar "syns" inte bland barnen som till exempel neuropsykiatriska och kognitiva nedsättningar (Beckman 2019). De vanligaste funktionsnedsättningarna är ADHD, grav synskada, utvecklingsstörning, nedsatt rörelseförmåga, autism och hörselskada (Harvard 2006, s. 19). Enligt Infoteket om funktionshinder finns det "omkring 7000 barn i den situationen. Ungefär hälften använder någon form av förflyttningshjälpmedel, exempelvis rullstol" (Infoteket 2019).

Hinder på lekplatsen

- Barn med synnedsättning och måttlig utvecklingsstörning upplever oftast att modern lekutrustning med multifunktionella anordningar ser för komplicerad ut. De är rädda att använda lekutrustningen fel och bli utskrattade av andra barn. Prellwitz och Skär har utfört studier och intervjuer som visar att barnen väntar tills de är ensamma för att prova på lekutrustningen. Ibland slutar de gå till lekplatsen (2007, s. 151).

- Barn med nedsatt rörelseförmåga finner markmaterial och utrymmen på lekplatser otillgängliga. De upplever att sandtäckta ytor och trånga utrymmen begränsar rörlighet och framkomlighet för att använda lekredskapen. Lekredskapen kan också upplevas som otillgängliga (Prellwitz & Tamm, 1999, S. 170).

- Synskadade barn finner att matta färger, exempelvis omålade trästrukturer och brist på visuella markeringar, gör det svårt att urskilja gränser (Prellwitz 2016, s. 123).

- Hörselskadade barn är beroende av de andra sinnena, speciellt synen för att orientera sig i miljön. Det kan vara svårt om det är brist på visuella markeringar. Plötsliga höga ljud och buller kan vara mycket störande (Harvard 2006, s. 21).

- Individer med utvecklingsstörning har behov av att leka även när de blir äldre. Många upplever att de traditionella lekredskapen som gungor och rutschkanor är för små för att användas (Harvard 2006, s. 20).

- Barn med autism finner det svårt med kommunikation och att ta kontakt med andra människor. De söker sig till lugna och avskilda platser som känns trygga. Det kan vara svårt att göra det om lekplatsen är öppen utan slutna ytor (Harvard 2006, s. 21).

Bättre förutsättningar på lekplatsen

Som det anges ovan, finns det olika typer av funktionsnedsättningar som kräver särskilda åtgärder i lekmiljön för att undanröja exkludering.

Studier visar att barn med funktionsnedsättningar som har tillgång till inkluderande miljöer, har fått bättre självförtroende. Barnen tar risker, är mer sociala, har mer frihet och självständighet. De känner att de hör hemma på platsen (Jeanes & Magee 2012, ss. 196-197).

Här nedanför följer några åtgärder som skapar förutsättningar för funktionshindrade barn att använda lekmiljön tillsammans med andra barn:

Barn med hörsel och synnedsättning gynnas av sinnesupplevelser. De mår bra av att lukta på växter, smaka på bär och lyssna på ljud. Att uppleva och skapa sina egna ljud och vibrationer med hjälp av ljudelement, exempelvis musikinstrument, fungerar som orienteringsstöd men ger också stimulans. Många individer har svårt med balansen och mår bra av motoriklek. Barn med hörselnedsättning får fler nya intryck genom visuella upplevelser (Harvard 2006, ss. 45-47). Prellwitz påpekar att en miljö med tydliga färgkontraster (men inte alltför starka färger), enkla lekanordningar att använda, ledstänger, visuella och taktila upplevelser är att föredra bland barn med hörsel- och synnedsättning (2016, s. 123). Leksulpturer erbjuder också både visuella och taktila upplevelser. Barnen kan uppleva och känna formerna med händerna (Mårtensson 1993, s. 38).

Räcken och ledstänger längs gångytor som leder till olika ytor, skapar trygghet och orientering för barn med synnedsättning. Räcken och ledstänger kan vara i olika material och utformas på olika sätt för att skapa variation. Det är en fördel om ledstängen är gjord av rep eftersom repet ger ifrån sig rörelser vilket stimulerar (Feske u.å, s. 7). Tydliga entréer och vägar till olika lekredskap gör det lättare att orientera sig (Harvard 2006, s. 20).

Rope play equipment är lekredskap eller element avsedda för lek, som består av huvudsakligen rep, exempelvis kompisgungor och klätterställningar av olika slag. Det tillför en variation av svårighetsgrader och utmaningar för både barn och tonåringar. De yngre barnen kan testa sin motorik och balanssinne, och de äldre barnen kan klättra och vara fysiskt aktiva. Detta är exempelvis bra för barn med utvecklingsstörning som behöver större lekutrustning. Lekupplevelser som utmanar är särskild stimulerande för barn med ADD och ADHD som behöver vara mer aktiva för att bränna överskottsenergi (Feske u.å, s. 10).

Autistiska barn kan ibland känna sig överväldigade i en miljö med mycket liv och rörelse. De föredrar att vara på en plats som har bra utsikt över lekplatsen eller lekytan för att kunna observera leken från långt håll. De har svårt att ta kontakt med andra och vill oftast observera leken innan de ansluter sig till den (Harvard 2006, s. 21).

Barn i rullstol vill uppleva spänning och glädje i leken. Variation i topografin, körslingor, nedförsbackar och tunnlar ger träning. Tillgängligt markunderlag underlättar framkomligheten till olika lekytor. Att gunga i hammock möjliggör att uppleva hisnande känslor. En hammock ger också ryggstöd och skapar ett tydligt rum med tak (Harvard 2006, ss. 45, 52).

Kompisgungor är populära bland barn och skapar också förutsättningen för barn med och utan funktionsnedsättning att gunga tillsammans och uppleva pirr i magen (Feske u.å, s. 7).

Att testa sina gränser

Never make assumptions! It should not be assumed that a child who wears a leg capiller cannot climb, or that a child in a wheelchair will not enjoy feeling the sand between their toes. It is absolutely crucial that you do not discriminate against a child with disabilities because you assume they cannot do something or will not enjoy it as a result of their disability.

(Alison Lee i Masiulonis 2017, s. 73)

Risktagande bland barn ser olika ut beroende på deras egna förmågor. Prellwitz och Skär utförde intervjuer med barn med och utan funktionsnedsättningar för att få en insikt om deras risktagande och hur det skiljer sig åt. Barn utan funktionsnedsättningar gjorde oftast förbjudna aktiviteter som att hänga upp och ner från ett träd eller ta sig ända upp till toppen av ett lekredskap. Barn med funktionsnedsättningar utmanade sig själva och försökte använda lekredskap som de aldrig använt tidigare utan assistens från vuxna (2007, ss.148-149).

Tillgängliga lekplatser underlättar för barn som använder rörelsehjälpmedel. Miljöerna kan upplevas alltför bekväma och barnen riskerar att hamna i en trygghetszon utan att möta motstånd i leken. De behöver lära sig att ta risker, kämpa och få utmaningar som barn utan funktionsnedsättningar (Feske u.å, s. 4). Många av dessa barn har starka armar och om miljön är tillräckligt spännande och brant kan de kravla sig upp. "Alla blir kryppbarn om det är tillräckligt brant" (Harvard 2006, s. 37).

Det är därför viktigt att lekmiljön erbjuder utmaningar på olika nivåer. Det ska finnas ytor med olika svårighetsgrader eftersom alla barn inte har samma förmågor och färdigheter utan lär sig i olika takt. Varje barn oavsett förmåga ska hitta sin egen plats där de kan öva på sina förmågor och motoriska färdigheter (Harvard 2006, s. 44).

VARFÖR ÄR LEK VIKTIGT?

LEK är att föra in kaos i ordnade system

- (Matti Bergström i Lenninger & Olsson
2006, s.51)

Lek utvecklar barn. Att leka är en rättighet och nödvändigt. Artikel 31 i FN:s barnkonvention om barns rättigheter säger att "barn har rätt till lek, vila och fritid" (Unicef 2009 s. 29).

Barn socialiserar i leken, de får utlopp för sin nyfikenhet, experimentlust, problemlösning, kreativitet och fantasi. Det är viktigt att de övar på sin kondition, styrka, balans och får nya sinnesintryck (Norén-Björn 2016, s. 30). Barn använder kroppen och alla sinnen i leken, att springa, klättra, snurra, gunga, rulla, ligga på marken, uppleva alla årstider och känna naturens dofter är lustfyllda upplevelser. Det är dessa uppleversler som stimulerar utvecklingen och blir en del av barnomsminnena (Norén-Björn 2016, s. 137).

Lekmiljöns utformning har därför en stor betydelse för barns välbefinnande. Viljan och intresset att upptäcka världen börjar i leken. Lekmiljöer med mycket grönska ger upphov till oprogrammerad lek. Variationsrikt innehåll ger barnen möjligheten att förändra och påverka miljön. Tillgång till löst material lockar till låtsaslek, berättande och skapande (Norén-Björn 2016, s. 20).

Naturens betydelse i leken

Landskapsarkitekterna Nilda Cosco och Robin Moore, skriver i artikeln *Contact with nature: Designing outdoor inclusive environments*, att naturen har en positiv inverkan på alla individer oavsett förmåga. En inkluderade lekmiljö kan erbjuda barn att komma närmare naturen (2009, s. 159).

I naturliga miljöer råder "free play" eller den *fria leken*, eftersom barn är fria att skapa det de vill (Fernelius & Christensen 2017, s. 77). Naturen växer och förändras kontinuerligt och det finns alltid något nytt att upptäcka. Barnen får ständigt nya sinnesintryck och möjligheten att skapa sina egna avtryck. När en miljö inte går att förändra eller påverka blir barnen ostimulerade och uttråkade. När barn leker i en naturlig miljö står tiden still, de färdas till en alldeles egen värld avskild från omvärlden, det är då fantasilek uppstår (Mårtensson 1993, ss. 22-23).

Enligt Heerwagen och Orians, skiljer sig barns lekbeteenden i naturlekmiljöer väsentligt jämfört med deras lekbeteenden i traditionella lekmiljöer (2002, s. 33). Mårtensson utförde en studie på skolgårdar som visade att barn sökte sig till naturpartierna intill skolan och inte till lekutrustningen. För barn är naturmarken en djungel med oändliga möjligheter. Det finns en mångfald med olika platser för barn i alla åldrar (1993, ss. 24-25).

Barn som skapar ett band till en naturmiljö lär sig om ansvarstagande för naturen. Lekplatser och skolgårdar som har tillgång till natur bidrar till lärande men också till ett mer hållbart tänkande. Barn blir medvetna om naturens betydelse för människors överlevnad (Norén-Björn 1993, s. 75).

Högt lekvärde

Lekmiljöer som ligger i anslutning till naturmark ger upphov till höga lekvärden. Naturens biodiversitet ger tillgång till en rad olika lek och aktiviteter. Barn väljer själva vad de vill undersöka, de analyserar och bedömer vad det finns för förutsättningar i en miljö. Vad en miljö har att erbjuda kallas för *affordances* på engelska och *miljöerbjudanden* översatt till svenska. Vilka platser som blir intressanta för stunden beror på i högsta grad på var det finns tillgång till löst material (Norén-Björn 2016, s. 32). Olika objekt uppfattas och används på olika sätt i leken av barnen, för ett barn kan en pinne vara ett svärd och för en annan en spade (Flannigan & Dietze 2017, s. 54). Tillgång till löst material beror på väder, årstid och skötsel. Material som pinnar kottar, blad, blommor, vatten och stenar representerar många saker i leken (Norén-Björn 2016, s.137). Enligt Norén-Björn är "det lösa materialet ett nödvändigt komplement till de fasta redskapen" (1977, s. 194).

Löst material skapar gemenskap och fantasilek

Fantasin hjälper oss att skapa en mening i tillvaron på en vardaglig nivå.

(Mårtensson 1993, s. 20)

Utemiljöer med tillgång till löst material skapar gemenskap och social interaktion mellan barn med och utan funktionsnedsättningar (Fernelius & Christensen 2017, s. 87). Materialet kan användas för att bygga och skapa egna platser som exempelvis kojor, men även för att leka affär, doktor, mamma och pappa etc. (Mårtensson 1993, s. 38). Att uppleva gemenskap och leka med löst material gynnar barn med funktionsnedsättningar som är oftast inomhus och i skolor där leken är mer strukturerad och organiserad (Fernelius & Christensen 2017, s. 77).

En lekmiljö kan stödja fantasileken genom att ha olika utrymmen för att gömma sig i. Studier visar att omslutna platser är populärare bland yngre barn än mer öppna och större platser. I omslutna ställen som buskage, tunnlar och kojor som barn kan krypa i uppstår fantasifulla och dramatiska lekar. Djupa samtal och social interaktion sker oftast i buskage, och det är i fantasileken som barn utvecklar sin sociala förmåga. Leken sker oftast i ensamhet eller i mindre grupper (Mårtensson 1993, s. 34).

Sand och vatten är andra naturmaterial som förenar barn i alla åldrar och bidrar till samspel. Sandlek väcker kreativitet hos barn, de bygger för stunden och det är fritt fram att forma (Lenninger & Olsson 2006, ss. 151-153). Barn med sensorisk funktionsnedsättning, exempelvis syn- och hörselnedsättning, mår bra av taktila upplevelser för att känna olika texturer och former (Harvard 2006, s 21).

Tillgång till vatten är en fördel i leken. Barn kan använda vatten till sandlådan, varma sommarkvar, odling och andra aktiviteter. Studier visar att vatten har en lugnande inverkan på människor vilket är fördelaktigt för barn med svår koncentrationsförmåga. Att använda sig av regnvatten i leken är en optimal inlärningsmöjlighet för att lära sig om vattnets kretslopp. Att ta del av vattnets förlopp i naturen är en process som fascinerar. Under vintern kan barn se omvandlingen mellan snö, vatten och is. De kan krossa is, åka pulka och leka snöbollskrig. Under våren kan de följa smältvattnets väg och plaska i vattenpölar (Norén-Björn 1993, s. 62).

Att skapa sin egen plats

Kojbyggande är ett tecken på att barnen skapar sin egen lilla värld. Byggandet är ett sätt att vara kreativ, umgås och skapa nya vänner. Kojan blir en trygg zon där barnet skapar sina egna villkor och har kontroll över sitt "revir". Barnen lär sig att lita på sina egna förmågor vilket förstärker deras självkänsla. De inser att de har förmågan att skapa någonting alldeles själva. Kojor blir sociala mötesplatser för barn i olika åldrar (Mårtensson 1993, s. 38). Enligt Lenninger och Olsson, finns det hemliga och sociala kojor. Hemliga kojor är gömda och mer privata, medan sociala kojor är mer öppna och inbjudande. En studie visade att kojor med tak och golv var mer populära bland barn (2006, s. 49). Mårtensson har fört studier som visar att pojkar mellan 7-11 år är mer intresserade av själva kojbyggandet, och spenderar mer tid med att modifiera landskapet för att skapa platser för sin lek. Flickor och yngre pojkar föredrog att ägna sig åt inredning och dekorera kojorna med hjälp av löst material (1993, s. 38).

Variation i landskapet skapar rika lekupplevelser

Variation i en lekmiljö stimulerar barns motoriska och kognitiva utveckling. Det skapar förutsättningar för alla barn att delta i olika lekaktiviteter och uppleva spänning och utmaningar tillsammans (Norén-Björn 2016, s. 138). Enligt Norén-Björn, uppnås variation bäst när det finns många rum "i rummet" (2016, s. 27). Vegetation och terrängvariation bildar flera mindre rum och förstärker rumsbildningen. Miljön upplevs rymlig och erbjuder barn olika lekmöjligheter när det samlas olika lekanordningar på en och samma yta (Norén-Björn 1993, s. 55).

För att det ska bli en smidig övergång från ett rum till ett annat, är markmaterialet väsentligt (Lenninger & Olsson 2006, ss. 26-27). Markbeläggningen bör vara praktisk och varierad för att barnen ska kunna ta sig från en aktivitet till en annan och röra sig mellan rummen utan att störa andras lek (Norén-Björn 2016, s. 48). Fernelius och Christensen skriver att en inkluderande lekmiljö kan erbjuda barn att välja mellan olika vägar till en lektyta. Vägarna kan gå parallellt med varandra för att förstärka social interaktion (2017, s. 88).

I naturmarken finner barn naturliga rum. Dessa rum erbjuder rika lekupplevelser och skydd mot väder samt inramning för lek (Norén-Björn 2016, ss. 28-29). Barn känner sig skyddade av omslutande växtlighet med en tydlig uppsikt över omgivningen. Naturen är inte bara rumsbildande utan erbjuder också sinnesupplevelser.

Barnen upplever dofter, smaker och färger. Träd kan användas för att klättra i och gömma sig bakom, buskar förvandlas till kojor, gångar och hemliga gömställen. Stenar, stenrösen och stockar uppmuntrar till utmaningar och fungerar som sittplatser. Gräsmatta, äng och bergsknallar ger utrymme för sociala aktiviteter och lockar till spring och bollspel (Norén-Björn 2016, ss. 28-29).

Enligt Mårtensson, är det en fördel om lekutrustningen finns i närheten av grönskan eftersom det förstärker leken. Det bildas nya lekmöjligheter och stimulerar fantasin. Barnen bildar en tillit till platsen som stimulerar dem. Barnen kan börja samtala och även sjunga om de sitter och gungar nära växtligheten (1993, s. 30).

RISK OCH UTMANINGAR

If we protect children with bubblewrap, we prevent them from real life learning that sometimes hurts both physically and mentally. Sometimes children get dirty when they are playing. Sometimes children get scrapes and recognise that they have blood flowing under their skin! That's it! That's a natural part of childhood. It teaches children to take care of themselves, be aware of risks and estimate challenges.

(Nebelong 2017, s.106)

Alla barn, oavsett funktionsförmåga, har lika stort behov av att utforska och ta risker. De vill tänja på gränserna och undersöka vad som går att göra och inte göra. Lära sig vad som är farligt och inte, att ta risker är en del av lärandet och utvecklingen. Barn ska få chansen att upptäcka omvärlden själva, förutse och bedöma faror (Sandester 2010, s. 68).

För vuxna har ordet risk ofta negativ betydelse. Säkerhet präglar en stor del av lekplatsernas utformning och innehåll "begreppen säkerhet och trygghet är vägledande för hur vi ser på barns utemiljö idag" (Jansson, Buch & Bodelius 2016, s. 82). Miljöerna skapas säkrare men mer innehållslösa, aspekter som bidrar till betydelsefulla platser för barn försvinner. Det bör finnas en balans mellan säkerhet och risktagande (Norén-Björn 1993, ss. 24-25).

Enligt miljöpsykologen Marina Brussonis är det enda sättet att låta barnen hantera risker är genom att låta dem ta risker. Om vuxna vill att barnen ska vara utom fara, bör barnen lära sig att göra egna riskbedömningar. När barnen är ute, leker och tar risker lär de sig att lösa sina egna problem. De bestämmer själva vad de vill göra och känner frihet. Barnen blir självsäkra individer vilket är viktigt för identitetsskapandet (Brussonis 2019).

Barn är inte lika uppmärksamma på iordningsställda lekplatser som i naturmark. De förväntar sig att lekplatser är säkra (Lenninger & Olsson 2006, s. 77). Barn är mer vaksamma i naturen, de är medvetna om att naturen inte är skapad av vuxna. Naturen är i ständig rörelse vilket fångar barns uppmärksamhet och förstår att man bör vara mer eftertänksam i en föränderlig miljö (Norén-Björn 1993, s. 75).

Ett problem som uppstår vid anläggning av säkrare lekplatser, är att lekredskapen är inte tillräckligt utmanade vilket medför att barnen blir uttråkade och tar fler risker än nödvändigt. (Sandester 2011, s. 259). Om miljön inte upplevs som stimulerande och erbjuder risk och utmaningar, finns risken att barn utvecklar ångestsyndrom på lång sikt (Sandester 2011, s. 258).

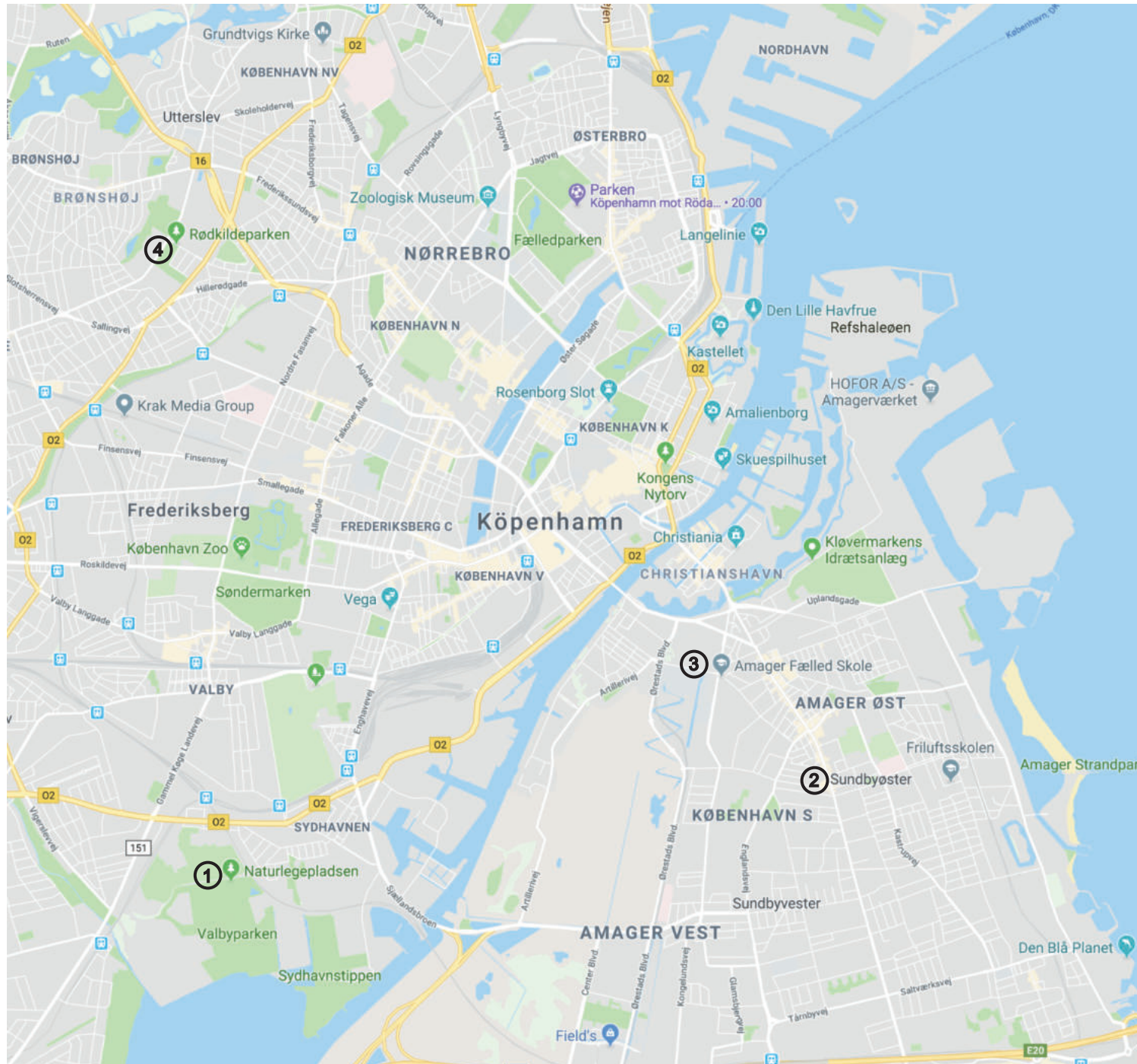
Ellen Sandester har benämnt barns risktagande för *risky play* och har genom intervjuer och observationer studerat barns risktagande i leken. Hon har kategoriserat 6 riskfyllda drivkrafter i leken som upplevs som både spännande och utmanande (2011, ss. 264-265). Dessa översatt till svenska är:

- Hög höjd
- Hög fart
- Riskfyllda redskap
- Riskfyllda element
- Livlig lek
- Försvinna/gå vilse

I artikeln *Categorising risky play : How can we identify risk taking in children's play?* skriver Sandester att 87% av alla skador kommer från gungor, rutschkanor och andra lekredskap. Gungorna var lekutrustningen som orsakade mest olyckor. Hon observerade från sina studier att det vanligaste risktagandet bland barn var klättring. Barn drogs till allting som var klätterbar, allt från träd och stenar till sluttningar och kullar. Det näst vanligaste risktagandet som hon observerade barn göra var att hoppa från höga höjder. De tyckte att det var både spännande och läskigt. Att hoppa från höga höjder är att släppa kontrollen (2007, ss. 239, 243-244).

STUDIEBESÖK

Studiebesöket i Köpenhamn ägde rum från 6 till 7 juni 2019. Jag besökte följande platser: Naturlekplatsen i Valbyparken, Sundbyøsterplats, Amager skolan och Rodkildeskolan. Alla platser ligger på olika områden i Köpenhamn. Studiebesöket gav nya insikter och idéer för att arbeta vidare med gestaltungsforlaget. Avsnittet avslutas med en slutsats om mina intryck och en jämförande analys.

Figur 2. Karta som visar de besökta platserna i Köpenhamn. Kartdata ©2019 Google.

VALBYPARKEN

Valbyparken är den näst största parken i Köpenhamn och ligger i stadsdelen Valby i den sydliga utkanten av Köpenhamn (se nummer 1 på figur 2). Valbyparken består av mindre parker och en av dessa är en naturlekplats som anlades 2001. Lekplatsen är 20.000 kvadratmeter stor och är designad av landskapsarkitekten Helle Nebelong (hellenebelong 2019).

Mitt besök på naturlekplatsen i Valbyparken

Jag besökte naturlekplatsen torsdag den 6 juni 2019 på förmiddagen. Det var en solig och mycket varm dag med klarblå himmel. När jag började närma mig entrén hörde jag barnskratt från långt håll. Jag välkomnades av en träskulptur på vardera sida av huvudingången som föreställde björningar sittande på en trästock. Det var en inbjudande ingång med tydlig identitet. Stigen kantades av höga träd och lummig vegetation.

Att det fanns barn på lekplatsen var förväntat, men inte i så stora mängder. Flera skolklasser och barnfamiljer njöt av det fina vädret, hade picknick och grillade. En grillplats fanns lite avsides omsluten av buskage och bildade ett alldeles eget rum. En barnfamilj satt där och grillade medan barnen lekte utanför. De vuxna satt på picknickbänk och hade det trevligt utan att verka bekymrade över att barnen sprang runt och försvann ur deras synhåll.

Det första som slog mig när jag kom till platsen var variationen i topografin och hur leken inkluderas i vegetationen. De organiska formerna dominerar landskapet. Det var tydligt att naturen var i fokus. Det finns flera kullar där barnen kan klättra högt med hjälp av stockar, klätternät, balansgång, rep mm. De varierar i innehåll och funktion. På kullarna finns det buskar och gångar där barnen kan gömma sig i.

Ett långt upphöjt trädäck inhägnat av rep går i cirkel genom området och runt kullarna. Längs däckets finns det fem olika torn, unika i både stil och funktion. När man har gått en bit kommer man ut till ett öppet landskap där öppna ytor breder ut sig bakom kullarna.

Promenaden längs trädäcket var lite av en resa, stora träd omger en och tornen träder fram i landskapet. För varje steg jag tog upptäckte jag nya rum med olika lekmöjligheter. Barnen sprang glatt fram och tillbaka och vissa tog sig fram med trampbilar. Trädäcket är tillräckligt stort och brett för rörelsehindrade att ta sig fram med rullstol och uppleva parken och de unika tornen inifrån.

Bild 7. Upphöjt trädäck omgivet av växtlighet.

Tornen gav platsen en mer storskalig karaktär som lockade till klättring och upplevelser inifrån. Ett av tornen verkade inte vara menat för att klättra men barnen lät sig inte skrämmas och klättrade högst upp. Jag observerade att det samlades flest barn på kullarna och vid två av tornen. Ett av tornen hade en rutschkana som var mycket populär och den andra hade en klätterställning. Från kullarna och tornen hade barn en bra utsikt över lekplatsens olika delar.

Bild 8. Utsikt från en av kullarna. Naturen och de organiska formerna dominerar landskapet.

Bild 9. Ett av de populära tornen. Barnen är inte rädda att ta sig ända upp.

Kullarna var tillräcklig branta för att uppleva utmaning och spänning. Jag provade själv att ta mig upp och blev lite nervös. På en av kullarna fanns det ett klätternät som nådde ända upp till toppen som jag hoppade över på grund av rädsla av att tappa balansen. Några vuxna följde efter sina springande barn och kämpade med att ta sig upp.

Variation i topografin och rumslighet skapar förutsättningar för att vara fysisk aktiv. Funktionshindrade barn övar sina motoriska förmågor och har tillgång till olika sinnesupplevelser. Tillgång till löst material är tillgängligt överallt. Spänning och risktagande präglar landskapet.

Bild 10. Ett av de populära tornen med rutschkana.

Bild 11. Kullarna är branta och bjuder barnen till spänning och utmaningar.

Bild 12. En av flera alternativ för att ta sig uppför kullen.

SUNDBYÖSTERPLATS

Sundbyösterplats är belägen i stadsdelen Amager (se nummer 2 på figur 2). Lekplatsen anlades 2003 och är ett pilotprojekt från Köpenhamns kommun. Sundbyösterplats har ett sagotema och ritades av landskapsarkitekt Stine Cecilie Brink. Hon blev inspirerad av den norska sagan "Östan om solen och västan om månen". Sagan handlar om en vacker flicka som ger sig ut på ett farofyllt äventyr för att rädda sin älskade prins som har blivit förtrollad av sin elaka styvmor och förvandlas till en isbjörn under dagtid. Stine Cecilie Brink ville ge liv åt sagofigurerna från sagan och att barnen skulle klara av de olika hinder och utmaningar på lekplatsen såsom flickan gjorde under sin resa (kaboom 2019).

Mitt besök på Sundbyösterplats

Jag besökte Sundbyösterplats den 6 juni på eftermiddagen. Det var en lugn stämning på platsen med få lekande barn och jag kunde fota och anteckna utan svårigheter.

Det som gör lekplatsen intressant är att den är designad för barn med funktionsnedsättning, men man har även tagit hänsyn till andra användargrupper. Platsen ska upplevas lika rolig och spännande för barn med och utan funktionsnedsättningar.

Likt Valbyparken dominerar de organiska formerna utformningen. Vid första anblick upplevde jag att det fanns mycket hårdgjorda ytor och lite växtlighet. Kontrasten var stor om man jämförde med Valbyparken. Jag kom att ändra åsikt när jag började stro-sa runt och såg att vegetationen var integrerad i leken.

Sundbyösterplats har en kuperad terräng med slingrande stigar som leder till rum av olika storlek. Det finns vändytor längs stigarna som underlättar för möten. De slingrande stigarna lutar på vissa ställen vilket erbjuder spänning och utmaning för rullstolsbundna. Stigarna kantas av vegetation och leder till olika träkonstruktioner med olika svårighetsgrader för att barnen ska öva på motorik och balanssinnet vilket gynnar barn med hörsel och synnedsättning.

Ett unikt inslag var en bambuplantering som bildade tunnlar och gångar där barn kan krypa och gömma sig i. En stor kulle i blå och gul gummibeläggning underlättar för att krypa uppför och rulla nedför backen. Den starka färgen signalerar nivåskillnader och gör det lättare för barn med synskador att orientera sig.

Bild 13. Längs den slingrande stigen finns det träkonstruktioner för barnen att öva på motorik och balanssinnet.

Bild 14. Tunnlar och gångar gjorda av bambu för att krypa och gömma sig i.

Platsen präglas av sagan, träskulpturer föreställande sagofigurer dyker upp här och där. Jag observerade att flera barn tyckte om att klättra på figurerna och sitta på dem. En annan populär lekyta var en målad labyrinth på asfaltunderlag där barnen sprang i cirklar och efter varandra.

Bild 15. En av de flera träskulpturer som finns i lekplatsen.

Bild 16. Prinsen förvandlas till isbjörn under dagtid. Skulpturen var mycket populär.

Bild 17. Barnen tyckte om att springa i cirklar i labyrinthen.

AMAGER SKOLA

Amager skolan är belägen i stadsdelen Amager (se nummer 3 på figur 2). Skolgården anlades 2015. Den var från början en asfalterad yta som behövdes rustas upp. Två arkitektkontor, Thing Brandt Landskab och Nord Architects samt arkitekten Lene Nielsen från Köpenhamns kommun samarbetade för att utveckla skolgården. Det anordnades flera workshops med skolbarnen och deras föräldrar där barnen slutligen kom fram till att de önskade sig en skog (landezine-award 2019).

Mitt besök på Amager skola

När vi anlände till Amager skolan var det tomt på skolgården eftersom barnen hade lektion. Konceptet av att ta in skogen i stadsrummet är väldigt tydligt, det känns inte som att man befinner sig i en skolgård.

Det första jag lade märke till var att skolgården var indelad i tydliga rum likt små gröna öar. Höga träd och lummig vegetation är planterade i stora upphöjda växtbäddar med betongkanter. Innanför planteringarna finns lekytor med moderna lekanordningar och geometriska skulpturer som är integrerat mycket väl i skogslandskapet. Det finns också tillgång till löst material och andra naturliga element. Det naturliga och moderna möter varandra och lyckas skapa en vegetationsrik och estetiskt tilltalande miljö som är både spännande och utmanande.

Huvudattraktionen är en stor lekanordning bestående av tre torn, nättunnel och en tubrutschkana. Lekanordningen erbjuder barnen höga höjder, spänning och risker. Nättunneln sträcker sig genom trädkronorna vilket förstärker skogsupplevelsen.

Enligt Anne Dahl Refshauge¹ har lärarna kommenterat att barnen är mer fysiskt aktiva och att de kan ha utomhuspedagogik. Eftersom det finns flera rum kan flera klasser vara ute samtidigt och ha lektion utan att störa varandra.

¹Anne Dahl Refshauge¹, Köpenhamns kommun, 2019-06-07

Bild 18. En av planteringarna med naturmaterial och skulpturer för lek.

Bild 19. För att ta sig upp till tornen ska en klättra i ett nät.

RØDKILDEPARKEN

Rødkildeparken ligger i stadsdelen Brønshøj väst om Köpenhamn (se nummer 4 på figur 2). Parken är en naturlekplats gömd i grönskan och är svårt att upptäcka om man inte är bekant med området eftersom det inte finns någon tydlig entré som signalerar dess existens.

Mitt besök i Rødkildeparken

Jag besökte Rødkildeparken den 7 juni på förmiddagen tillsammans med Anne Dahl Refshauge. Det fanns flera förskolebarn och vuxna på plats. Parken är inte stor men ytorna har utnyttjats mycket väl för att skapa olika rum. Platsen har ett kuperat landskap vilket man har dragit nytta av vid utformningen. Lekredskapen är integrerade i landskapet där de blir komplement till naturen. Lekredskapen är gjorda av naturmaterial och smälter in med vegetationen. Nivåskillnaderna och växtligheten skapar förutsättningar för att leka med löst material, vara fysisk aktiv och utmana sig själv.

Jag observerade att flest barn samlades vid sand och vattenleken. En vattenpump fanns till hands vilket möjliggjorde att barnen kunde skapa en bäck som rann fram till ett litet trähus. Eftersom parken är omsluten av stora träd och lummig vegetation, fanns det tillgång till flera klätterträd som alltid var upptagna. De populära klätterträden stod intill en lång tubrutschkana som också användes flitigt. Det intressanta med rutschkanan var dess placering i landskapet, den stod på en brant kulle omsluten av träd och vegetation vilket fick den att se riskfylld och spännande ut.

Bild 20. Rødkildeparken har en varierad topografi och en rik vegetation.

Bild 21. Tubrutschkanan är omsluten av höga träd och har integrerats mycket väl i vegetationen. Vattenleken skapar också möjlighet för barnen att blanda sand och vatten.

Bild 22. Barnen skapade en bäck som rinner fram till ett litet trähus.

SLUTSATSER

Studiebesöken gav värdefulla insikter och inspiration till gestaltungsarbete. Min tanke var från början att jobba med rum. Detta är någonting som alla fyra lekplatser har fokuserat mycket på, men det är tydligast på Amager skolan där rummen är tydligt uppdelade. På många sätt är det en fördel i leken, det ger fler lekmöjligheter och skapar variation. Besöket i Valbyparken gav mig inte bara inspiration i hur man kan arbeta med topografin men även hur leken kan integreras i naturen. Både i Valby- och Rodkildeparken finns naturliga rum. I detta fall menas det med små träddungar som utnyttjats för lek. Detta lärde mig hur jag kan förstärka naturliga rum som redan finns på plats för att skapa ännu fler lekmöjligheter.

Jag betraktar Valbyparken och Sundbyösterplats som inkluderande lekmiljöer eftersom platserna är riktade mot olika användargrupper och deras behov utan att använda sig av specialutrustning för att åstadkomma tillgänglighet. Platserna är lika varandra på många sätt trots att utformningen och innehållet skiljer sig åt en del. I Valby har man jobbat mycket med att ta hänsyn till vuxna och tonåringar genom att anlägga volleybollplan och andra ytor för bollek för gemensamma aktiviteter i familjen.

Naturlekplatsen i Valby är inte helt och hållet tillgänglig, markmaterialet är otillgängligt på vissa ytor och nivåskillnader finns på flera ställen som gör det svårt för rörelsehindrade att ta sig fram. Detta betyder inte att det inte erbjuds lekupplevelser för dem. De har möjligheten att åka längs trädäcket och uppleva områdets huvudattraktion som är de höga tornen och kullarna. Vill man lämna trädäcket finns det ramper längs sidorna vid några ställen som leder till andra rum. Om barnen vill utmana sig själva och ta risker, kan de lämna rullstolen och krypa uppför kullarna med hjälp av klätternät och andra klätterredskap gjorda av naturmaterial.

I Sundbyösterplats är huvudfokus tillgänglighet men det intressanta med platsen är att lekredskapen kan användas utav barn med och utan funktionsnedsättningar. Det finns ingen specialutrustning utan utformningen och innehållet fungerar för att användas av båda parter.

Båda ställena har förtydligat definitionen av inkludering för mig. Genom att se verkliga platser som har satsat på inkludering har underlättat mitt eget

gestaltungsarbete. Jag har flera gånger under arbetets gång haft skuld-känslor för att jag inte har gjort varje yta framkomlig men jag har fått påminna mig själv att jag inte utformar en fysiskt tillgänglig lekmiljö. Jag utformar en plats för olika sorters funktionsnedsättningar och inte endast för rörelsehindrade. Tillgänglighet är positivt, men det kan också minska på spänningen och utmaningen. Om hela naturlekplatsen i Valby hade varit tillgänglig, så hade den förmodligen upplevts annorlunda. Genom dessa konkreta exempel har jag sett med egna ögon att det finns lekmöjligheter för alla och att även vuxna kan vara med i leken. I Valby såg jag exempelvis vuxna leka med sina barn och som klättrade uppför kullarna.

Det speciella med dessa fyra platser är att naturen står fokus. Även om det finns inslag av traditionella lekredskap finns det tillgång till vegetation och löst material. I Valby och Rodkildeparken observerades barn leka med vatten, sand, löst material och växtlighet. De utnyttjade naturens tillgångar och skapade sina egna lekar. Lekskulpturer var också mycket populära och förstärkte leken.

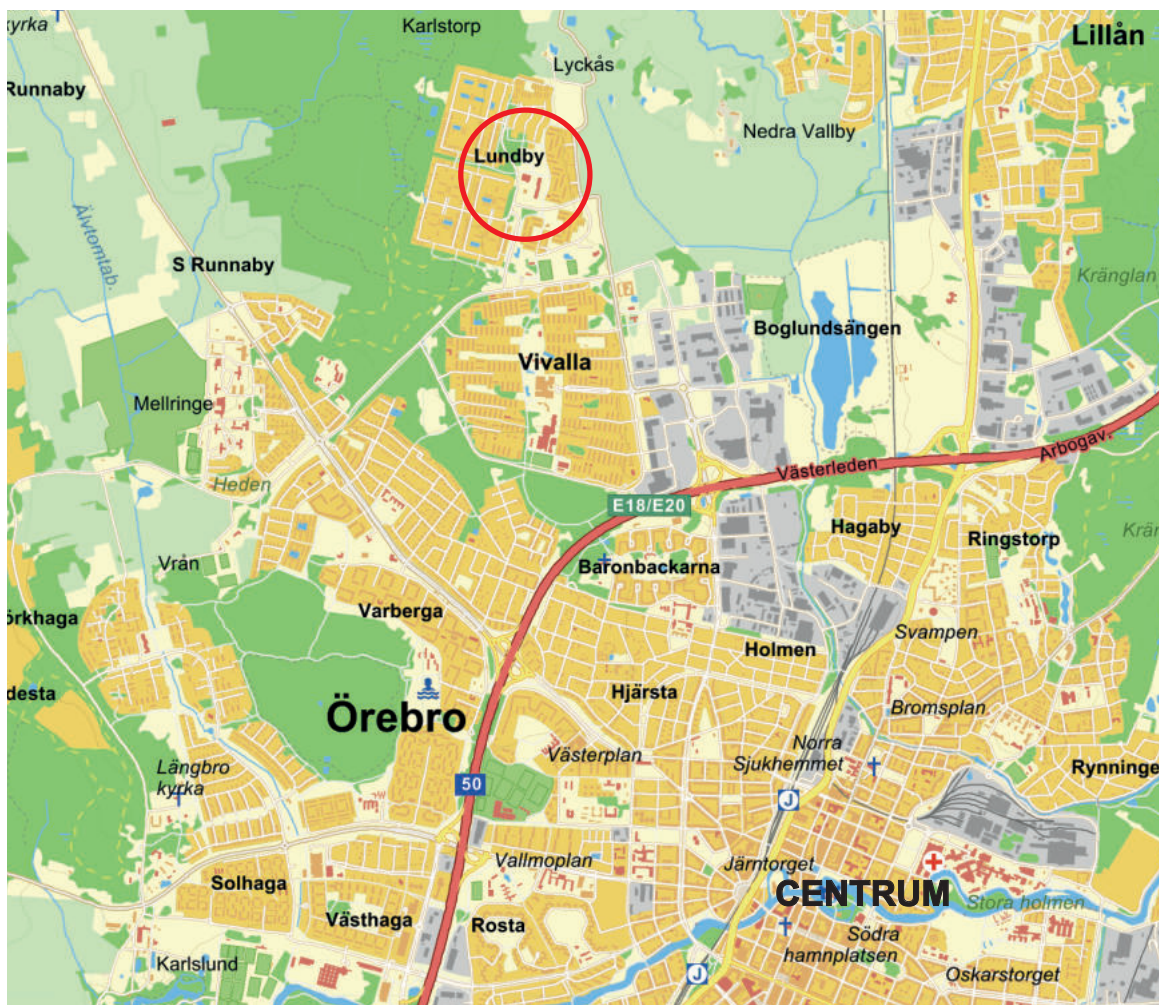
Trots att Amager skolan och Rodkildeparken inte är anpassade för rullstolsburna människor, har jag blivit mycket inspirerad av hur vegetationen kan förstärka lekupplevelser och hur flera rum kan vara en fördel. Som det nämns i början av avsnittet, flera rum kan skapa flera lekmöjligheter men också förutsättningen för att inte störa varandras lekar. Barn som önskar vara sig själva får också möjligheten att finna sina egna platser.

LUNDBYPARKEN

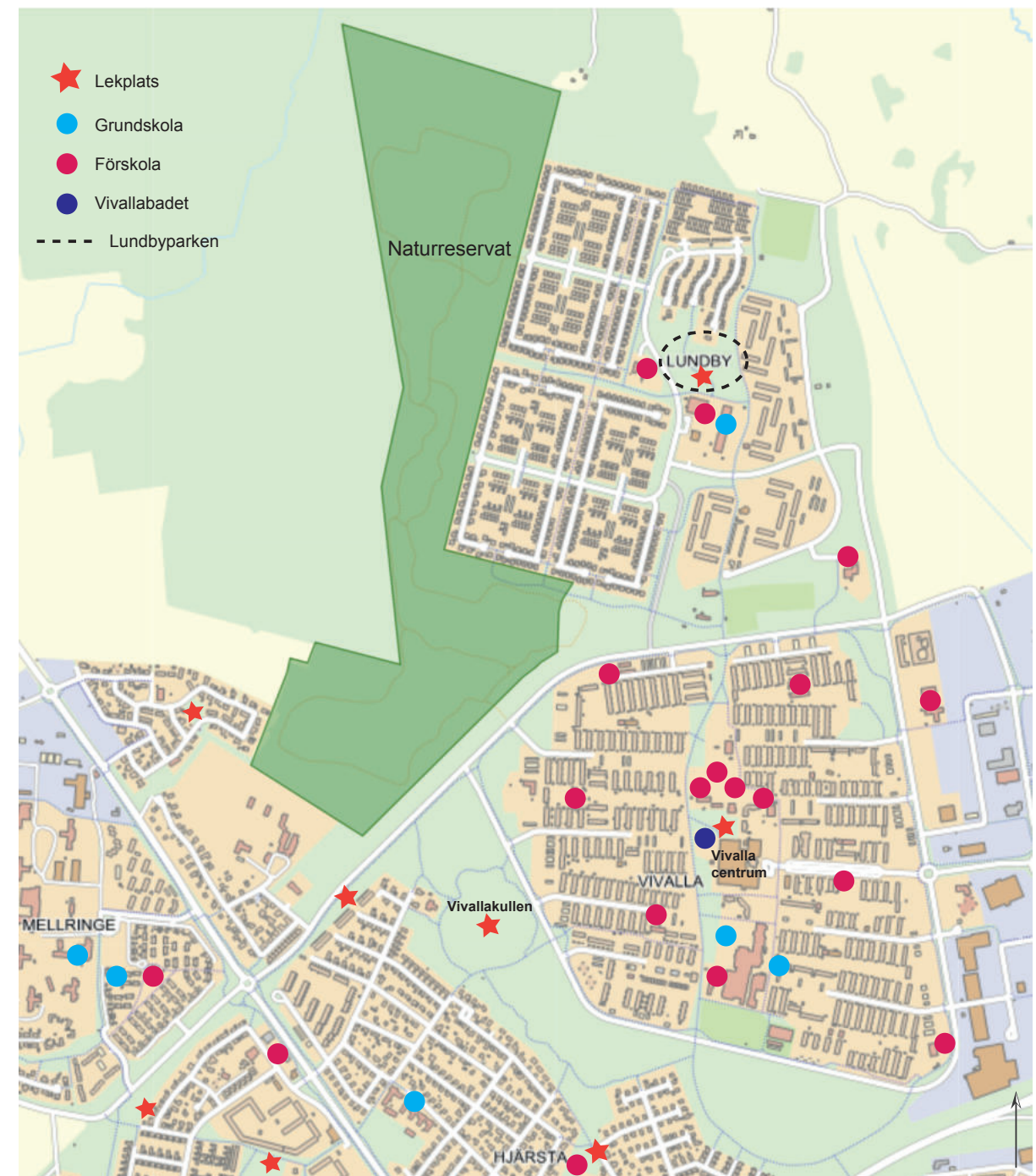
I det här avsnittet presenteras inventering, analys, resultat av Örebro's checklista och gåtur. Avsnittet inleds med en kort presentation av Lundbyparken och dess omgivning.

Lundbyparken är en stadsdelspark belägen i Lundby nordväst om Örebro. Lundby är ett naturnära villaområde med villor, radhus och bostadsrätter som började bebyggas i början av 70-talet. Området är nära Örnaskogens naturreservat (Länsstyrelsen 2019). Söder om Lundby finns villaområdet Vivalla med tillgång till affärer, matbutiker, bibliotek och vårdcentral. Det finns också goda bussförbindelser från centrum till Lundby.

Lundbyparken ligger intill Lundbyskolan. På skolan går cirka 300 elever från förskolan till årskurs 6. (Örebro 2017). I Lundby och Vivalla finns det 15 förskolor och 2 grundskolor. Totalt finns det 3 offentliga lekplatser i både Lundby och Vivalla. I Vivalla finns även Vivallabadet som är en offentlig badplats.

Figur 3. Lundbys läge i Örebro. 2019© Lantmäteriet/OptiWay AB.

Figur 4. Skolor och lekplatser i Lundby och i närheten. Karta©Örebro Kommun 2019

INVENTERING

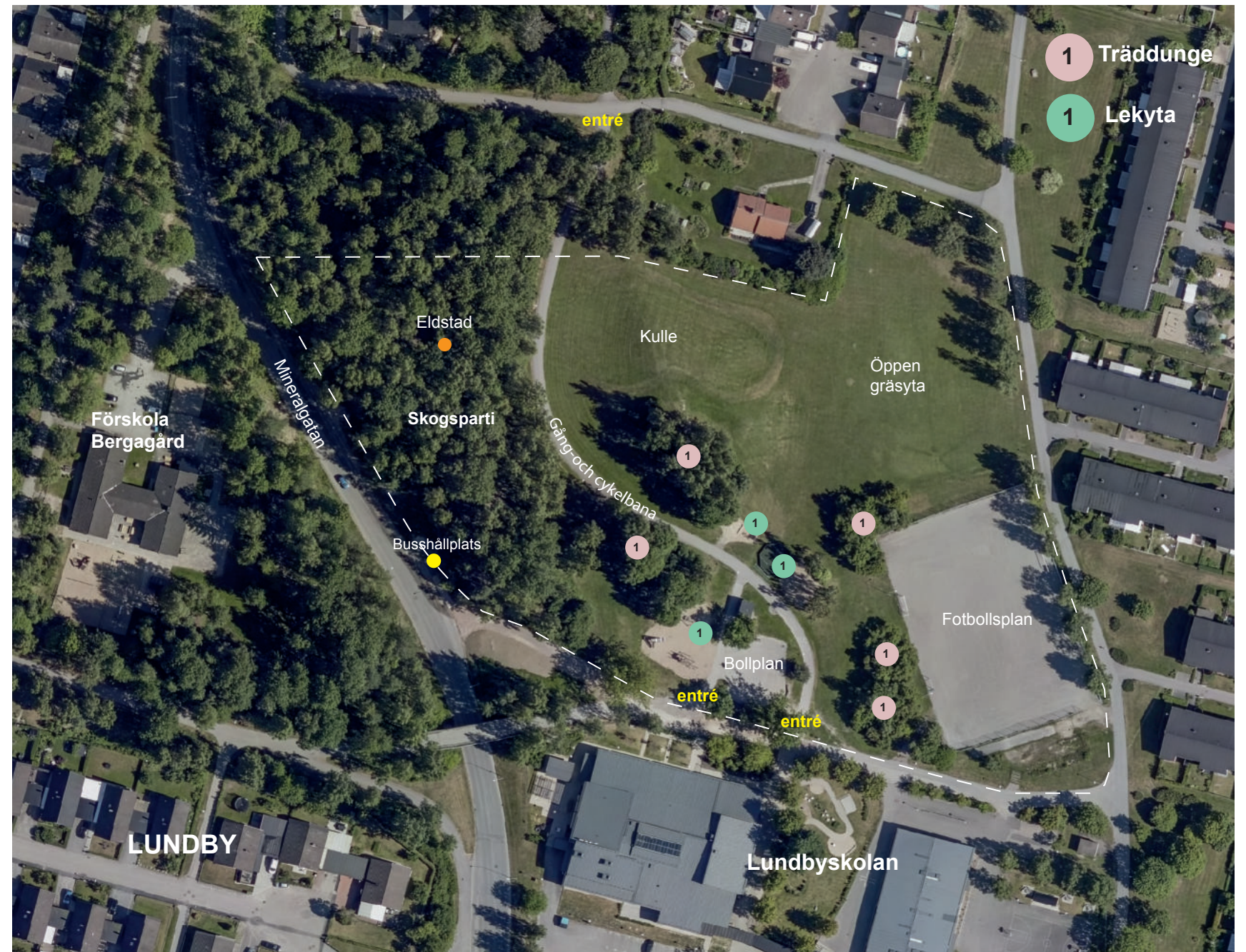
Lundbyparken är en vegetationsrik plats med flera mindre träddungar och ett skogsparti. Vegetationen är varierad och består mestadels av lövfällande vegetation. Platsen har en varierad topografi med tydliga nivåskillnader.

Elever från Lundbyskolan och besökare har tillgång till lekytor i parken. Det finns programmerade ytor med traditionell lekutrustning som gungor, sandlåda, klätterställning, rutschkana och fjädergungor. En fotbollsplan och bollplan finns för att spela olika sorters bollspel. En eldstad ligger belägen längre in i skogen för att mötas och umgås vid.

Det finns inga offentliga entréer och skyltar som välkomnar besökare eller vägleder dem till Lundbyparken. Det finns tre mer tydliga entréer på parkens norra och södra sida. I och med att parken ligger mitt emot Lundbyskolan, är det ändå relativt lätt att hitta till platsen.

Bild 23. Lundbyparken är en grön och vegetationsrik plats med varierad topografi.

Figur 5. Översiktskarta Lundbyparken. Ortfoto©Örebro Kommun 2019

ANALYS

Analysen har varit vägledande för att visa Lundbyparkens förutsättningar och kvalitéer. Resultatet är fyra kartor som visar platsens vegetation, topografi, aktiviteter och spår av lek samt entréer, vägar och stigar. Avsnittet avslutas med en programkarta.

Vegetation

Platsbesöken ägde rum under tre årstider vilket gav en inblick i föränderliga landskap. Den sista platsbesöket som ägde rum 21 juni 2019 visade en helt annan bild av Lundbyparken. All grönskan hade slagit ut och platsens karaktär förstärktes. Det blev mycket enklare att se vilka sorters växter som växte där och vilka partier som upplevdes glesa och täta.

Skogen är delvis gles och den är lätt att överblicka och röra sig igenom. Det finns flera öppna gräsytor i området, bland annat en stor öppen gräsyta i nordöst. Det finns ett antal tätare partier som bildar mindre träddungar. Dessa finns på kullarna och vid fotbollsplanen och består av flerstammiga äldre träd och buskar. Vegetationen består till största del av björk, sälg, lönn, asp, måbär, snöbär, hagtorn, nyponbuskar, spireor och schersmin. Måbär, snöbär och schersmin dominerar på vissa ställen och en del sly växer också där. Träddungarna intill fotbollsplanen är en aning glesare och inte lika täta som på kullarna.

Det finns även flera solitärträd i området som är huvudsakligen gamla björkar men också oxlar. Flera av dessa träd ramar in platsen. På parkens östra sida finns en rad av gamla björkar som avgränsar parken mot gatan. På vissa ställen ramar oxlar och björkar in lektyrna.

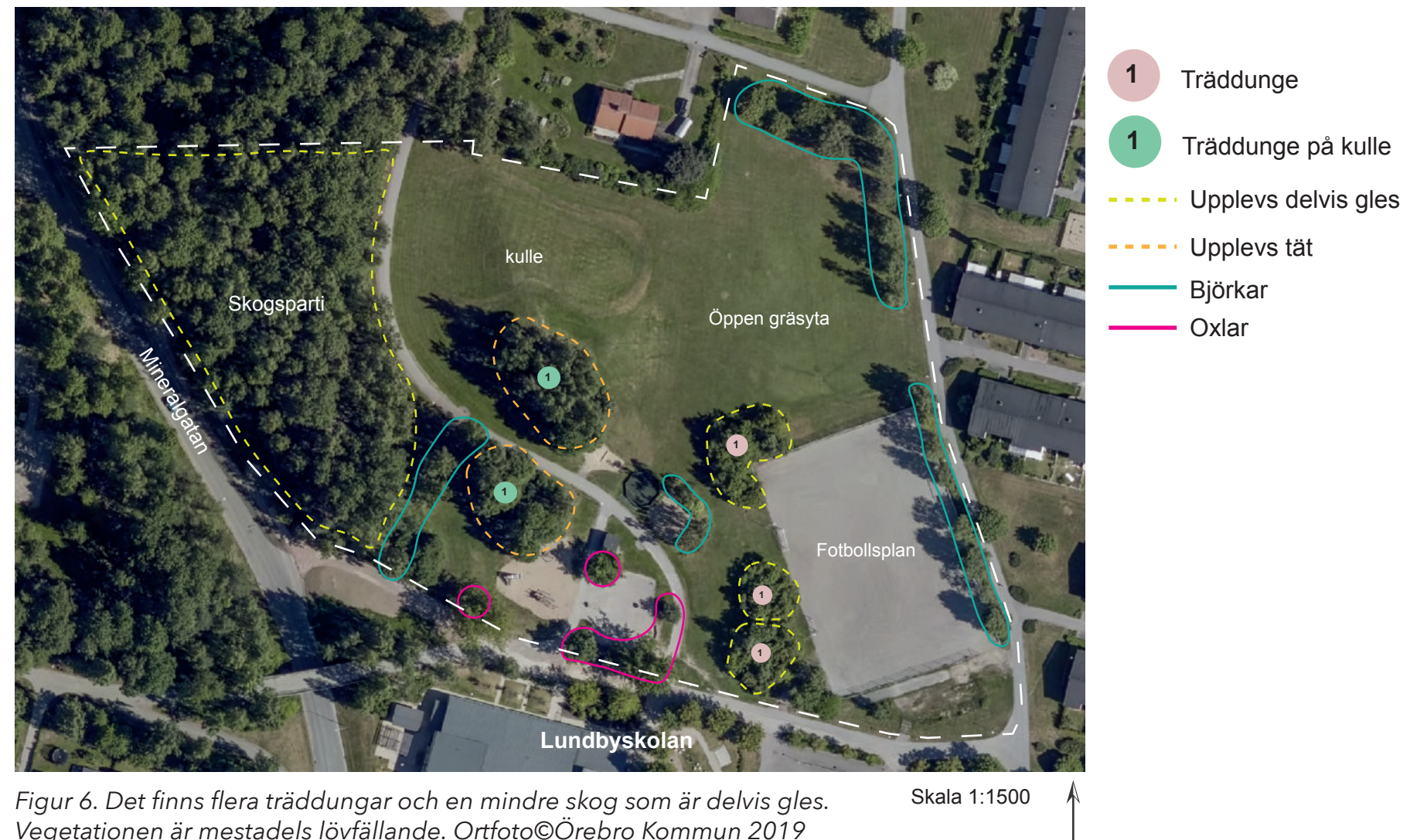

Bild 24. Skogen under sommaren. Den upplevs delvis gles.

Bild 25. Skogen under tidig vår.

Bild 26. En av träddungarna vid fotbollsplanen. Den upplevs delvis gles.

Bild 27. Vegetationen i träddungarna består mestadels av äldre träd och buskar.

Bild 28. Träddunge på kullen upplevs tät.

Topografi

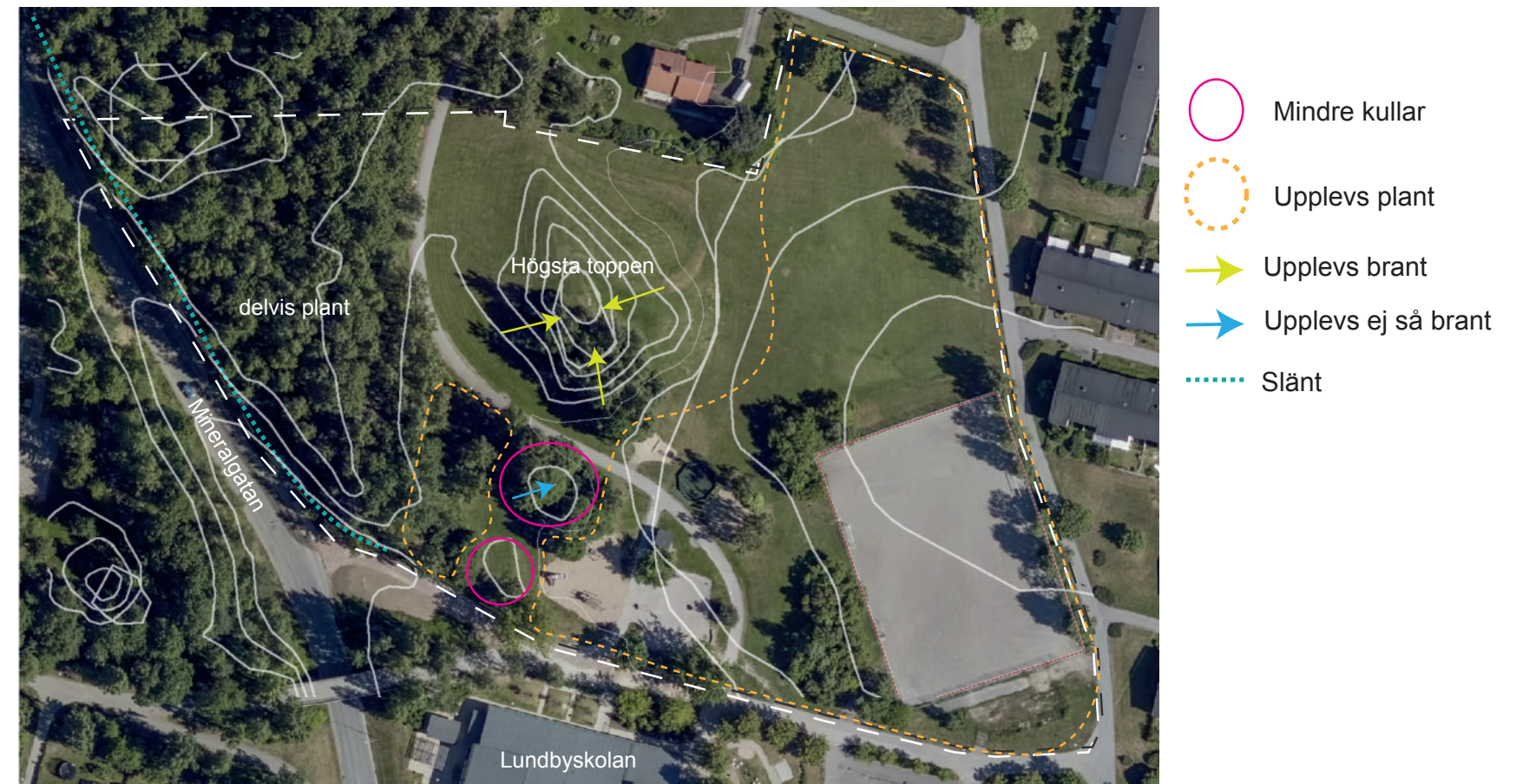
Skogspartiet upplevs mestadels plant, men vissa ställen har terrängvariationer. De öppna gräsyterna, fotbollsplanen och lektyrna med lekutrustning upplevs plana. Den brantaste lutningen finns på platsens högsta topp på norra sidan av parken. Två mindre kullar finns på västra sidan varav en är en liten träddunge som inte är så brant.

Bild 29. Platsen har tydliga terrängskillnader. Kullen på norra sidan av parken upplevs mycket brant.

Bild 30. På toppen av kullen.

Figur 7. Platsen har en varierad topografi med kullar och ytor som upplevs både plant och brant. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Skala 1:1500

Bild 31. Den öppna gräsyten upplevs plant och bjuder in till olika aktiviteter.

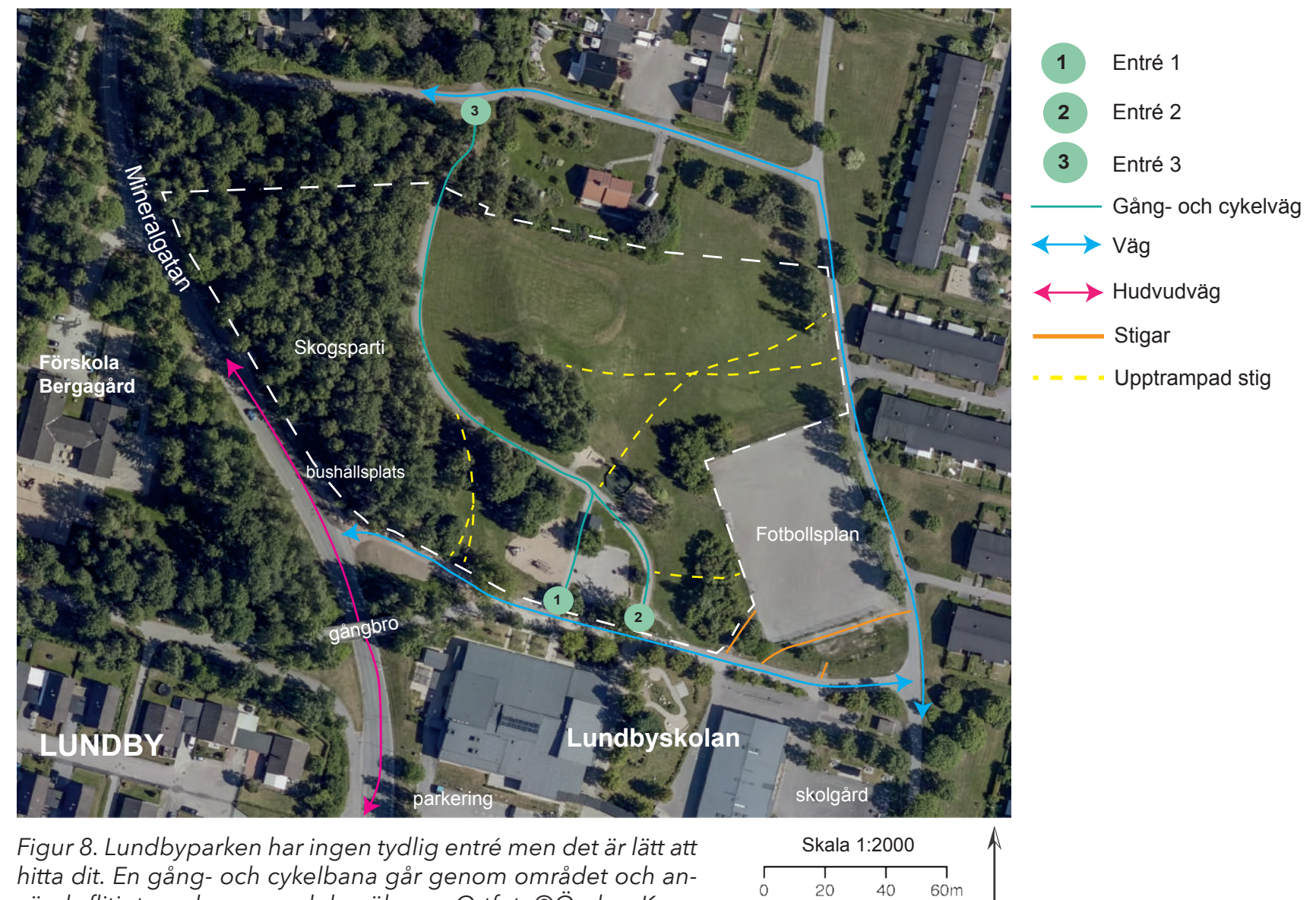
Entréer, vägar och stigar

Entréerna som finns mitt emot skolan används flitigt av skolbarnen och andra besökare för att ta sig in till parken och gena genom den. Båda entréerna länkar samman till en gång- och cykelbana som leder till den tredje entré och vidare till norra Lundby.

Det går att ta sig till Lundbyparken med bil, buss och cykel från flera håll. Busshållplatsen är belägen på parkens västra sida där en mindre väg med en sträcka på ca 100 m leder upp till båda entréer. Vägen som avgränsar skolan och Lundbyparken är tillräcklig bred för att bilar ska kunna köra in och ut. Skolan har även en parkering som nås från Mineralgatan.

Vid platsbesöken observerades att flest människor kom från gångbron (se fig 8.) och vägen på parkens östra sida. Många kom gående men även cyklande och fortsatte vidare på gång-och cykelbanan. Det fanns inte heller spår efter upptrampade stigar på gräset. Under vintertiden observerades upptrampande stigar i snön på några ställen.

Under platsbesöken upplevde jag inte mycket trafik alls, speciellt på vägarna på parkens norra och östra sida där bilar har tillträde. Huvudvägen upplevdes inte som hårt trafikerad.

Figur 8. Lundbyparken har ingen tydlig entré men det är lätt att hitta dit. En gång- och cykelbana går genom området och används flitigt av eleverna och besökarna. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Bild 32. Båda entreéerna länkar samman till en gång-och cykelbana.

Bild 33. En av entreéerna mitt emot Lundbyskolan som leder till gång-och cykelbanan.

Bild 34. Busshållsplatsen är nära parken och skolan. Huvudvägen upplives inte som trafikerad.

Bild 35. Människor som kommer från Lundby kan nå parken och skolan via en gångbro.

Bild 36. Från busshållsplatsen går besökaren en sträcka på ca 100 m för att nå entreéerna.

Aktiviteter och spår av lek

Under alla platsbesöken observerades aktiviteterna som ägde rum och spår av lek.

Aktiviteter

Aktiviteterna på Lundbyparken varierar under årstiderna. Under vintertiden har barn observerats åka pulka ned för den stora kullen på parkens norra sida och spela ishockey på fotbollsplanen. Under alla platsbesöken har ett antal hundägare på hundrastning promenerat genom parken.

Under våren och sommaren har barn observerats spela fotboll och innebandy på bollplanen. Under mitt sista platsbesök hade två stora fotbollsmål placerats på gräset där ett barn och dess förälder spelade fotboll. Fotbollsplanen och den stora kullen är ställena där social interaktionen mest förekommer.

Figur 9. Aktiviteterna varierar under året. Det finns tillgång till traditionell lek och öppna ytor för spontan lek. Spår av egen lek som kojbygge hittades i trädningarna och i skogen. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Skala 1:1500

Bild 37. Eldstaden är en mötesplats för flera användargrupper.

Bild 38. Barnen använder fotbollsplanen under vintertiden för att spela ishockey.

Bild 39. Under platsbesöken har få barn observerats leka vid lekutrustningen.

Spår av lek

I träddungarna på norra och västra sidan har spår från kojbygge och tunnelbygge observerats under vintern. Där fanns det även tydliga spår av släntlek. I och med att utrymmet är för trångt för pulkaåkande, har barnen troligtvis åkt på rumpan eller stjärtlappar. Under ett av platsbesöken, låg en stor svart soppåse och en sängmadrass på kullen vilket tydde på att barn har använt grejerna för pulkaåkande. På toppen av kullen hittades fikarester i snön vid några stenar som använts som sittplatser.

När det inte fanns snö på marken blev det mycket enklare att finna spår efter kojbygge och löst material på andra ställen. I skogspartiet och träddungarna observerades pinnar, grenar och stenar som användes för lek under våren och sommaren. En koja hittades i skogspartiet under våren.

Under våren och sommaren har få barn observerats använda lekutrustningen, men under vintertiden fanns det många spår av aktivitet i snön vid lekytorna.

Bild 40. Spår av släntlek. Barnen har troligtvis åkt på rumpan eller stjärtlappar.

Bild 41. Stenarna används som sittplatser. Här har fikarester hittats.

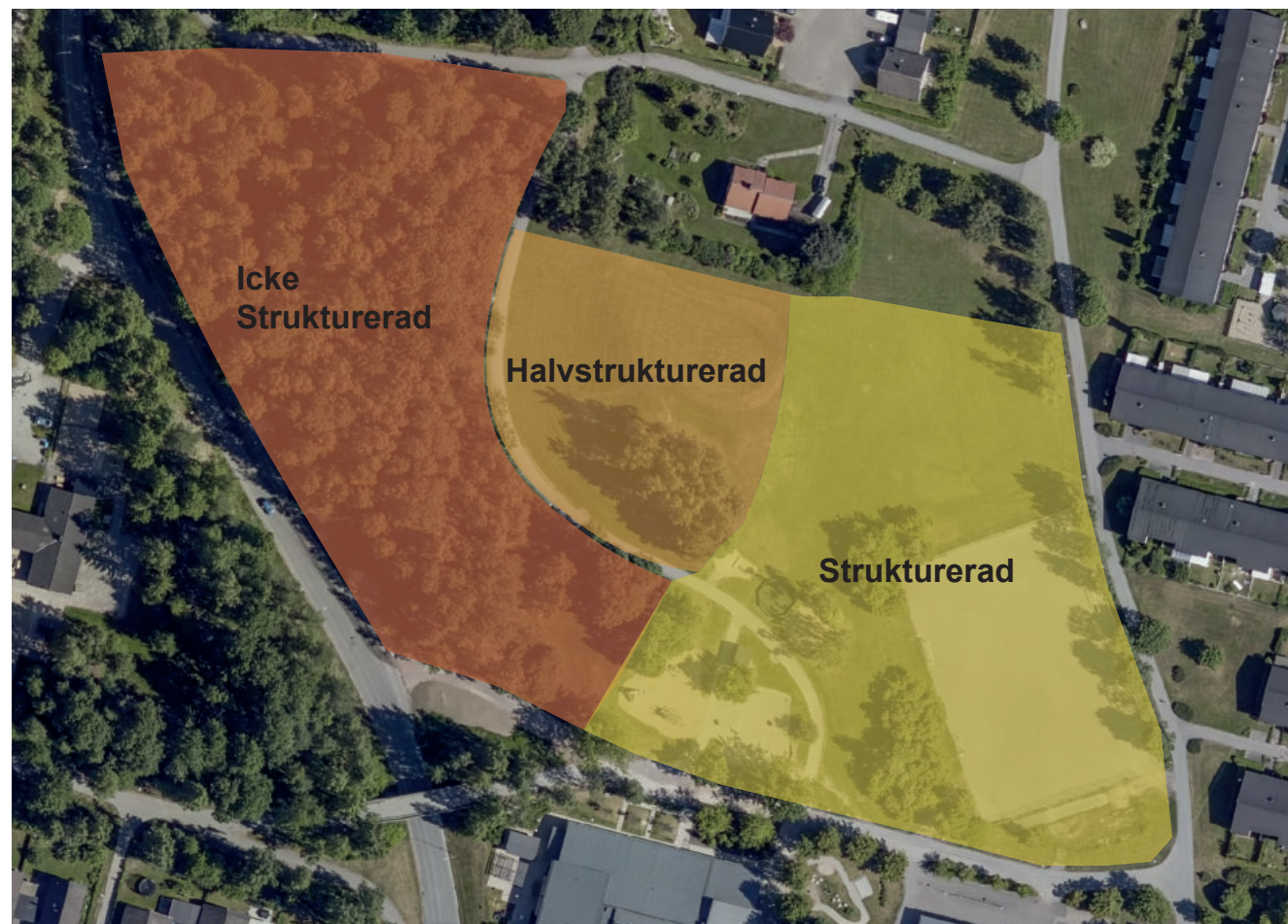
Bild 42. Den stora kullen är en populär pulkabacke.

Bild 43. Under en av platsbesöken under våren, hittades naturmaterial för kojbygge.

Programkarta

I dagsläget kan Lundbyparken delas in i tre ytor: strukturerad, halvstrukturerad och icke strukturerad. Det strukturerade området kan likställas med en traditionell lekplats. Miljön har en parkliknande karaktär med lekutrustning, fotbollsplan, gröna ytor och bollplan. Det som utmärker Lundbyparken är kullarna och skogspartiet. Dessa två områden är inte lika strukturerade och har därför benämnts halvstrukturerad och icke strukturerad. Den stora kullen och träddungen har olika nivåskillnader och vildare vegetation. Skogspartiet är vilt och stökigt och klassas därför som icke strukturerad.

Figur 10. Indelning av Lundbyparken i 3 ytor: struktuerad, halvstruktuerad och icke struktuerad. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Detta "struktursystem" blev grunden till det fortsatta arbetet. De tre ytorna skulle utvecklas och förstärkas. Med utgångspunkt i "strukturkartan" togs det fram en programkarta av området. Under samma period utfördes gåturen vilket gav insikt i vilka platser barnen vistades mest i, vad de tyckte om den och vad de önskade sig.

Skogspartiet och träddungarna har höga lekvärden och behöver inte utvecklas, utan förstärkas genom att skapa fler lekmöjligheter och ansluta till omgivande miljö för variation. De streckade ytorna som visas i fig. 11 ska utvecklas för att binda ihop med omgivande landskap. Fotbollsplanen och den öppna gräsytan är två ytor som används för olika sorters aktiviteter och förblir för samma ändamål.

Figur 11. Programkarta av Lundbyparken. De inringade ytorna skall förstärkas och de streckade ytorna utvecklas. Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

RESULTAT AV ÖREBROS CHECKLISTA

Som det fastställs i bakgrundsavsnittet, är Örebro kommun måna om barnens bästa. De har tagit fram egna dokument och riktlinjer för utvecklingen av deras lekplatser. Jag fick ta del av Örebros checklista (se bilaga 1) som arbetades fram i samband med forskningsprojektet Vinnova Digifys, för att göra en bedömning av Lundbyparken och få en djupgående insikt av platsens befintliga lekvärden. Checklistan har som funktion att vara en vägledning vid analys eller planering av lekmiljöer. Checklistan tar upp fem viktiga aspekter: attraktiv miljö, sociala värden, fantasi och skapande, utforska och experimentera samt rörelseglädje och utmaning (Örebro 2019).

Figur 12 visar ett bildutsnitt av checklistan. Varje aspekt har flera punkter som ska observeras och analyseras på plats.

Attraktiv miljö	
1.1 Lätt att nå	Lokaliseringen gör att lekmiljön är lätt att nå och att många barn har nära hit eller förväntas passera här på väg till skolan eller i samband med andra vardagliga aktiviteter. Det är en plats som barn naturligt kan stanna och leka på.
	Lekmiljön ligger nära bostadshus där det bor många barn, och barnen kan förväntas kunna komma hit på egen hand.
	Lekmiljön ligger i anslutning till välanvända gång- och cykelvägar.
	Lekmiljön ligger nära andra målpunkter som idrottsanläggningar, bibliotek mm.
	Det är lätt för flera förskolor och/eller skolor att nå platsen, utan att behöva korsa barriärer som starkt trafikerade vägar.
1.2 Trygg social miljö	Lekmiljön upplevs som säker och trygg.
	Gång- och cykelvägar med många förbipasserande i närheten till lekmiljön bidrar till en känsla av trygghet.
	Fönster från bostadshus överblickar åtminstone delar av lekmiljön.
	Lekmiljön upplevs ha en god belysning som gör att platsen är trevlig att vara på även på kvällen.

Figur 12. Ett bildutsnitt av checklistan. Jag har bockat av kvaliteter som jag bedömer finns i Lundbyparken.

Attraktiv miljö

Lundbyparken ligger i ett lugnt villaområde där det bor flera barnfamiljer och äldre. De boende har tillgång till ett naturnära område utan att behöva korsa trafikerade vägar. En busshållplats finns i närheten av parken vilket underlättar för besökare att ta sig dit från centrum och andra ställen. I och med att Lundbyskolan ligger intill parken, har barnen möjlighet att stanna där och leka efter skolan eller gå dit på fritiden.

En gång- och cykelväg går genom området där en förbipasserande har utsikt över parken och skogen. Det är en trevlig sträcka för promenad och hundrastning, och det finns lyktstolpar på flera ställen men det är få som är i funktion vilket kan kännas otryggt på kvällen.

Miljön är öppen, naturrik och inte omgärdad av ett staket vilket upplevs som välkomnande. Variationen i topografin, skogspartiet och trädgångarna ger landskapet karaktär samt skapar möjligheter för olika typer av lekar. Fotbollsplanen och de traditionella lekredskapen erbjuder också andra typer av aktiviteter. Det finns möjligheter att hitta mer lugnare och avskilda platser i naturen för lek och andra aktiviteter. Dock är det brist på mötesplatser för föräldrar och unga.

Skogspartiet ligger nära en bilväg men den upplevs inte som trafikerad. Vägen uppfattas inte som ett stort säkerhetsproblem i området.

Sociala värden

Miljön upplevs som varierad för att både killar och tjejer ska delta i lek och andra aktiviteter tillsammans. Det är dock brist på tillgänglighet i området för att rörelsehindrade och andra individer med funktionsnedsättningar ska nå lekytor och delta i aktiviteter.

De traditionella lekredskapen som finns är gungor, sandlåda, fjädergungor och en klätterställning med en liten rutschkana. Lekutrustningen ger tydliga signaler om att det är tänkt för en yngre målgrupp. Gungorna är de enda fasta lekredskapen som kan användas av både yngre och äldre barn.

Rumsligheten är tydlig och barnen har möjlighet att hitta platser för både lugna och fartfyllda aktiviteter. I skogspartiet och trädgångarna kan barnen dra sig undan för att vara för sig själva eller delta i lek med andra barn om de önskar det.

Fotbollsplanen, bollplanen och den stora kullen är platser som skapar förutsättningar för att barn och vuxna deltar i aktiviteter tillsammans. Det finns också en stor och öppen gräsyta för olika sociala aktiviteter som exempelvis bollekar, spring och picknick.

Det är brist på sittplatser av flera olika slag vilket begränsar möjligheten för social interaktion mellan olika målgrupper. De enda formella sittplatserna som finns i dagsläget är två gamla träbänkar. Uppe på kullen finns det några stenar som används som sittplatser. En liten bit inne i skogen finns en eldstad.

Fantasi och skapande

Lundbyparken ger tillgång till olika lekar och aktiviteter. Det finns ytor för programmerad och oprogrammerad lek. I skogspartiet, på kullen och i träddungarna finns gott om plats för barn att använda sin kreativitet och fantasi. Det finns mycket vegetation som ger tillgång till löst material och annat naturmaterial som pinnar, kottar, blad, sand, grus, jord, stenar mm. Det lösa materialet kan användas för att skapa kojor eller till fantasilekar. På flera ställen finns det spår av egna platser, det vill säga, kojor och hemliga gångar i buskage byggda av barn.

Vid sandleken har barn tillgång till löst material för att använda i leken. Det är brist på vattenlek vilket är en stor förutsättning i leken. Det finns dock ojämnheter i marken som gör att det bildas vattenpölar när det regnar.

Utforska och experimentera

Vegetationen på platsen skapar förutsättningar för barn att uppleva ett rikt djurliv. Barn tycker att det är spännande med insekter och att komma nära dem.

Vegetationen och topografin bidrar till att lekmiljön erbjuder olika lekmöjligheter vid varje årstid. Vid regn bildas det vattenpölar och barn kan blanda vatten, jord och sand tillsammans. Under vintern har barn tillgång till snö och is som naturmaterial i leken. Löst material finns tillgängligt för att experimentera med i leken.

Under våren när grönskan slår ut, kan barn känna bladens struktur och form med händerna. Det finns variation i markmaterialet som gräs, jord, och sand för att känna med fötterna. Det finns gott om träd och buskar, det är dock brist på doftande blommor, bärbuskar och fruktträd för att väcka upp andra sinnesupplevelser.

De gröna ytorna i området ger upphov till äventyr. Skogen kan upplevas som en vild miljö där det finns mycket att utforska. Träddungarna har rum som är omslutna av växtlighet och gångar som lockar till utforskning. Buskarna kan användas som lekbuskar där barnen kan gömma sig i.

Rörelseglädje och utmaning

De öppna gräsyterna skapar förutsättningar för olika typer av fysiska aktiviteter. Den branta kullen bidrar till en spännande miljö där barn kan uppleva fart och höga höjder genom att springa, rulla, hoppa, klättra och åka pulka under vintertiden.

Det saknas lekanordningar för att klättra, utmana sig själv och uppleva olika höjdnivåer. Det finns några gungor där man kan få hög fart, men gungorna är gamla och en har gått sönder. Det finns en fast mångfunktionellt lekredskap där man kan klättra men den är riktad till yngre barn. I naturen finns tillgång till naturliga element som stenar och gamla flerstammiga träd för klättring.

På fotbollsplanen och bollplanen kan besökarna vara fysiskt aktiva och spela olika bollspel. Gång- och cykelbanan som löper genom parken kan mycket väl användas för att cykla fram och tillbaka i området.

Reflektion

Checklistan har varit vägledande för att få en bättre förståelse för Lundbyparkens förutsättningar och vad den erbjuder. Till skillnad från inventeringen som baserades på enbart observationer, har denna analys fått mig att tänka på hur barnen faktiskt kan ta tillvara på platsens tillgångar och hur det främjar deras hälsa. Checklistan har också varit till hjälp för ytterligare observationer som missades under inventeringen, exempelvis brist på sittplatser och sinnesupplevelser.

Ett exempel som checklistan fick mig att fundera på är vad växtligheten, topografin och de gröna ytorna kan erbjuda utöver det som observerades under inventeringen. Spår av kojbygge, pulkaåkande och användningen av lekutrustningen observerades men vegetationen kan ge mycket mer i leken. Träddungarna lockar till utforskning och har oändliga miljöerbjudanden. Löst material behöver inte bara användas till kojbygge utan också till andra fantasilekar och andra aktiviteter. Kullen är inte bara för pulkaåkande utan också för att springa, hoppa, rulla och klättra.

För att få ytterligare insikter om platsens användning och potential har jag valt att med hjälp av gåtur som metod inkludera barnen själva för att de ska få ge uttryck för sina tankar och önskemål.

GÅTUR I LUNDBYPARKEN

Barnen blev förvarnade i förväg att personer från kommunen skulle komma och titta på Lundbyparken och ställa dem frågor.

Gåturen ägde rum den 12:e mars på eftermiddagen. Innan vi påbörjade gåturen mötte vi två pedagoger på Lundbyskolan som visade oss runt på skolgården. Många barn var ute och lekte och vi kunde observera dem. Enligt pedagogerna, är det mycket konkurrens om den lilla fotbollsplanen och kompisgungan bland de yngre barnen. De äldre barnen har tillåtelse att gå till parken under rasterna men inte de yngsta barnen. Pedagogerna har observerat att fotbollsplanen och kullen i parken är populära bland barnen som går på fritids.

En av pedagogerna som arbetar som förskolelärare, påpekade att de inte har mycket utomhuspedagogik i skolan. Förskoleklasserna brukar gå en gång i veckan till skogspartiet i parken. Barnen tycker om att bygga kojor med det lösa materialet som finns. Fritids har även byggt en eldstad en bit längre bort in i skogen som de har tillgång till.

Gåtur 1

Den första gåturen var med de yngsta barnen. En pedagog och sex barn från lågstadiet följde med. Barnen blev genast upprymda när vi lämnade skolgården och de spred i parken. Några av barnen sprang direkt till träddungarna intill fotbollsplanen och två pojkar började genast klättra i träden (se bild 42). En pojke tog upp en gren som låg på marken och började låtsas skjuta mot de andra barnen.

"Jag skjuter dig nu", skriker pojken och riktade grenen mot pojkarna.

Han fortsatte i några minuter till för att sedan börja klättra i träden med de andra pojkarna.

Alla barn uttryckte att de gillade att spela fotboll. En av flickorna som stod och tittade på medan pojkarna klättrade i träden berättade att hon önskade sig en väg (se bild 43) som ledde till fotbollsplanen så att hon kunde ta sats och springa dit så fort hon kunde.

"Jag vill ha en väg här" säger hon glatt och pekar, så att jag kan springa fort!

En av pojkarna började gå till kullen och de andra barnen följde efter. Han berättade att hans favoritställe är den stora kullen (se bild 44).

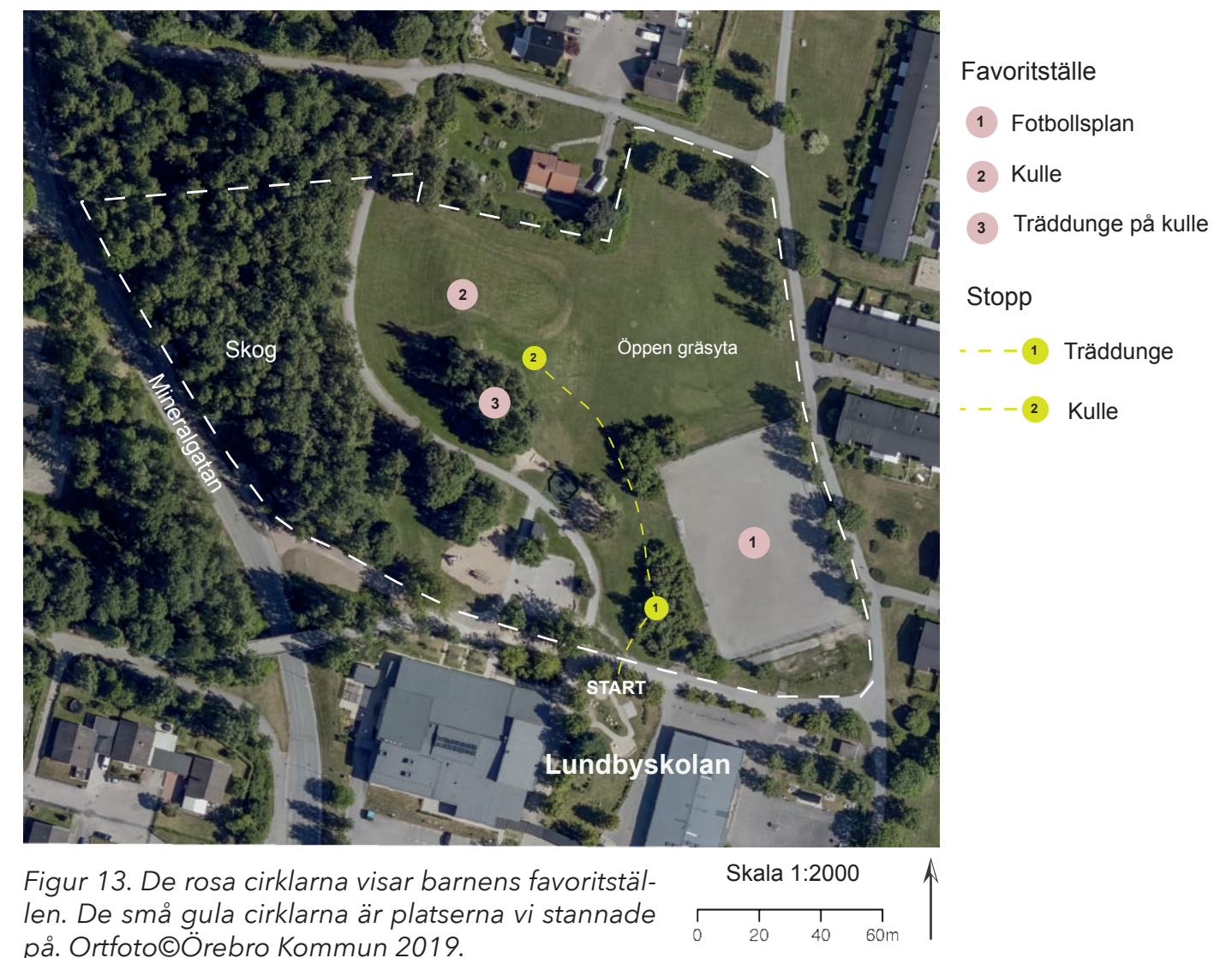
"Det här är mitt favoritställe" säger han och pekar mot den branta kullen.

Jag frågade varför det var hans favoritställe.

"Jo, för att på vintern kan jag åka pulka och rulla ner, och på sommaren gillar jag också rulla nedför backen".

Det låter kul! Men är det inte läskigt att rulla ner för en sån stor kulle? frågar jag.

"Nää, eller ibland men det är jätteroligt!"

Flickan som önskade sig en väg till fotbollsplanen säger att hennes favoritplats var träd-dungen uppe på kullen.

“Där uppe har jag byggt upp en koja, jag kan visa sen” säger hon entusiastiskt.

Jag frågar om hon brukar leka i skogen men det fick hon inte och inte heller de andra barnen. Det var förbjudet att gå bortom kullarna och till skogen. När hon var ledsen gick hon också till kullen eftersom där fanns några stenar där hon kunde sitta på och vara ifred.

Alla barn uttryckte att det var tråkigt att de inte kunde gå till parken under rasterna, utan bara när de hade fritids. Alla tyckte bäst om att åka pulka och spela fotboll. Några av barnen bodde i närheten av parken men de gick aldrig dit på fritiden.

Bild 44. Flera av barnen klättrade i de flerstammiga äldre sälgar som funkar utmärkt som klätterträd

Bild 45. En av flickorna önskar sig en väg som leder direkt till fotbollsplanen.

Bild 46. Kullen är en av barnens favoritställen i parken. Ett av barnen tycker om att åka pulka under vintern och rulla ner för backen under sommaren.

Gåtur 2

Under andra gåturen följde idrottsläraren och sex barn med. Det blev inte mycket observation. Barnen var ivriga att få berätta sina tankar om platsen. Barnen tyckte generellt bra om platsen, men de önskade sig fler utmaningar, spänning, sittplatser, vattenlek och sinnesupplevelser.

Gåturen började vid gungorna (se bild 48). Flera av barnen tyckte att det var mycket roligt att gunga, roligast var kompisgungan (se bild 45). En av de andra gungorna hade gått sönder eftersom några av killarna brukade snurra i den. Killarna påpekade att förutom gungorna, tyckte dem om att spela fotboll.

Två av tjejerna berättade att de inte brukade göra så mycket under rasterna. De gick bara runt för det mesta och pratade.

”Vi går bara runt tills det är dags att gå tillbaka”.

Eftersom det är brist på sittplatser, brukar tjejerna antingen sitta på gungorna eller gå upp till kullen där det finns några stenar att sitta på och prata ifred med varandra.

”Stenarna är lite spetsiga, men de duger för att sitta på”, säger en av tjejerna.

”Alltså, platsen är bra och så, men gungorna är gamla och allt annat” säger den andra tjejen.

En av tjejerna tog ut ett anteckningsblock och visade mig en lista där hon hade skrivit ner flera saker som alla i klassen tyckte att det saknades i parken. Det stod allt från hinderbana, vattenlek, rutschkana till en lift som kunde ta dem upp till toppen av kullen.

”Det är kul att ta sig uppför kullen, men det blir jobbigt under vintern när man måste gå upp och ner med pulkan.”

Barnen föreslog att vi skulle gå till skogspartiet i parken. Idrottsläraren berättade att han försöker ta med barnen till skogen när han kan under idrottslektionerna. En gång hade han improviserat och byggt en hinderbana som han sedan fick ta bort. Det är mycket fokus på säkerhetsaspekten i skolan hävdade han. Lärarna är mycket rädda för att barnen ska gå själva till skogen eftersom det finns en bilväg nära. Det hade känts säkrare om det fanns ett stängsel.

Figur 14. Stjärnorna visar barnens favoritställen. De röda prickarna är platserna vi stannade på. Karta©Örebro Kommun 2019.

Skala 1:2000
0 20 40 60m

Bild 47. Flera av barnen tycker om den enda kompisgungan som finns i området.

Samtliga barn tyckte att det skulle vara kul med en hinderbana i skogen eller i parken där de kunde klättra, hoppa och göra andra fysiska aktiviteter. En av tjejerna tog fram en teckning på en hinderbana hon hade ritat. Alla i klassen hade kommit överens om att hinderbanan skulle se ut sådär berättade hon.

Barnen lämnade skogen och gick vidare till den stora kullen och samlades på toppen. En tjej berättade att man fick mycket fart på backen när man åkte pulka vilket var roligt. Ett av barnen uttryckte att det hade varit trevligt om det fanns fler blommande träd eller buskar, kanske ätbara buskar. Alla instämde nickande.

Bild 48. Det är brist på sittplatser i området. Därför brukar tjejerna gå till stenerna för att sitta.

Bild 49. Många tycker om att spela fotboll under rasterna.

Bild 50. Gungorna används flitigt. Flera av barnen brukar snurra i de och därför har en gunga gått sönder och tagits bort.

Bild 51. Idrottsläraren brukar ta barnen till skogen när han kan under idrottslektionerna.

PROGRAMPUNKTER

Slutsatserna från litteraturgenomgången, studiebesöken, inventeringen, analysen, checklistan och gåturen resulterade i sex utvecklingsmål för Lundbyparken som en inkluderande lekmiljö. Huvudmålet är att utveckla Lundbyparken till en plats där barn i alla åldrar och med alla förmågor stimuleras och upplever samhörighet. Platsen skall vara inbjudande och locka flera användargrupper.

- Ett varierat landskap

Lundbyparken ska vara ett varierat landskap med flera rum som ansluter till varandra som skapar förutsättningar till aktiviteter av olika slag för alla. Barnen ska hitta sina egna platser men också ha möjligheten att skapa sina egna.

- En utmanade plats

Lundbyparken ska erbjuda olika svårighetsgrader. Barn ska uppleva spänning och glädje i leken. Barn ska utmana sig själva, öva på sina egna förmågor och utforska vad de klarar av att göra och inte.

- Ta tillvara på platsens rika landskap

Ta tillvara på Lundbyparkens vegetation och topografi. Naturliga rum ska förstärkas för att skapa fler lekmöjligheter.

- En plats för alla

Lundbyparken ska bryta ner den sociala barriären och förstärka gemenskap och samspel mellan barn med och utan funktionsnedsättningar. Det ska också vara en attraktiv miljö som lockar tonåringar och vuxna.

- Högt lekvärde

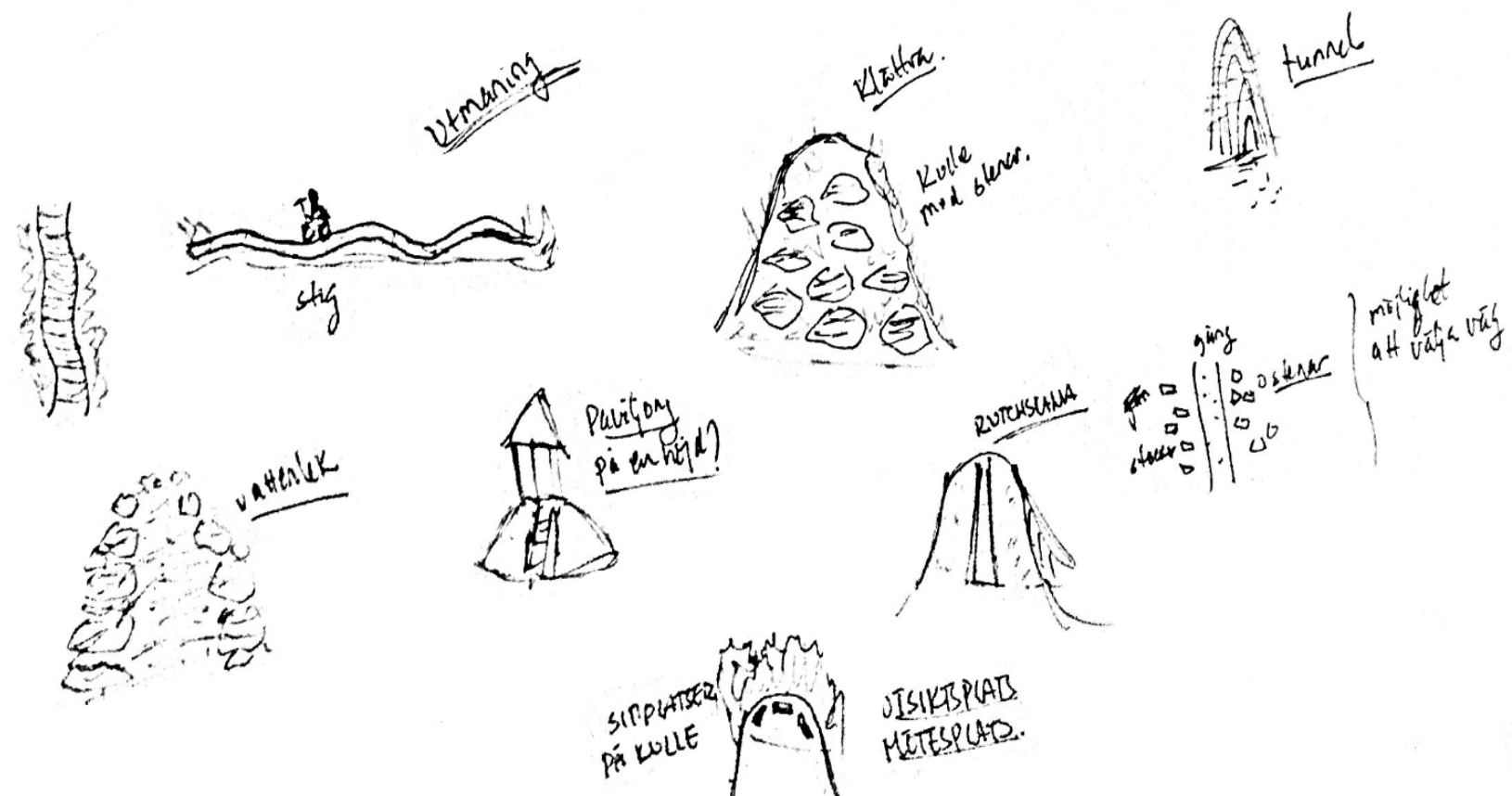
Lundbyparken ska vara rik på miljöerbjudanden i form av löst material, naturmaterial och andra lekredskap för att inspirera till fantasilek och kreativitet.

- En plats för alla sinnen

Lundbyparken ska erbjuda sinnesupplevelser till barn och andra besökare.

SKISSPROCESS

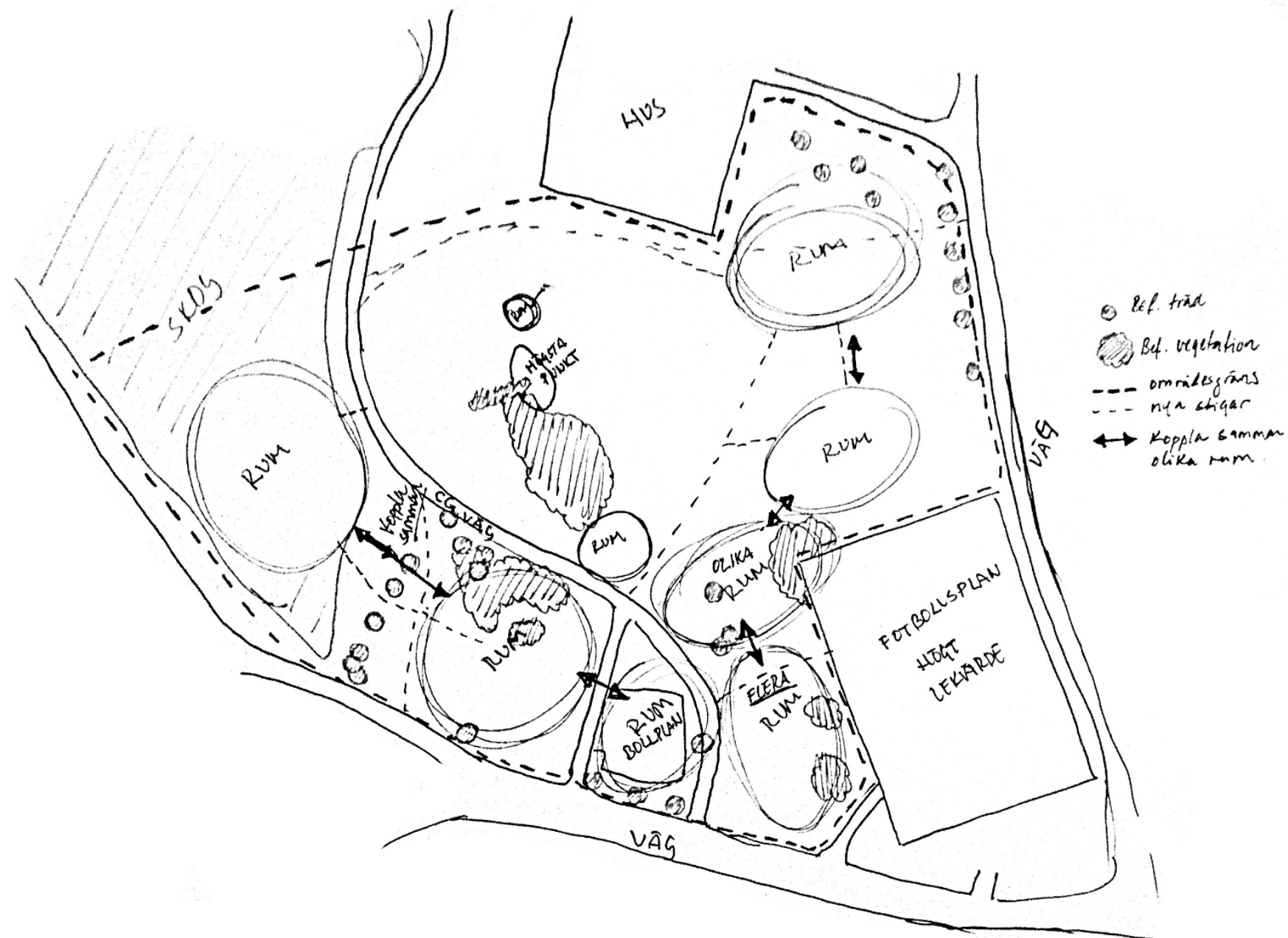
Skissprocessen började parallellt med litteraturgenomgången. I början var det idéer på fasta lekredskap och utformning på olika element för lek som kunde räknas som inkluderande samt kunde passa in med det befintliga landskapet. Lite fokus låg på själva utformningen av platsen. Lundbyparkens gröna landskap har varit fundamental under hela skissprocessen. Idéerna fokuserade på naturinspirerad lekrutrustning som kunde integreras i landskapet.

Figur 15. De första idéerna för att skapa en mer inkluderande och utmanande lekmiljö. Vattenlek, slingrande stigar, klättring och mötesplatser omgiven av växtlighet var några av de idéerna som skissades ner. De slingrande stigarna utmanar exempelvis barn i rullstol och skapar spänning. Vattenlek skapar gemenskap mellan alla barn. Sittplatser i grönskan erbjuder sinnesupplevelser som gynnar både barn och vuxna. Klättring är utmanande och fysiskt krävande vilket främjar barns hälsa.

UTVECKLINGEN AV RUMSINDELNINGEN

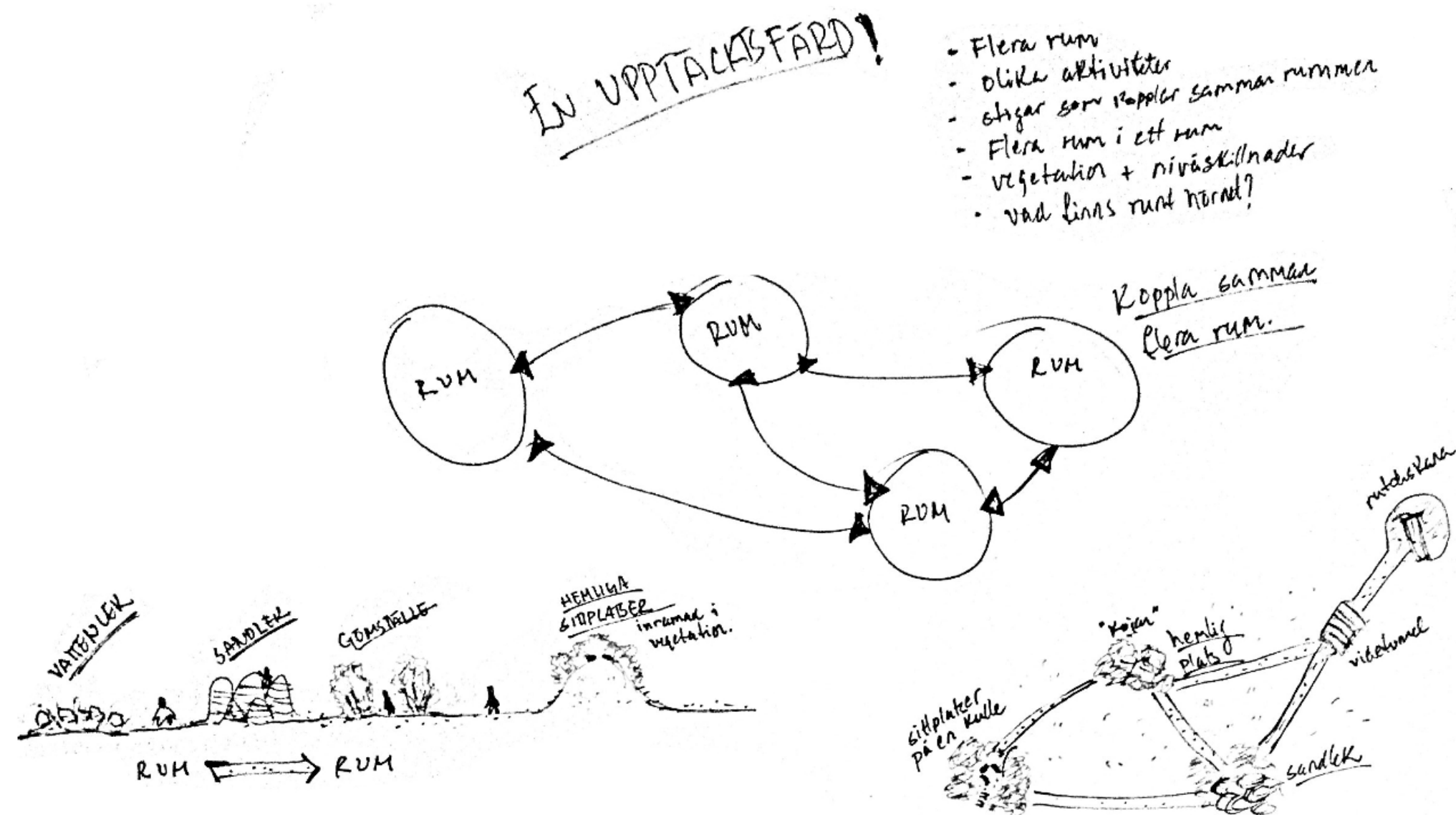
Nästa steg blev att utveckla rummen och tänka på innehåll och funktion. Det var viktigt att aktiviteterna var utmanande, risktagande, spännande och fantasifulla. Idéer som sand- och vattenlek, motorikbana, labyrint mm. tog form. Jag valde att inte ta med fotbollsplanen och större delen av den öppna gräsytan i utvecklingen eftersom det redan är ytor med höga lekvärden som används flitigt av barnen under alla årstider.

Figur 17. En av de tidiga skisserna på rumsindelning av Lundbyparken. Yterna har delats in i mindre rum för att utveckla innehållet och skapa flera lekmöjligheter. Pilarna visar att rummen ska kopplas samman för att förstärka konceptet. I detta stadi hade jag börjat tänka lite på innehållet men inte skissat ner på kartan.

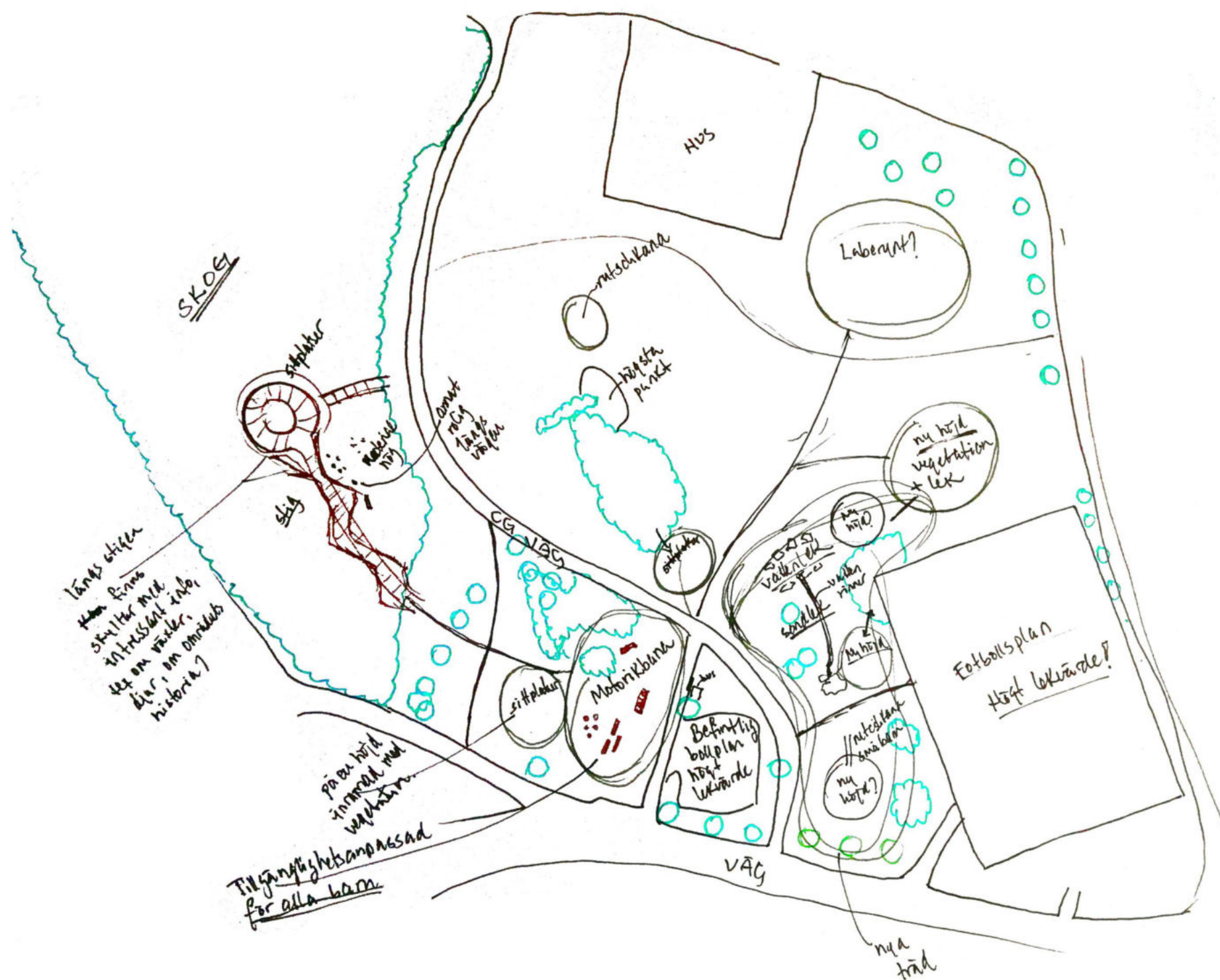
ETT KONCEPT VÄXER FRAM

Litteraturen lyfte upp vikten av att skapa variation i miljön. Variation skapar förutsättningar för fantasilek och kreativitet. Att skapa flera rum "i rummet" är hur man bäst går tillväga för att uppnå variation vilket Norén-Björn tar upp i boken *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu* (2016, s. 27). Hennes resonemang blev inspirationen till konceptet "upptäcktsfärden". Rumslik variation är lika med att skapa flera lekmöjligheter, vilket blir en resa för barnen som går från en lekaktivitet till en annan. Detta blev väsentligt och vägledande för det fortsatta arbetet. Fokuset började riktas mot själva utformningen av platsen och skisserna fokuserade på Lundbyparken som helhet.

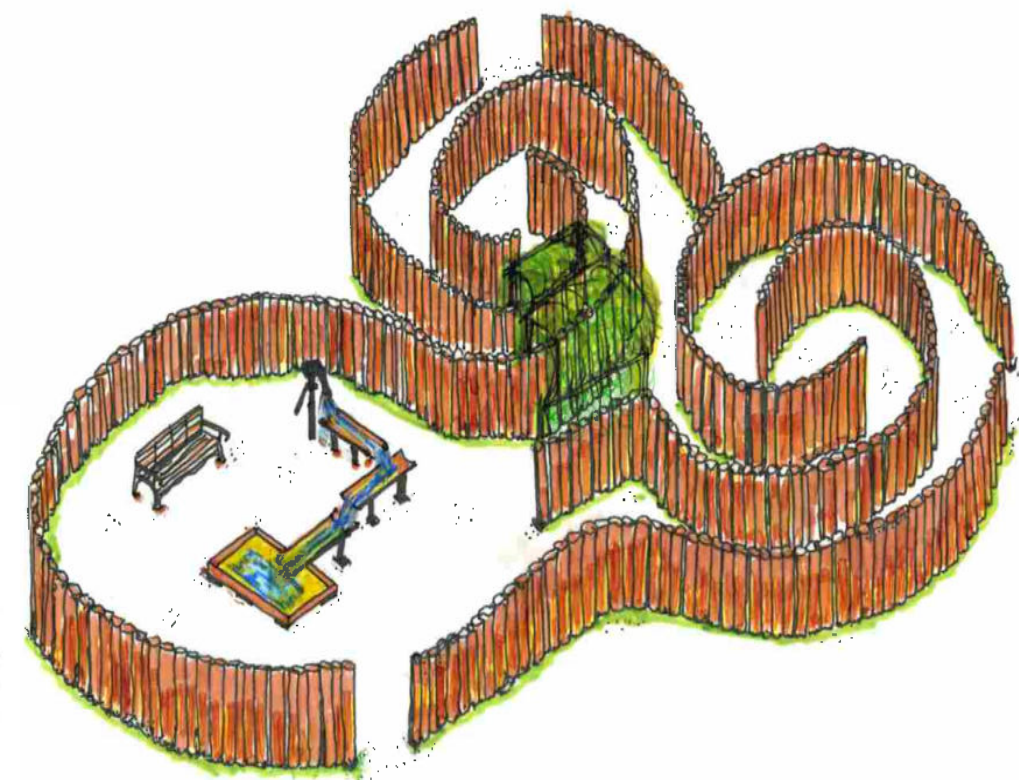

Figur 16. Första skiss på konceptet. Genom att skapa flera rum skapar man flera lekmöjligheter för barnen. Skissen visar flera aktiviteter och hur dessa kan kopplas samman med hjälp av stigar.

Det var flera tankar och nya idéer som skissades ner på papper. I början av skissprocessen var det svårt att motivera valen av rumsindelningen och innehållet. Det var viktigt att utformningen följde en ordning för att bli mer enhetlig. Strukturkartan och programkartan var vägledande för utvecklingen och innehållet av Lundbyparken. Till exempel ritades in motorikbanan i skogen eftersom vegetation var vildare där och naturlek skulle passa in. Mer traditionell lekutrustning passade in i den strukturerade delen av platsen. Somliga idéer som en labyrinth slopades i senare skede eftersom placeringen kändes lite avlägsen från allt annat och det skulle även betyda att det blev mindre plats för andra sorters aktiviteter på gräsytan. Det fanns också en risk att pulkaåkare skulle få mindre utrymme att åka nedför kullen då labyrinthen skulle stå i vägen.

Figur 18. Utvecklingen av rumsindelningen. Innehålle och funktion börjar ta form. Idéer som bland annat motorikbana, sand - och vattenlek skissades ner på kartan.

Figur 19. Förslag på en labyrint som slopades i senare skede

Figur 20. Förslag på en inkluderande lekaktivitet.

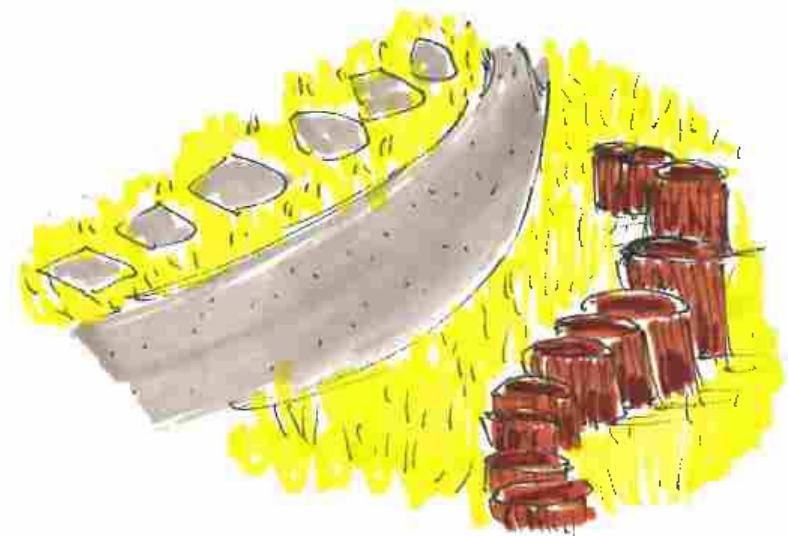
Figur 21. Ett av flera gestalningsförslag på Lundbyparkens utveckling. Skissen är inte det slutgiltiga förslaget, utan har bearbetats flera gånger. Höjdkarta©Örebro Kommun 2019.

Figur 22. En skiss på funktion och innehåll. Picknickbord omsluten av doftade växter. Doftande växter väcker upp flera sinnesupplevelser hos besökarna.

Figur 23. Ett förslag är att ha en stor rutschkana på kullen. Barnen kan antingen ta sig upp genom att klättra eller gå uppför trapporna. Detta skapar variation och ger barnen möjligheten att välja.

Figur 24. Olika vägalternativ som leder till samma ställe ökar social interaktion.

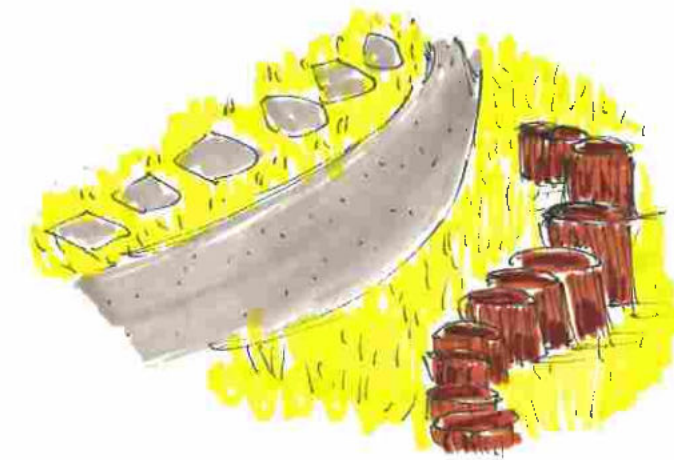
GESTALTNINGSFÖRSLAG

KONCEPTET UPPTÄCKTSFÄRDEN

Lek handlar om att utvecklas. I leken tar vi risker, upptäcker våra förmågor och lär oss om omvärlden. Varje gång vi leker, lär vi oss någonting om oss själva och bygger upp vårt självförtroende, men lek handlar också om att använda fantasin och kreativiteten. När vi använder fantasin befinner vi oss inte längre på samma plats, vi går in i en annan värld där vi utforskar och upptäcker nya platser.

Variation i landskapet skapar flera lekmöjligheter. Variation uppnås bäst när det finns olika rum. När det skapas rum i miljön, skapas flera lekupplevelser, att ta sig från ett rum till ett annat, är som att träda in i olika världar. Vi blir nyfikna och vill utforska dem. Att utforska dessa rum blir som en resa - lek blir en upptäcktsfärd.

Konceptet har varit den främsta inspirationskälla för utvecklingen och utformningen av Lundbyparken.

Figur 25. Vart leder stigen?

ILLUSTRATIONSPLAN

ZONER

En zonering av parken togs fram under skissprocessen som förtydligar Lundbyparkens utformning och innehåll. De olika zonerna är skogen, sand- och vattenlek, vattenlek, kullarna och den hemliga trädgården (se figur 27.) Sand- och vattenleken är en övergång till skogen där en motorikbana finns integrerad i landskapet. Dessa två zoner är inte strukturerade utan liknar mer en naturleksmiljö. Den tredje zonen, vattenleken, är strukturerad och nära till den hemliga trädgården där tanken är att besökarna ska uppleva en mysig och välkomnande känsla. I den hemliga trädgården finns flera mindre stigar som leder till olika ytor. Där finns tillgång till mer traditionella lekredskap, sittplatser och små glesa träddungar som förstärker den lummiga trädgårdskänslan. Zonen kullarna, är halv strukturerad med terrängvariation och har en tätare och lite vildare träddunge som erbjuder spänning och utmaningar.

I detta avsnitt förklaras zonindelningen ingående med text och illustrationer.

Figur 27. Zoneringskarta som visar Lundbyparkens utveckling och innehåll.
Ortfoto©Örebro Kommun 2019.

Kullarna

Här får man uppleva risker och spänning! Kullarna erbjuder mer utmanande lekar. Barnen kan springa, rulla, klättra och åka pulka samt rutschkana. Platsen är perfekt för äldre barn eller barn som vill utmana sig själva. Lekomöjligheterna gynnar också barn med utvecklingsstörning som behöver större lekredskap och barn med ADD och ADHD som behöver göra av sig med överskottsenergi.

I träddungen kan besökarna hitta ett klätternät och terrängtrappor. Träddungen står på den stora kullen vilket gör klättringen mer fysiskt krävande för att komma upp till toppen. På toppen finns tre stockar som fungerar som sittplatser för att vila efter klättringen men också som mötesplats.

Träddungen bidrar också till fantasilek och kreativitet. Barn njuter av att leta efter insekter och andra små djur i buskage. Buskarna bildar naturliga gångar som kan användas som tunnlar och kojor.

En repuppgång bestående av träkubbar och räcke i rep (se fig 32.) finns till hands för besökarna som inte vill nå toppen via klättring. Repuppgången erbjuder balans och koordinations övningar. Räcken i rep skapar också trygghet och orientering för de som behöver det. Repen ger ifrån sig rörelser vilket skapar stimulans (Feske u.å, s. 7).

Figur 28. Barnen kan ta sig upp till kullen med hjälp av terrängtrappor. De kan antingen klättra eller balansera på trapporna. Barnen övar på balans och koordinations.

Figur 29. Att klättra kan vara fysiskt krävande men också roligt och utmanande.

Figur 30. Barnen upplever pirr i magen när de åker rutschkana. Vågar man inte åka själv, finns det gott om plats för att åka med en vuxen eller en kompis.

Figur 31. Sittstubbarna står lite undangömda vilket blir en perfekt plats för samtal mellan vänner. Det är också det perfekta läget för att sitta ned och vila efter klättringen. Varför inte ta en fika?

En släntrutschkana, bred nog för två så att vuxna samt äldre barn får plats, anläggs på en ny kulle. För att ta sig upp kan man antingen klättra uppför terrängtrappor eller stubbar.

Figur 32. Reppuppgången bidrar med flera möjligheter. Barnen kan hoppa och balansera på träkubbarna samtidigt som de tar sig uppför kullen.

Sand- och vattenlek

Vattenleken består av en handdriven vattenpump, vattenrännor och en sandmiljö där vatten rinner ut i en liten bäck. Barnen kan hämta vatten i hinkar och gräva kanaler. Sand och vatten väcker kreativitet och möjligheten att forma fritt. Löst material och vatten skapar gemenskap och social interaktion mellan alla barn. Barn som leker med sand och andra naturmaterial mår bra av taktila upplevelser, speciellt barn med syn- och hörselnedsättning.

En stenmjölsgång (se fig 33.) leder fram till lekytan och möjliggör för individer i rullstol eller andra hjälpmedel att ta sig fram.

Tillgång till löst material finns i trädningen och kan användas i leken. Tanken är att alla barn oavsett förmåga ska kravla runt i sanden om de vill, där har de tillgång till vatten och löst material för eget skapande. Rörelsehindrade barn får möjligheten att lämna rullstolen och göra som de vill. Ett litet trähus finns för att förstärka fantasileken men funkar också som väderskydd.

Figur 33. En övergripande skiss på sand- och vattenlek i Lundbyparken.

Figur 34. En repuppgång tar barnen till en rutschkana vilket blir en mer utmanande och roligare resa.

Intill träddungen finns en mindre rutschkana för barn som vill lämna sandleken. För att ta sig dit får man balansera på träkubbar med hjälp av ett räcke i rep (se fig 34.) Tillgång till terrängtrappor finns i träddungen som står på en mindre kulle vilket ökar den fysiska aktiviteten.

Två bänkar är placerade nära sanleken. Placeringen är optimal för föräldrar som vill ha uppsikt över leken eller för barn som vill ansluta sig till leken senare.

Figur 35. Vatten är ett viktigt komplement till sandleken. Barn använder sig av löst material, vatten och sand för att forma fritt och skapa sina egna lekar. Barn med rörelsehinder kan lämna rullstolen och kravla runt i sanden utan att väcka uppmärksamhet. De får möjligheten att leka med andra barn utan att känna utanförskap.

Figur 36. Vill man leka med någonting annat kan barnen gå till träddungen och gå på terrängtrappor, balansera på träkubbar eller åka rutschkana. Rutschkanan står på en liten kulle vilket funkar utmärkt för de mindre barnen som inte vill gå till den stora kullen och åka rutschkana men vill ändå uppleva lite pirr i magen.

Vattenlek

Vattenlek lockar barn i alla åldrar. Stenarna och skulpturerna sprutar ut vatten. Under varma sommardagar kan man njuta av det friska vattnet. Markunderlaget är tillgängligt vilket möjliggör framkomlighet för alla besökare.

Två lekskulpturer som ska föreställa vågor men som kan tolkas på olika sätt, ökar fantasin och kreativiteten bland barnen. Leksulpturer erbjuder både visuella och taktila upplevelser vilket stimulerar sinnena (Mårtensson 1993, s. 38).

Figur 37. Vatten lockar både barn och vuxna. Under varma sommardagar kan denna plats bli en mötesplats för olika grupper.

Den hemliga trädgården

Denna del av parken är rumsindelningen tydligast. Olika rum är sammankopplade med hjälp av stenmjölstigar och steppingstones för att besökarna ska orientera sig bättre, men också för att barnen ska ta sig från en lekaktivitet till en annan. Somliga rum är omslutna av nyplanterade buskar som är ätbara, blommor och doftar för att stimulera sinnen. Buskarna skapar trygghet och känslan av att vara nära naturen. Markunderlaget är av stenmjöl för att öka framkomligheten. Fallskyddsunderlaget är av bark för att bevara den naturliga känslan på platsen.

Det finns sittplatser för att vara för sig själv eller för att sitta och umgås. Föräldrar som följer med kan sitta i lugn och ro och njuta av stämningen medan barnen leker. Tonåringar som söker efter egna platser för att umgås med sina vänner kan sitta i hammocken, på picknickbordet med sittplatser, på sittstockarna vid fotbollsplanen eller på bänken med tak vid en av träddungarna. I träddungen finns det också stubbar för att sitta ned eller leka i naturen.

Figur 38. Sittplatser var någonting som det saknades i Lundbyparken. Somliga sittplatser står lite avskilda för att sitta och umgås med vänner eller sitta för sig själv i lugn och ro. Markmaterialet är av stenmjöl och bordet anpassat så att individer i rullstol får möjligheten att sitta vid bordet och delta i samtal.

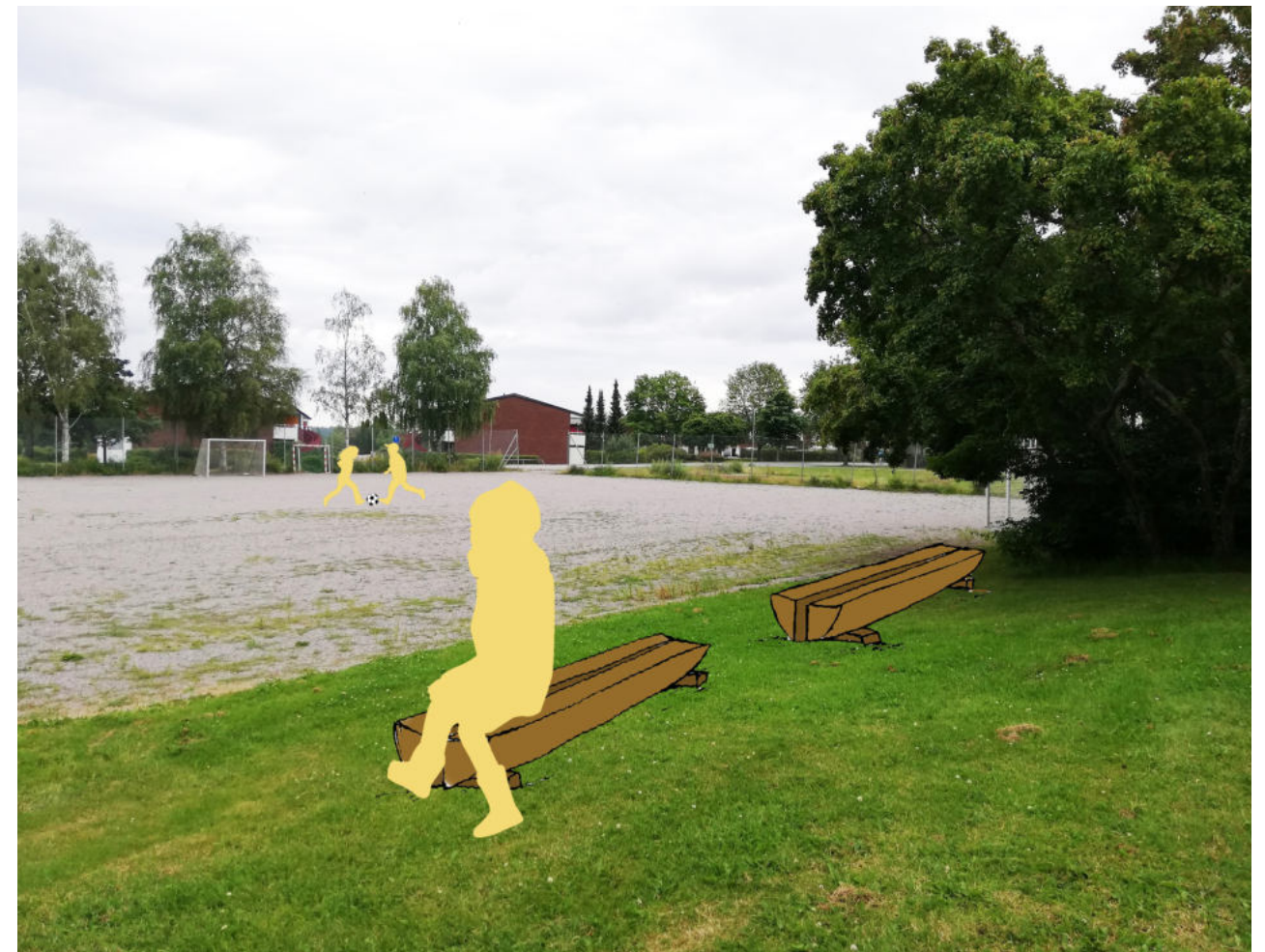
Figur 39. Det är viktigt att tänka på olika åldersgrupper vid inkludering. I den hemliga trädgården finns gungor för de stora och små. Lekskulpturer och stenar ger många lekmöjligheter, men erbjuder även taktila upplevelser. Barnen kan hoppa, sitta och gömma sig bakom dem samt känna formerna med händerna. Att känna texturen av materialet är speciellt gynnsamt för barn med syn- och hörselnedsättning.

Det finns tillgång till flera sorters gungor vilket möjliggör för barn i olika åldrar att gunga och uppleva hisnande känslor.

Kompisgungan och hammocken skapar gemenskap genom att barn med och utan funktionsnedsättningar kan gunga tillsammans. Hammocken kan användas av både unga och gamla och ger ryggstöd. Ett rep är bundet till gungställningen för att underlätta för barn med synnedsättning och rörelsehinder att ta sig fram till gungorna.

Figur 40. Hammocken ger hisnande känslor och är mycket bekväm samt ger stöd åt ryggen. Alla besökare, oavsett ålder och förmåga kan njuta av den. Kompisgungan är ett socialt lekredskap där flera barn kan gunga tillsammans. Den kan också användas av barn med funktionsnedsättningar. För att förstärka inkluderingen, har ett rep bundits runt gungställningen för att underlätta tillgängligheten för barn med syn- och rörelsenedsättning.

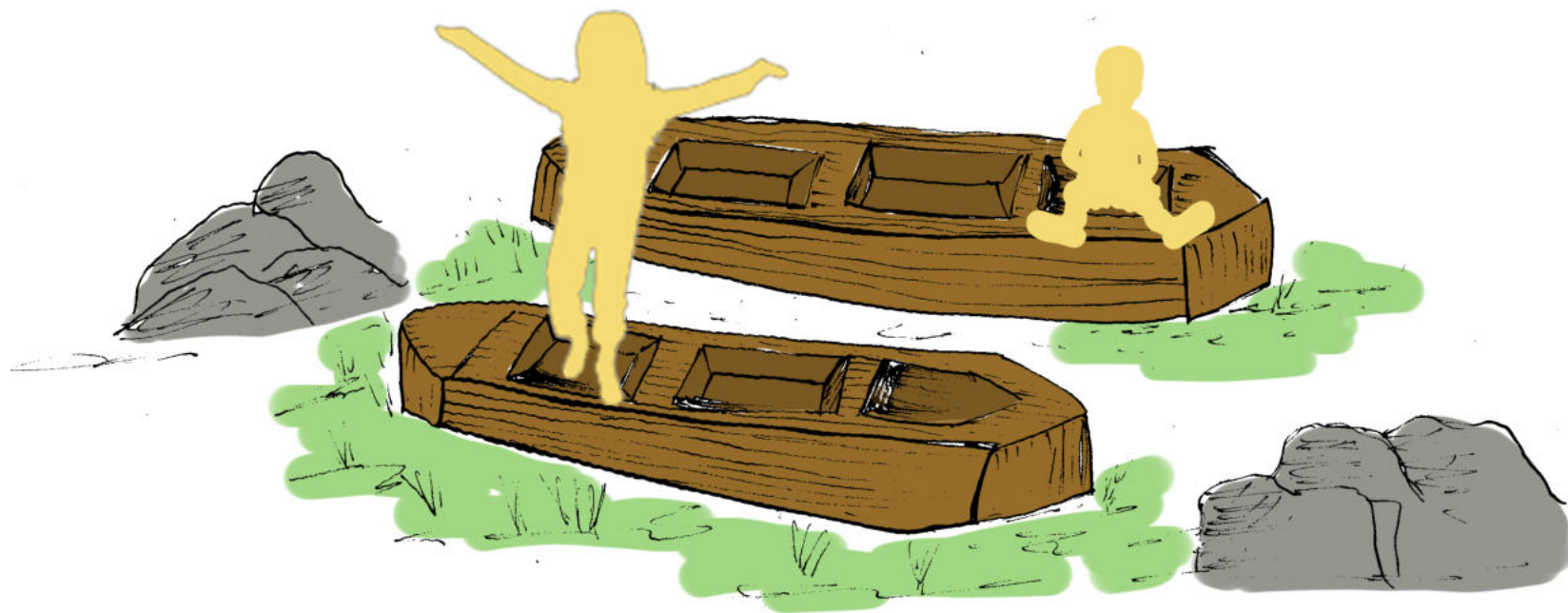

Figur 41. Många av barnen från Lundbyskolan tycker om att spela fotboll. Det är en social aktivitet där olika åldersgrupper kan vara delaktiga i spelet. Barnen kan heja på sina kompisar från sittstockarna under spelet. Vissa barn trivs bättre med att sitta och titta på spelet först innan de ansluter sig till det.

Figur 42. Sittstockar dolda i grönskan för djupa och meningsfulla vänsamtal. Platsen är omgiven av lummiga buskar för att förstärka trädgårdskänslan och erbjuda sinnesupplevelser.

Träddungarna är naturliga rum med oändliga miljöerbjudanden. I dagsläget finns det klätterträd och naturmaterial för att bygga kojor och skapa fantasifulla lekar. Lekskulpturer och andra naturliga element har placerats i träddungarna för att skapa ännu fler lekmöjligheter och förstärka leken.

Figur 43. Träddungarna har många miljöerbjudanden men det är alltid en fördel att skapa fler lekmöjligheter. Här kan barnen släppa loss fantasin och skapa sina egna historier med hjälp av olika lekinslag.

Figur 44. Lekskulpturer kan representera många saker i leken. Barnen har inte bara tillgång till naturmaterial utan också lekskulpturer som kan vara en del av leken. Barnen kan exempelvis hoppa eller gömma sig under svamparna.

Figur 45. Ibland vill man sitta för sig själv eller i någon annans sällskap och bara njuta av stunden. Att vara nära naturen har en lugnande inverkan i människors sinnestillstånd.

Skogen

Skogen erbjuder olika lekaktiviteter för både stora och små som är spännande och utmanande. Denna zon är mer naturlig och olika lekredskap av naturmaterial är integrerat i landskapet.

Motoriklek

En stenmjölsväg leder fram till ett upphöjt trädäck med en ledstång av rep och vidare till den trädbeklädda delen av parken. Trädäcket fortsätter genom skogen fram till en eldstad. Både stenmjölsvägen och trädäcket är slingriga, vilket ger träning och skapar spänning för barn i rullstol men också för barn som springer, cyklar eller åker i trambil.

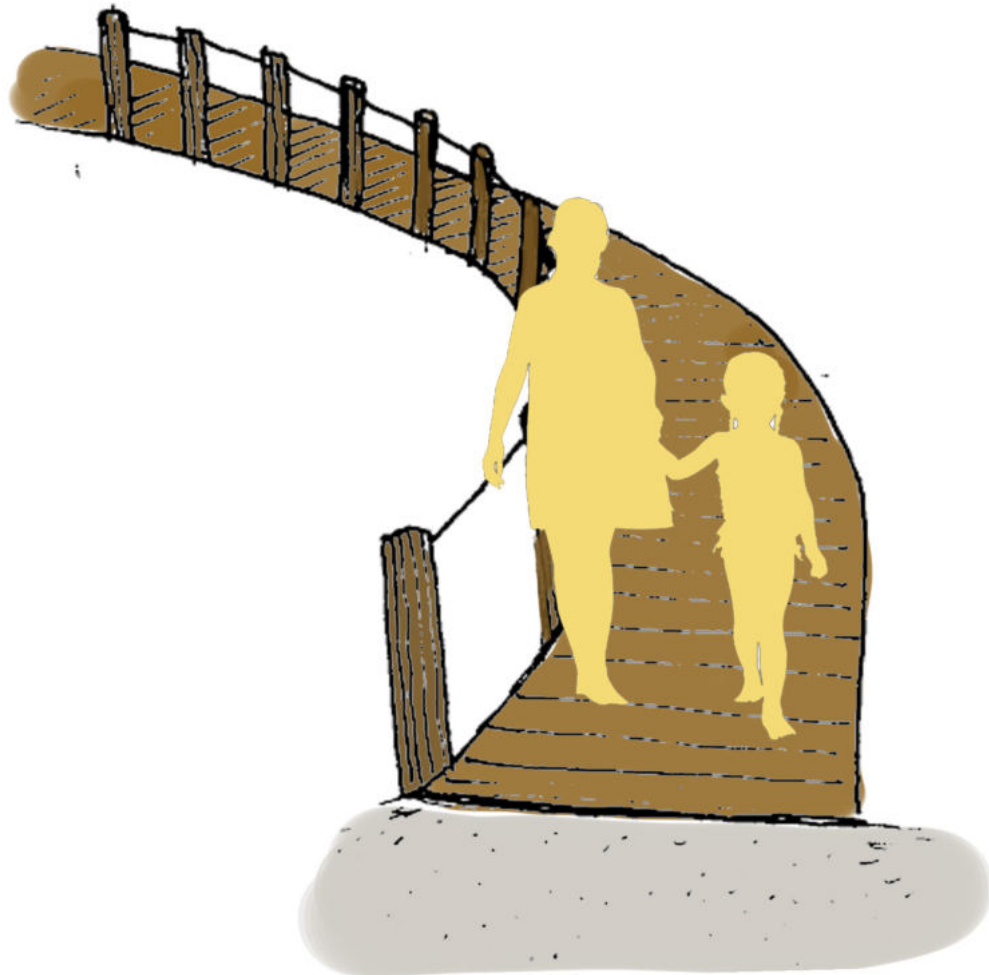
En motorikbana har placerats i skogen med stenmjöl som markunderlag och bark som fallskyddsunderlag.

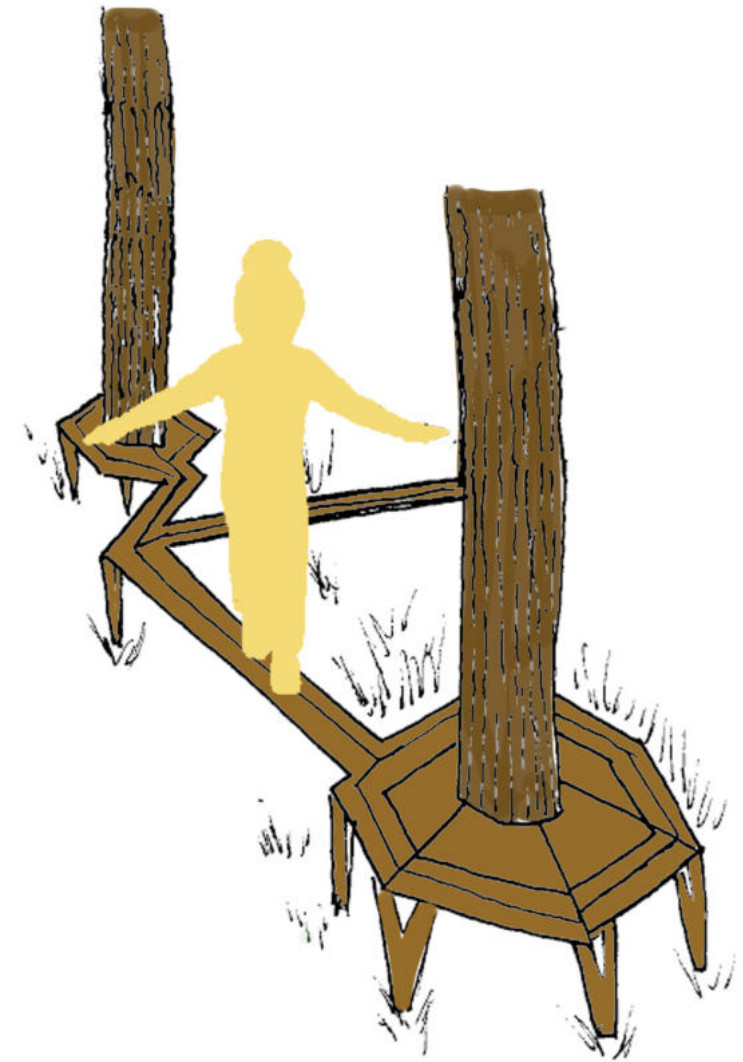
Figur 46. En övergripande skiss på hur det skulle kunna se ut i skogen.

På motorikbanan kan barn öva på koordination och balans i naturen. Det ger bra träning för individer som har svårt med balansen.

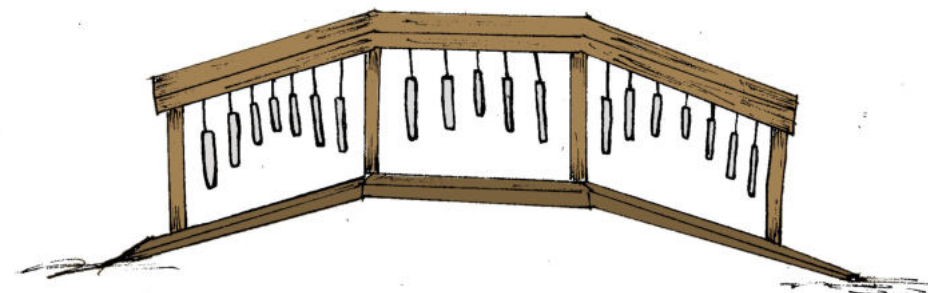
Motorikbanan består av en stock med klätternät, en balansgång runt träden, klätterställning, klätterlek, ett volträcke, ett torn, en kompisgunga, naturmaterial, materialhög för kojbygge, en stubblabyrint och en bro med musikspel.

Figur 47. Trädäcket fortsätter genom skogen och fram till en eldstad. Ledstången av rep ger orientering och skapar trygghet för de som behöver det.

Figur 48. Varför inte öva på balans och koordination nära naturen?

Figur 49. En bro med musikspel möjliggör för barnen att skapa sina egna ljud. Det gynnar också barn med hörsel- och synnedsättning som upplever ljud som stimulerande (Harvard 2006, ss.45-47).

I klätterställningen kan barnen träna balans, koordinat, styrka och uthållighet. Sitter individen i rullstol kan den träna uppresning. Volträcket erbjuder möjligheter för individer i olika åldrar för att göra olika övningar. Det kan användas till träning men också till lek.

Stubblabyrinten kan användas av barn med alla förmågor. Om barnet sitter i rullstol kan denne träna körteknik genom att ta sig igenom labyrinten, samtidigt som andra barn balanserar på stubbarna.

Figur 50. Att klättra kan vara fysiskt krävande, men kroppen mår bra av fysisk aktivitet. Det är också roligt och utmanande att klättra upp till toppen.

Figur 51. Tornet har utsikt över lekytorna vilket är en fördel för barn som önskar observera leken från avstånd. Exempelvis autistiska barn som har svårt att ta kontakt med andra och vill vara själva ibland. Många föredrar att observera hur andra barn leker innan de ansluter sig till leken.

Figur 52. En stubblabyrint är på många sätt inkluderande. Det är inte bara barn i rullstol som kan träna körteknik. Barnen kan exempelvis balansera på stubbarna och träna körteknik med cykel.

DISKUSSION

Syftet med det här arbetet har varit att visa hur man som landskapsarkitekt kan göra en lekmiljö inkluderande för alla barn. Resultatet blev ett gestaltungsförslag på en inkluderande lekmiljö med höga lekvärden som främjar barns välbefinnande. För att uppnå syftet har jag ställt mig frågorna: Vad kännetecknar en inkluderande miljö avsedd för lek? Hur kan Lundbyparken utvecklas till en inkluderande miljö med höga lekvärden?

I detta avsnitt diskuteras och reflekteras kring begreppet inkludering, resultatet av arbetet och de processer som har lett till gestaltungsförslaget samt mitt bidrag i ämnet om inkluderande lekmiljöer.

Att särskilja tillgänglighet och inkludering

Under litteraturgenomgången kom jag över flera examensarbeten och artiklar där författaren menar att tillgänglighet handlar om att göra hela lekplatsen åtkomlig för att barnen ska röra sig fritt, ta sig fram till lekredskapen och ha möjligheten att använda dem. Andra författare hävdar att tillgänglighet på en lekplats är när alla är delaktiga i leken och har samma förutsättningar trots att alla inte kan göra allting på samma sätt. Miljön bör anpassas så att alla barn kan leka på sitt sätt.

Tillgänglighet betyder inte att det uppstår social interaktion automatiskt. Att göra en lekmiljö hundra procent tillgängligt ger givetvis åtkomst till rörelsehindrade, men det är inte nödvändigtvis gynnsamt för andra användargrupper. Det handlar inte om att underlätta framkomligheten utan hur utformningen och innehållet kan skapa förutsättningar för gemensamma aktiviteter mellan olika grupper. Innehållet ska utmana och skapa spänning bland barn i olika åldrar. Att endast underlätta tillgången till olika lekredskap gör inte leken särskilt utmanande.

I det här arbetet har det blivit allt tydligare för mig att inkluderande miljöer för lek och umgänge handlar om att skapa mötesplatser där såväl vuxna som barn i olika åldrar och med olika förmågor kan umgås utan att känna utanförskap. Det handlar om att ta hänsyn till människors olika behov när man som landskapsarkitekt bidrar till att skapa sådana mötesplatser. Barnen ska stimuleras, utmanas och uppmuntras i leken. Inkludering betyder med andra ord så mycket mer än att endast eliminera fysiska barriärer.

Exkludering är oundvikligt

Under min studieresa i Köpenhamn hann jag besöka ett antal tillgängliga skolgårdar. En av skolgårdarna innehöll specialutrustning och en stor del av markunderlaget var gummiasfalt. Visserligen gick endast barn med funktionsnedsättningar i skolan, och därför hade miljöerna anpassats efter dem, men detta fick mig att tänka på att i en tillgänglig lekmiljö kan det också uppstå exkludering. Ett typ av markunderlag som underlättar för barn i rullstol kan vara en barriär för barn med synnedsättning, eller ett visst lekredskap som används av barn med synnedsättning inte kan användas av barn med nedsatt rörelseförmåga.

I "vanliga lekplatser" där man inte har tagit hänsyn till barn med funktionsnedsättningar, förekommer också andra sorters exkludering som inte nödvändigtvis har med tillgänglighet att göra. Lekplatser för små barn kan inte användas av äldre barn som vill vistas där. Maffig lekutrustning riktad till äldre barn kan inte användas av yngre barn, oftast på grund av föräldrarnas rädsla för att barnen ska göra sig illa.

Enligt Helle Nebelong är hemligheten bakom att skapa en inkluderande lekmiljö och undvika exkludering är att barn med funktionsnedsättningar ska kunna delta i lek utan att dra åt sig uppmärksamhet (Nebelong 2017, s.107). Det vill säga, att undvika, att använda specialutrustning och andra element som tyder på särskilda behov hos barn. Det kan vara en utmaning, men ett tillvägagångssätt för att undvika segregering. Sundbyösterplats i Köpenhamn har utformats på ett sådant sätt att barn med och utan funktionsnedsättningar kan röra sig fritt och använda lekredskapen utan att utmärka sig. Även om specialutrustning inte används, kommer det alltid finnas lekytor som kan användas av barn med en form av funktionsnedsättning men inte av andra.

En annan viktig aspekt som bidrar till exkludering, är hur andra människor ser på barn med funktionsnedsättningar. Om människor inte var så snabba med att döma och stirra, skulle fler barn våga att utmana sig själva. Många barn är rädda att testa lekredskapen och bli utskrattade (Prellwitz & Tamm, 1999. S. 170).

Metoder

Litteraturen var fundamental för min förståelse av inkludering eftersom jag var obekant med begreppet. Mycket av litteraturen som finns om ämnet är på engelska vilket tyder på att begreppet är relativt nytt i Sverige. Vikten av lek, naturen, risktagande, inkludering och förståelse om olika funktionsnedsättningar var vägledande under skissprocessen. Eva-Norén Björns resonemang om olika rum i rummet (2016, s. 27) blev inspirationen till konceptet "*Upptäcktsfärden*" och drivkraften till Lundbyparkens utveckling.

Örebros checklista och gåturen med barnen från Lundbyskolan gav en fördjupad förståelse för Lundbyparkens förutsättningar och potentiella utvecklingsmöjligheter. Jag är relativt nöjd med gåturens utgång men jag tror att det hade varit intressant att ha anordnat en workshop med klasserna. Det var endast några elever från bägge klasserna som fick möjligheten att vara med under gåturen. En workshop kunde ha gett ytterligare insikt i hur de andra eleverna använder utemiljön. Eleverna kunde ha ritat sina favoritplatser och önskemål om Lundbyparkens utveckling.

Det hade också varit intressant att observera hur barn med olika funktionsnedsättning använder en lekmiljö och samtala med dem, deras pedagoger och de-

ras föräldrar. Visserligen har jag fått ta del av flertal studier där författaren har utfört observationer och intervjuer med funktionshindrade barn och deras föräldrar, men som landskapsarkitekt är det oerhört viktigt och lärorikt att ha egen erfarenhet av sådana studier för att få fördjupad kunskap om barns olika behov.

Det hade även varit berikande att ha anordnat en workshop för barn med och utan funktionsnedsättningar och få ta del av deras upplevelser samt hur dessa skiljer sig åt. Det är extra berikande att lyssna på deras egna idéer och lösningar. Barn vet bäst vad som uppfyller deras behov, speciellt när barnen har särskilda behov som miljön måste uppfylla. Barn är den främsta kunskapskällan för oss landskapsarkitekter vid planering av lekmiljöer, genom att samtala med barn kan vi få inspiration för kreativa lösningar för att skapa inkluderande lekmöjligheter.

Lundbyparkens utveckling

Slutsatserna från litteraturgenomgången, studiebesöken, inventeringen, analysen, checklisten och gåturen resulterade i sex programpunkter, dessa är: ett varierat landskap, en utmanande plats, ta tillvara på platsens rika landskap, en plats för alla, högt lekvärde och en plats för alla sinnen.

Ett varierat landskap

Variation i landskapet skapar fler lekmöjligheter, därför delades in Lundbyparken i olika zoner. I varje zon finns det olika rum som är sammankopplande. Det är tydligast på den hemliga trädgården där stigar och steppingstones kopplar samman rummen. I alla zoner finns det aktiviteter av olika slag vilket erbjuder barnen fler lekmöjligheter och att hitta sina egna platser utifrån intresse. Det är inte bara traditionell lekutrustning riktad mot en specifik målgrupp/åldersgrupp som finns i Lundbyparken. Jag har i största möjliga mån tagit hänsyn till individers olika åldrar och förmågor vid utformningen av Lundbyparken. Besökarna kan hitta naturlek, sittplatser i grönskan, en motorikbana, vattenlek, lekutrustning för olika målgrupper, lekskulpturer och olika lekinslag i träddungarna som utmanar och väcker fantasin.

En utmanande plats

Det var mycket viktigt att Lundbyparken erbjöd lekmöjligheter i olika svårighetsgrader utan att utsätta barnen för onödig risk. Utmaning och spänning var två saker som eleverna från Lundbyskolam saknade i Lundbyparken. En viktig faktor som jag har tagit med i utvecklingen är att barn oavsett förmåga, ska få möjligheten att utmana sig själva. Jag har inte gjort leken för fysiskt ansträngande men barnen ska våga testa. Kullarna och skogen är de två zonerna där barnen kan uppleva lite mer utmanande och riskfyllda lekar. Storvuxna barn och äldre barn kan klättra uppför

den stora kullen, åka släntrutschkana och prova på olika hinder i skogen. De yngre barnen kan också testa och se vad de klarar av att göra och inte.

Ett av de stora problemen som finns idag, är att lekmiljöerna som byggs inte är tillräckligt utmanade och stimulerande. Det kan likställas med tillgängliga lekmiljöer som underlättar leken allt för mycket.

Ta tillvara på platsens rika landskap

En av punkterna i programkartan var att förstärka träddungarna och skogspartiet genom att skapa flera lekmöjligheter. Innehållet på Lundbyparken är en blandning av traditionella lekredskap i naturligt material och naturlek. Naturen är i fokus i utformningen och barnen har alltid tillgång till växtlighet och löst material. Jag har integrerat leken i Lundbyparkens rika vegetation och tagit tillvara på topografin. I träddungarna finns det lekskulpturer och andra lekinslag som båtar gjorda av trä och stubbar. Barnen skapar sina egna historier och dessa kan vara ett komplement till leken. Jag har dragit nytta av topografin genom att ha repuppgångar, terrängtrappor och klätternät för att öka den fysiska aktiviteten bland barnen. Motorikbanan i skogen är ett annat exempel där jag har tagit tillvara på naturen genom att skapa en utmanande miljö med lekutrustning av naturmaterial för att det ska passa in med det befintliga landskapet.

En plats för alla

Det finns flera element i Lundbyparken som ökar social interaktion och förstärker gemenskap och samspel mellan barn med och utan funktionsnedsättningar. Zonen vattenleken är för både barn och vuxna. De kan njuta av vattnet under varma sommandagar. Det finns flera sittplatser i parken som är framkomliga för att individer i rullstol ska kunna ta sig fram och vistas där med sina vänner. Vuxna och tonåringar som vill sitta i lugn och ro finner sittplatser i avskildhet och föräldrar som vill sitta nära leken har tillgång till sittplatser i anslutning till leken.

Kompisgungan och hammocken är inkluderande och bryter ner den sociala barriären mellan barn med och utan funktionsnedsättningar. Sand-och vattenleken är också en plats där barn med olika förmågor kan leka tillsammans. Genom att ha ett trädäck som löper genom skogen har alla besökare möjligheten att vistas där.

Segregering är någonting som ska undvikas för att lyckas skapas en inkluderande lekmiljö. Ur mitt perspektiv syns inte anpassningarna i miljön och det är ingenting som tydligt "sticker ut" som kan leda till segregering. Jag har dock inte anpassat varje del i miljön efter varje form av funktionsnedsättning. Det finns ytor som inte är tillgängliga vilket kan upplevas som exkluderande för vissa men ingen lekmiljö kan göras perfekt. Inkludering handlar inte om att göra varje enskild del tillgängligt, utan det handlar om att ha tillgång till sociala upplevelser. Jag har gjort mitt

bästa för att barn med och utan funktionsnedsättningar kan finna sina egna platser och uppleva samhörighet.

Högt lekvärde

Lundbyparken hade redan höga lekvärden i form av miljöerbjudanden. Det finns gott om vegetation, löst material och naturmaterial. Genom att bevara vegetationen och integrera leken i landskapet så skapas fler lekmöjligheter vilket kan inspirera till fantasilek och kreativitet. Lekinslagen i alla zoner har på många sätt skapat flera aktiviteter än vad det var innan. Det finns fler rum att utforska och saker att göra.

En plats för alla sinnen.

Lundbyparken hade brist på doftande och ätbara växter. Nya buskar har planterats i den hemliga trädgården där besökarna kan njuta av ljuvliga blomdofter och bärbuskar.

Detta har jag lärt mig om inkludering

Det har varit en utmaning att särskilja termerna inkludering och tillgänglighet. Under arbetets gång har jag insett att det inte är möjligt att diskutera om inkludering och göra ett gestaltningsförslag utan att ta hänsyn till tillgänglighet för att social interaktion ska ske. Det finns mycket forskning kvar att göra för att termen inkludering skall bli så tydlig som möjligt. Gott bemötande från omgivningen och möjlighet till gemenskap är kritiska faktorer för en god inkluderande lekmiljö. Enligt litteraturen är universell utformning grundläggande för att skapa en god inkluderande lekmiljö. Jag anser att universell utformning kan tolkas på olika sätt. Det är upp till landskapsarkitekten att göra sina egna tolkningar och komma med egna idéer som kan applicera principerna i förslaget för att lyckas skapa en trivsamt inkluderande lekmiljö.

Under arbetets gång har jag kommit att inse att inkludering handlar om att tillföra tillgänglighet till en viss grad och finna kreativa lösningar för att barn med och utan funktionsnedsättningar skall umgås och leka tillsammans. Alla barn kan inte använda allting på samma sätt, men det ska finnas förutsättningar för alla att delta i lek. Inkludering handlar inte heller om att endast inkludera barn i miljön, utan också andra användargrupper som vuxna och tonåringar. Det är en viktig faktor som skiljer sig från tillgängliga och offentliga lekmiljöer.

Mitt bidrag

Med detta arbete bidrar jag med innebörden av begreppet inkludering på svenska och hur viktigt det är att ta hänsyn till det vid planering och utformning av lekmiljöer. Mitt gestaltningsförslag är ett exempel att applicera inkludering i praktiken. Det finns många sätt att komma med egna lösningar för att förstärka inkludering i en lekmiljö. Förhoppningsvis kan detta arbete belysa och inspirera landskapsarkitekter att utgå från barns behov och perspektiv och börja skapa inkluderande lekmiljöer istället för "standard" lekplatser som inte uppfyller barns behov.

Vidare frågeställningar

Begreppet inkluderande lek berör inte endast lekplatser utan också andra miljöer som exempelvis skolgårdar. Det vore intressant att se hur begreppet appliceras vid gestaltningen av en skolgård. I det fallet behövs ett närmare samarbete med eleverna och pedagogerna.

Det vore också intressant och spännande att se hur andra landskapsarkitekter tolkar begreppet och kommer upp med egna idéer och lösningar för att skapa en mer inkluderande lekmiljö för alla barn.

REFERENSER

Beckman, M (2019). *Inluderande & tillgängliga lekmiljöer: Stadsparken och Stora holmen*. Tillhandahållen: Via Beckman, M. Örebro kommun [2019-10-02]

Boverket (2007). *Bostadsnära natur: inspiration och vägledning*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf [2019-06-02]

Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!* Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2019-06-02]

Burke, J. (2013) Just for the fun of it: making playgrounds accessible to all children. *World Leisure Journal*, (55), ss. 83-95, doi: 10.1080/04419057.2012.759144

Brussonis, M. (2019). *Outdoor play and risk* [video]. https://www.uppsalahealthsummit.se/summit-2019/?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=apsis-anp-3 [2019-11-20]

Cosco, N. & Moore, R. (2009) Sensory integration and contact with nature: Designing outdoor inclusive environments. *The Namta Journal*, 34(2), ss.158-177. Tillgänglig : <https://naturalearning.org/sensory-integration-and-contact-with-nature-designing-outdoor-inclusive-environments/> [2019-02-11]

Craven, S. (2012). Playground at Newington Butts [fotografi]. <https://www.geograph.org.uk/photo/2853489> [2019-11-20]

Fernelius, C.L & Christensen, K.M. (2017). Systematic Review of Evidence-Based Practices for Inclusive Playground Design. *Children, Youth and Environments*, 27(3), ss.78-102. doi: 10.7721/chilyoutenvi.27.3.0078

Flannigan, C. & Dietze, B. (2017) Children, Outdoor Play, and Loose Parts. *Journal of childhood studies*, 42(4), ss. 53-60, doi: <https://doi.org/10.18357/jcs.v42i4.18103>

För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (2017). *Funktionsnedsättning eller Funktionshinder*. Tillgänglig: <http://www.fub.se/utvecklingsstorning/vilket-ord-anvands/funktionsnedsattning-eller-funktionshinder> [2019-10-17]

Harvard, I. (2006). *Mer åt er på lekplatsen - bra lekplats för barn med funktionshinder blir bättre lekplats åt alla*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

Helle Nebelong (2018). *Nature playground in Valbyparken*. Tillgänglig: <http://www.hellenebelong.com/?portfolio=nature-playground> [2019-06-25]

Infoteket om funktionshinder (2019). *Rörelsenedsättning*. Tillgänglig: <http://www.lul.se/sv/Kampanjwebbbar/Infoteket/Funktionsnedsattningar/Rorelsehinder1/> [2019-10-17]

Nebelong, H. (2017). The natural environment as playspace. I: Masiulanis, K. & Cummins E. (red.). *How to grow a playspace*. New York: Routledge, ss.105-115.

Jansson, M. 2010. Attractive playgrounds: some factors affecting user interest and visiting patterns. *Landscape research* 35(1), 63-81. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/248993576_Attractive_Playgrounds_Some_Factors_Affecting_User_Interest_and_Visiting_Patterns [2019-04-13]

Jansson, M., Bucht E. & Bodelius S. (2016). Fri lek och fasta normer- om lekplatsers reglering. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.72-93.

Jansson, M. (2016). Barn väljer med sina fötter- observera och testa leken. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss. 14-33.

Jansson, M., Sundevall, E. & Wales, M. (2016) The role of green spaces and their management in a child- friendly urban village. *Urban Foetry & Urban Greening*, (18), ss. 228-236, doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ufug.2016.06.014>

Jansson, M. (2013). Utveckla de offentliga lekplatserna. *Movium fakta* 5/2013:ss. 4-6

Jeanes, R. & Magee, J. (2012) Can we play on the swings and roundabouts? creating inclusive play spaces for disabled young people and their families. *Leisure Studies*, 31(2), ss. 193-210, doi: 10.1080/02614367.2011.589864

Kaboom (2019). *East of the sun and west of the moon*. Tillgänglig: https://kaboom.org/resources/build_playground_toolkit/accessibility/featured_accessible_playspaces/east_sun_and_west_moon [2019-06-25]

Landezine International Landscape Award (2019). *Amager Faelled School*. Tillgänglig: <https://landezine-award.com/amager-faelled-school/> [2019-06-25]

Lenninger, A. & Olsson, T. (2006). *Lek äger rum - Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas

Lund Tekniska högskola (2018). *Universell utformning*. Tillgänglig: <http://www.certec.lth.se/ud/> [2019-02-24]

Lynch, H., Moore, A. & Prellwitz, M. (2018) From Policy to Play Provision: Universal Design and the Challenges of Inclusive Play. *Children, Youth and Environments*, 28(2), ss.12-34, doi: 10.7721/chilyoutenvi.28.2.0012

Länsstyrelsen Örebro län (2019). *Öknaskogen*. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/orebro/besok-och-upptack/naturreservat/oknaskogen.html> [2019-06-25]

Masiulanis, K. (2017). Designing inclusive playspaces. I: Masiulanis, K. & Cummins E. (red.). *How to grow a playspace*. New York: Routledge, ss.73-79.

Mydigheten för delaktighet (2017). *Tillgänglighet i korthet*. Tillgänglig: <http://www.mfd.se/delaktighet/tillganglighet-i-korthet/> [2019-08-13]

Mårtensson, F. (1993). Att vara liten är att vara nära marken. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.9-43.

National Disability Authority (2014). *What is Universal Design*. Tillgänglig: <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/> [2019-02-24]

Norén-Björn, E. (1993). Förskolan - min roll som pedagog utomhus. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.67-96.

Norén-Björn, E. (1993). Förskolan – att planera och bygga en miljö för utveckling. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.45-66.

Norén-Björn, E. (2016). Hur har det gått med visioner och ambitioner kring barns lekmiljöer. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.128-147.

Norén-Björn, E. (2016). Barn väljer med sina fötter- observera och testa leken. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss. 14-33.

Norén- Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm: Liber förlag.

Nordlund-Spiby, R. (2018). Om att använda rätt begrepp- funktionshinder, funktionsnedsättning eller funktionsvariation? *THL-blogg* [blogg], 18 januari. <https://blogi.thl.fi/sv/om-att-anvanda-ratt-begrepp-funktionshinder-funktionsnedsattning-eller-funktionsvariation/> [2019-10-17]

Olsson, T. (2010). Lekens natur. *Gröna fakta* 7/2010: ss.4-5.

Owens Eubanks, P. (2017). A place for adolescents. I: Bishop, K., & Corkery, L. (red.). *Designing Cities with Children and Young People: Beyond Playgrounds and Skate Parks*. Taylor & Francis, ss. 63-77.

Prellwitz, M. (2016). Utmaningen är en lekplats för alla. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss. 114-128.

Prellwitz, M. & Skär, L. (2007) Usability of playgrounds for children with different abilities. *Occupational Therapy International* 14(3), 144-155.

Prellwitz, M. & Tamm, M. (1999) Attitudes of key persons to accessibility problems in playgrounds for children with restricted mobility: A study in a medium-sized municipality in Northern Sweden. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 6(4), ss. 166-173, doi: 10.1080/110381299443645

Sandseter, E.B.H. (2007). *Categorising risky play-How can we identify risk-taking in children's play?* Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/249047571_ [2019-01-28]

Sandseter, E. B. H. (2010). It tickles in my tummy! - Understanding children's risk-taking in play through Reversal Theory. *Journal of Early Childhood Research*, 8(1), 67-88. Tillgänglig: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1476718X09345393> [2019-01-28]

Sandseter, E.B.H. (2011). *Children's risky play from an evolutionary perspective: The anti phobic effects of thrilling experiences*. Tillgänglig: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/147470491100900212> [2019-02-26]

Stafford, L. (2017) Journeys to play: planning considerations to engender inclusive playspaces. *Landscape Research*, 42(1), ss. 33-46, doi: 10.1080/01426397.2016.1241872

Statens folkhälsoinstitut (2013). *Främja goda levnadsvanor genom åtgärder i livsmiljön*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: <https://studylibsv.com/doc/794302/främja-goda-levnadsvanor-genom-åtgärder-i-livsmiljön-pdf-> [2019-06-02]

SFS 2010:900. Stockholm: Näringsdepartementet.

Svt NYHETER (2019). *Funktionsnedsättning eller funktionsvariation? Vad får man säga?* Tillgänglig:<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/funktionnedsattning-eller-funktionsvariation-vad-far-man-saga> [2019-10-17]

Unicef Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf> [2019-06-02]

Woolley, H. & Lowe, A. (2013) Exploring the Relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces. *Landscape Research*, 38(1), ss. 53-74, doi: 10.1080/01426397.2011.640432

Vinz, C. (2010). A structure at the Berkeley Adventure Playground [fotografi]. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adventure-playground-berkeley-structure.jpg> [2019-11-20]

Woolley, H. (2013) Now Being Social: The barrier of designing outdoor playspaces for disabled children. *Children and Society*, (27), ss. 448-458, doi:10.1111/j.1099-0860.2012.00464.x

Örebro kommun (2019). *Lekplatser och lekmiljöer*. Tillgänglig: <https://www.orebro.se/kultur--fritid/natur--parker/lekplatser--lekmiljoer.html> [2019-06-24]

Örebro kommun (2017). *Om vår verksamhet*. Tillgänglig: <https://www.orebro.se/omvarverksamhet.4.10f1ec7f110cf0d553e800014393.html> [2019-06-24]

Örebro Kommun (2019). *Checklista som stöd för bedömning av kvaliteter i en lekmiljö*. Tillhandahållen: Via Beckman, M. Örebro kommun [2019-02-13]

BILAGA 1

Bilaga 1

Checklista som stöd för bedömning av kvaliteter i en lekmiljö

Den här checklistan kan användas som ett tankestöd vid analys eller planering av lekmiljöer. Den är definitivt inte någon heltäckande checklista som ger anspråk på att ta upp alla aspekter som kan vara värdefulla att fundera runt.

Checklistan är inte tänkt att användas som ett recept, utan bara som påminnelse om olika värden som kan vara intressanta att utveckla i en miljö. Vilka ingredienser som är särskilt intressanta eller viktiga varierar mellan olika platser och sammanhang.

Checklistor kan aldrig ersätta behov av kunskap och förståelse. För att skapa bra lekmiljöer krävs en god förståelse av lek och av olika aspekter i lekmiljöer som bidrar med olika lekvärden. Kanske kan den här checklistan vara till mest nytta som en slags aide-mémoire för en person som utvecklat en hyfsat god förståelse av olika kvaliteter i lekmiljöer, och kan läsa mellan raderna med hjälp av en fylligare bakgrundsförståelse, men som fortfarande känner behov av att dubbelkolla sina val och prioriteringar.

Attraktiv miljö

1.1 Lätt att nå	Lokaliseringen gör att lekmiljön är lätt att nå och att många barn har nära hit eller förväntas passera här på väg till skolan eller i samband med andra vardagliga aktiviteter. Det är en plats som barn naturligt kan stanna och leka på.
	Lekmiljön ligger nära bostadshus där det bor många barn, och barnen kan förväntas kunna komma hit på egen hand.
	Lekmiljön ligger i anslutning till välanvända gång- och cykelvägar.
	Lekmiljön ligger nära andra målpunkter som idrottsanläggningar, bibliotek mm.
1.2 Trygg social miljö	Det är lätt för flera förskolor och/eller skolor att nå platsen, utan att behöva korsa barriärer som starkt trafikerade vägar.
	Lekmiljön upplevs som säker och trygg.
	Gång- och cykelvägar med många förbipasserande i närheten till lekmiljön bidrar till en känsla av trygghet.
	Fönster från bostadshus överblickar åtminstone delar av lekmiljön.
	Lekmiljön upplevs ha en god belysning som gör att platsen är trevlig att vara på även på kvällen.

	Lekmiljön upplevs som omhändertagen, det finns till exempel inte tydliga spår av förstörelse och det är inte mycket skräp på platsen.
	Lekmiljön ligger inte bredvid platser eller verksamheter som kan förväntas störa eller skapa oro hos barn eller föräldrar.
1.3 Trafiksäkerhet och buller	Lekmiljön är en plats för avkoppling. Den är inte störd av buller från vägtrafik eller andra verksamheter. Föräldrar behöver inte vara oroliga att barn ska springa ut på trafikerade vägar när de leker här.
	Lekmiljön ligger inte i anslutning eller nära väg med mycket trafik, eller andra störande verksamheter.
	Lekmiljön ligger visserligen nära bilvägar, men planteringar, och andra åtgärder hindrar yngre barn från att kunna springa ut i vägen och trafiksäkerheten uppfattas inte som ett problem i lekmiljön.
	Ljudnivån för störande ljud ligger under 50 dB.
1.4 Inbjudande och välkomnande	Lekmiljön signalerar tydligt att barn och unga är välkomna att leka och hänga här. Lekplatsens utformning och innehåll lockar till många olika lekar och sociala aktiviteter. Variation och flexibilitet bidrar till att det finns något för alla.
	Det är tydligt att miljön utformats för att vara trevlig och intressant. Till exempel med hjälp av planteringar, sittplatser och olika lekbara element.
	Lekmiljön skapar möjligheter för en stor variation av olika typer av lek och andra aktiviteter. Det gör att såväl som yngre och äldre barn, unga och vuxna kan förväntas uppskatta platsen.
	Det finnas en välkomstskylt eller annan välkomnande markering.
	Det finns lekredskap eller prydnader skapade av barn och unga.
	Lekmiljön är inte omgärdad av staket som kan uppfattas som att alla inte är välkomna här.
1.5 Egen karaktär och genius loci	Lekmiljön uppfattas ha en egen karaktär eller "själ". Omsorg vid utformningen av platsen gör att lekmiljön samspelar med omgivningarna.
	Lekredskap och andra tillförda element har integrerats i den omgivande miljön på ett genomtänkt sätt.
	Spår av äldre tiders användning och aktiviteter på platsen eller symboler för detta bidrar till att ge platsen en egen identitet.
	Lekmiljön har attribut som gör att den skiljer sig från andra platser, som till exempel något ovanligt och spännande inslag.
	Lekmiljön upplevs som "unik".
	Det syns att barn varit medskapare av lekmiljön, till exempel genom olika utsmyckningar.
1.6 Topografi	Lekmiljön har en varierad topografi som bidrar till att skapa ett intressant leklandskap. Miljön och byggda element ger många och varierade möjligheter att springa, rulla, kana, balansera, klättra och hoppa. Topografin bidrar till även till rumslighet, och det finns både platser med utsikt och lägre liggande gömslen.
	Det finns byggda element som bidrar till höjdskillnader, som t.ex. murar, broar eller trappor.
	Det finns naturliga element som bidrar till höjdskillnader, som t.ex. stora stenar, klippblock, grova liggande stammar mm.

✓	Det finns kullar och backar som gör det möjligt att springa, rulla och åka pulka för yngre barn.
✓	Det finns brantare backar som gör att även äldre barn och unga kan förväntas åka pulka här på vintern.
✓	Det finns utsiktsplatser från vilka det är möjligt att överblicka en stor del av lekmiljön och kanske även större områden.
✓	Det finns lågt liggande "kryp-in" platser som kan ge känslan av att vara skyddad och i fred. T.ex. intill större stenblock, en tunnel eller grottiknande platser.
1.7 Grönska och vegetation	Lekmiljön upplevs som en grön miljö med en stor variation av träd, buskar och blommor. Grönskan bidrar till att platsen upplevs som vacker och trevlig. Vegetationen bidrar till rumslighet, årstidsväxlingar, sinnesupplevelser och gott om löst material för olika fantasilekar.
	Eventuella lekredskap är väl integrerade i den omgivande naturliga miljön.
✓	Det finns ett flertal träd och buskar som ändrar utseende över året, med blommor, färgglada blad och bär.
	Det finns ett flertal fruktträd och/eller bärbuskar i lekmiljön som är tillgängliga för barn att plocka bär och frukt från.
	Det finns gott om blommande växter som drar till sig pollinerande insekter som t.ex. fjärilar.
	Det finns träd som kan fungera som klätterträd för yngre och/eller äldre barn.
✓	Det finns lekbuskar, dvs områden med ett flertal buskar eller större buskage där barn kan gå eller krypa in.
✓	Det finns gott om löst material som t.ex. bär, blad, blommor, pinnar mm som kan användas i olika fantasi- och skapande lekar.
1.8 Rumslighet och skala	Lekmiljön har en väl utvecklad rumslighet, och utformning av olika aspekter och element i lekmiljön tar hänsyn till barns storlek och synfält.
	Lekmiljön har en väl utvecklad rumslighet. Allt syns inte på en gång.
✓	Det är möjligt att välja mellan mer aktiva eller lugnare platser, och platserna för lugnare lekar har avskärmande väggar, som t.ex. omgivande buskar.
	Skala och olika element i lekmiljön är utformade utifrån barns storlek och synfält.
1.9 Väder och vind	Lekmiljön har en god balans mellan sol och skugga och hänsyn har tagits till våra skiftande behov under årets olika årstider. Det är möjligt att välja att leka eller vara i såväl sol som skugga och att besökare på så sätt upplever att lekmiljön har ett behagligt mikroklimat.
	Det finns åtminstone någon plats som kan upplevas som solig och skyddad en kylig vinter- eller vårdag.
	Det finns sittplatser och lekområden som är i skugga mitt på dagen under sommarhalvåret. Särskild hänsyn tas till platser där yngre barn kan förväntas leka någorlunda stilla under längre perioder, som t.ex. i en sandlåda.
	Det finns väderskydd och möjlighet att komma under tak.

Sociala värden

2.1 Mångfunktionalitet	Majoriteten av lekredskap och andra fasta element är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. Design av dessa ger inte några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning.
✓	Majoriteten av lekredskap och andra fasta element är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. De skapar förutsättning för att användas på olika sätt, t.ex. i olika sorters lekar, eller av barn i olika åldrar.
	Det finns förutsättningar för att nå eller använda särskilt populära lekredskap eller lekområden på olika sätt. T.ex. olika sätt att nå upp till toppen av en kulle där en större rutschkana börjar.
	Design av lekredskap, sittplatser och andra element ger inte några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning. Användningen är inte förutbestämd.
2.2 Rumslighet och On-stage, back-stage & off-stage	Lekmiljön har en variation i rumslighet och olika typer av platser.
✓	Topografi och vegetation gör att lekmiljön har olika rum. Det är inte möjligt att överblicka allt i lekmiljön på en gång.
✓	Det finns olika typer av platser i lekmiljön, för olika humör och intressen. Det finns både mer avskilda, rofyllda platser för lugnare aktiviteter, och platser för mer fysiska och fartfyllda aktiviteter.
✓	Det finns lekbuskar och andra platser där yngre barn kan känna att de kan krypa in och leka i avskildhet.
<i>Delvis. Finns bollplan + fotbollsplan. Ej sittplatser</i>	Det finns platser för äldre barn och unga att vara både "on-stage" och "off-stage", dvs platser för olika aktiviteter, och intilliggande platser för åskådare. T.ex. volleybollplan med trevliga sittplatser intill.
2.3 Möjligt att leka många tillsammans.	Lekområden och redskap i lekmiljön gör det möjligt för många barn att leka tillsammans.
✓	Lekmiljön är stor till ytan, det finns gott om utrymme för både boll- och springlekar.
✓	Lekmiljön är stor och har en varierad miljö så att det är möjligt att leka klassiska lekar som kurragömma och dunken här.
	Det finns åtminstone något riktigt stort lekredskap eller lekområde som är stimulerande att leka många tillsammans på. Till exempel stora intressanta sandtor, gungor för flera personer mm.
<i>Delvis. Mycket vegetation men få lekredskap.</i>	Lekmiljön är stor och innehållsrik. Det är en plats där förskole- eller skolgrupper kan leka utan att det blir stor konkurrens om lekredskap eller lekområden.
2.4 Något för alla, oavsett intresse och förmåga	Variationen av aktivitetsytor och flexibiliteten i användningsmöjligheter av olika lekredskap gör att det finns något för alla i lekmiljön- oavsett ålder och funktionsförmåga.
	Lekmiljön skapar förutsättningar för barn med olika förmågor att leka tillsammans, även om vissa barn kan behöva hjälp för att nå vissa ytor eller för att använda vissa redskap.
✓	Lekmiljön är varierad och innehållsrik. Det finns möjligheter för många olika typer av aktiviteter, både fartfyllda och lugna.
	För någon eller flera lekfunktioner finns det möjlighet att själv välja eller påverka

Brust på
sittplatser!

	svårighetsgrad. Det gör att barn av olika ålder och förmåga kan välja att utmana sig själva i den utsträckning de själva väljer. Det kan handla om klättermöjligheter där man kan välja hur högt man vill klättra, eller stor variation av balansutmaningar.
<i>Delvis, bollplan + fotbollsplan.</i>	Det finns inslag i lekmiljön som kan upplevas som utmanande och stimulerande även för äldre barn och tonåringar.
<i>Endast tillgång till planer och GC väg.</i>	Lekmiljön är tillgänglig att nå för personer med rörelsenedsättning.
2.5 Genusperspektiv	Lekmiljön har utformats för att undvika konkurrenssituationer och att styra lek och aktiviteter i traditionella mönster.
✓	Lekmiljön innehåller naturmiljöer som skapar förutsättningar för pojkar och flickor att leka tillsammans utan att lekredskap styr leken.
✓	Lekmiljön är stor och varierad. Det finns förutsättningar för att många barn kan leka tillsammans utan att det uppstår konkurrenssituationer som kan resultera i att vissa grupper (t.ex. äldre barn före yngre, eller pojkar före flickor) får ta plats medan andra inte kan det.
✓	Lekmiljön har en tillåtande atmosfär. Lekredskap och lekmiljöer är mångfunktionella och okodade. Det ger förutsättningar för en flexibel användning utanför konventionella och könskodade normer och mönster.
✓	Det finns platser för aktiviteter som kan förväntas attrahera såväl killar som tjejer.
2.6 Sittplatser	Det finns sittplatser av flera olika slag i lekmiljön, från sittplatser som är tillgängliga för personer med begränsad rörelseförmåga, till informella sittplatser som stenar.
	Det finns vanliga bänkar.
	Det finns bänkar med bord.
<i>Delvis, två bänkar + några stenar på kullen.</i>	Det finns möjlighet att sitta i eller i närheten av olika lekmiljöer, t.ex. på stenar eller stockar.
	Det finns sittplatser som kan förväntas vara attraktiva platser att träffa och hänga med kompisar för lite äldre barn och unga.
2.7 Samlingsplatser	Det finns samlingsplatser för större grupper eller där många människor får plats.
	Det finns sittplatser med bord där större grupper, t.ex. förskolegrupper kan samlas och äta medhavd matsäck.
<i>eldstad i skogen</i>	Det finns trevliga grillplatser som kan användas av t.ex. familjer som besöker lekmiljön för en längre utflykt.
✓	Det finns lite större öppna gräsytor som inbjuder till pic nic.
✓	Det finns större ytor för samlingar, t.ex. stor gräsyta för brännboll.
	Det finns en scen eller andra platser som kan användas för uppträdanden och firande.
2.8 Faciliteter	Det finns tillgång till faciliteter som underlättar längre besök, t.ex. toalett eller någon form av servering.
	Det finns tillgång till toalett.
	Det är möjligt att fika eller köpa mat i närheten.

Fantasi & skapande

3.1 Flexibelt och möjligt att påverka	Lekmiljön skapar förutsättningar för en stor variation av lekar och aktiviteter. Vad besökare väljer att göra i lekmiljön avgörs av dem själva – det är inte lekredskapen som styr vilken lek som förekommer här.
	Majoriteten av lekbara element i miljön är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. De kan användas av olika personer på olika sätt.
	Design av lekredskap, sittplatser och andra tillverkade element ger inte tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning.
	Det finns lekmiljöer och element som är möjliga att interagera med och påverka funktionen hos.
3.2 Löst material	Det finns gott om lösa material av olika sorter. Materialen finns i sådan utsträckning att de fungerar som en oändlig resurs och det finns alltid löst material tillgängligt för lek.
✓	Det finns gott om vegetation som ger tillgång till olika sorters blad, blommor, pinnar, kottar, frön och liknande.
✓	Det finns gott om andra naturmaterial som sand, jord, grus, stenar osv.
✓	På hösten finns det gott om löv att leka i.
	Extra löst material tillförs, som t.ex. trämaterial i olika former.
	Det finns tillgång till leksaker eller tillverkat löst material, som till exempel spadar.
3.3 Konstruktion	Det finns tillgång till löst material för konstruktionslek.
	Det finns en generös sandmiljö.
<i>6Kojorparhi</i>	✓ Det finns tillgång till stora pinnar och grenar som gör det möjligt att bygga kojor.
	Det finns tillgång till "bygglek" med plankor, däck, rör med mera som kan användas för olika typer av skapelser.
	Åtminstone tidvis finns det anställd personal på plats som kan stimulera till och hjälpa till i olika konstruktionsaktiviteter.
3.4 Rum och särskilda platser	Det finns gott om platser i lekmiljön där fantasi- och rollekar kan spira och få utvecklas i fred.
<i>Kojor.</i>	Det finns många olika lekbaser som uppfattas som egna platser.
<i>Delvis, Kojor i buskage</i>	Det finns lekbaser som fungerar som "ett hus", som traditionella lektugor och lekhus, trädkojor och mer okodade, naturliga miljöer som kan ha samma funktion.
✓	Det finns gömslen och andra kryp-in som kan fungera som ett "hemligt rum" där barn kan leka någorlunda i fred.
✓	Det finns platser i lekmiljön där barn kan bygga egna kojor.
	Det finns platser som kan förväntas fungera som mötes- och hängplatser för äldre barn och unga.

✓	Lekmiljön är så pass stor och varierad att det finns goda möjligheter för barn att hitta och ta i anspråk "egna platser" där eventuella konstruktioner och utsmyckningar har chans att få finnas kvar en viss tid.
3.5 Vatten	Det finns tillgång till vatten som tillför lek- och upplevelsevärden.
✓	Ojämnheter i marken gör att det bildas större vattenpölar och isfläckar.
	Det finns en vattenpump där det är möjligt att pumpa upp vatten som går att leka med.
	Det finns utomhusdusch.
	Det finns någon form av damm eller liknande där man kan kasta stenar i vattnet, eller leka olika lekar vid strandkanten.
	Det finns en naturlig eller konstgjord bäck där det finns rinnande vatten eller tillgång till regnvatten.
	Det finns tillgång till vattentunna eller motsvarande som samlar upp regnvatten och gör det tillgängligt för lek.
3.6 Sand	Lekmiljön innehåller stora sandytor som mer uppfattas som en "sandmiljö" än en "sandlåda". Sanden är lätt formbar (inte strid sand).
	Sandmiljön fungerar som en sandstrand. Det finns stora sandytor som skapar möjlighet för flera barn att leka samtidigt och för mer avancerade sandkonstruktioner.
	Det finns tillgång till vattenlek i sandmiljön, så att det går att gräva kanaler mm.
✓	Det finns tillgång till löst, naturligt material intill sandmiljön, som blad, kvistar, stenar mm.
	Det finns tillgång till lösa, tillverkade material som t.ex. spadar, hinkar, rör mm.
3.7 Fantasieggande	Det finns särskilda element eller inslag i lekmiljön som kan förväntas vara särskilt fantasieggande.
	Det finns lekskulpturer eller andra konstföremål som kan förväntas kunna fungera som startpunkt för olika fantasilekar.
<i>Delvis</i>	Miljön kan uppfattas som trolsk eller magisk.
✓	Utformning eller utsmyckning av lekmiljön eller av olika element är "själfulla" och kan förväntas stimulera till olika fantasilekar.

Utforska & experimentera

4.1 Biologisk mångfald	Lekmiljön har en varierad och rik naturmiljö. Det finns en stor variation av träd, buskar, gräs och blommor.
✓	Det finns gott om blommande och bärande träd, buskar och örter i lekmiljön som skapar förutsättningar för ett rikt insekts- och fågelliv.
	Det finns naturliga vattenmiljöer i lekmiljön som ger goda chanser att få se t.ex. groddjur, trollsländor eller andra insekter.
	Det finns småbiotoper i lekmiljön som ger goda chanser att få se t.ex. ödlor och olika sorters

	insekter. Som t.ex. stenrösen, murar, förmultnande stockar, sandbackar mm.
	Det finns installationer som kan förväntas dra till sig olika sorters djur, som t.ex. fågelholkar och insekshotell.
4.2 Föränderlig miljö	Lekmiljön är föränderlig. Både på så sätt att själva miljön förändras vid olika årstider och väder, och genom att lekmiljöerna är flexibla och möjliga att förändra och påverka.
✓	Det finns olika element, lekredskap eller lekmiljöer som är möjliga att interagera med och påverka.
✓	Lekmiljön är designad för att ge olika lekmöjligheter vid t.ex. olika väder eller årstider. Det kan t.ex. finnas anläggningar som fördröjer regnvatten och ger möjlighet till vattenlek eller lek med is.
✓	Vegetationen i lekmiljön bidrar till årstidsskiftningar och till att lekmiljön upplevs och ger olika lekmöjligheter under årets olika årstider.
4.3 Sinnesupplevelser – smaka och lukta	I lekmiljön finns det träd, buskar och örter med olika bär, frukter och luktande blad som går att plocka, smaka och lukta på.
	Det finns ett flertal bärbuskar eller fruktträd som är tillgängliga att plocka ifrån.
	Det finns kryddväxter, örter med ätliga blommor eller motsvarande som är möjliga att plocka, lukta och smaka på.
4.4 Sinnesupplevelser – känna med händer och fötter	I lekmiljön finns olika platser med olika markmaterial och tillgång till lösa material med olika konsistens och känsla.
✓	Den naturliga miljön har olika markunderlag med omväxlande gräs, berg, bar jord.
	Lekmiljön har tillförts ytterligare variation i markunderlag som träddäck, grus eller olika sorters stenslaggning.
	Det finns tillgång till vatten som kan användas i leken och blandas med t.ex. sand och jord till olika konsistens.
✓	Det finns tillgång till växter med blad eller frön som t.ex. är särskilt mjuka, hårda eller luddiga.
4.5 Sinnesupplevelser - ljud	Det finns lekredskap eller naturliga element som gör det möjligt att experimentera med ljud på olika sätt.
	Det finns förutsättningar för att skapa olika ljud, som slagljud, blåsljud eller liknande.
	Det finns enkla "telefoner" – rör att prata genom på visst avstånd eller liknande.
	Det finns tillgång till digitalt ljud, t.ex. högtalare att använda för att spela musik.
4.6 Utforska och experimentera	Lekmiljön inbjuder till att utforska och experimentera med olika material, miljöer och lekredskap.
✓	Det finns möjlighet att leka med sand, jord och vatten och att blanda dessa på olika sätt.
✓	Det finns naturmiljöer där det kan förväntas finnas olika typer av djur att upptäcka, t.ex. vattenmiljöer, fuktiga jordmiljöer mm.
	Det finns lekmiljöer eller lekredskap som kan användas för att utforska olika

	naturvetenskapliga fenomen, t.ex. tyngdkraft, ljus eller vikt.
4.7 Äventyr	Lekmiljön och omgivningarna skapar möjligheter för åtminstone yngre barn att uppleva äventyr.
✓	Lekmiljön ligger i anslutning till naturmiljöer som för barn kan upplevas som en vild miljö.
✓	Lekmiljön innehåller klätterträd, stora stenblock, grov död ved eller andra element som kan vara särskilt fantasieggande som kanske kan upplevas som en magisk miljö.
	Stigar leder in i naturmiljön och lockar leken att fortsätta i denna.

Rörelseglädje & utmaning

5.1 Öppna ytor	Det finns öppna ytor för olika typer av aktiviteter, och där det är möjligt att få upp farten.
✓	Det finns öppna ytor utan förutbestämd funktion som kan använda på olika sätt.
✓	Det finns stora öppna ytor som gör det möjligt att t.ex. spela brännboll, flyga drake eller andra platskrävande aktiviteter.
5.2 Boll	Det finns goda möjligheter för olika bollsporter och lekar med bollar.
✓?	Det finns uppställda mål som inbjuder till att spela fotboll.
✓	Det finns ytor som är iordningsställda för andra bollsporter som t.ex. basket, bandy, pingis eller volleyboll.
	Det finns bollplank som inbjuder till olika aktiviteter.
<i>en bollplan</i> ✓	Det finns kingrutor eller andra målade bollplaner.
5.3 Hjul	Det finns goda möjligheter för olika aktiviteter med redskap med hjul.
<i>bollplan</i>	Det finns hårdgjorda ytor med olika hinder och utmaningar lämpliga för skateboard, rullskridskor eller kick-bike.
<i>låg väg</i>	Det finns slingor som inbjuder till att cykla runt i lekmiljön, åtminstone för yngre barn.
	Det finns möjlighet till mer utmanande och avancerade cykelmöjligheter med t.ex. höjdskillnader och hopp.
5.4 Klättra	Det finns gott om naturliga element samt lekredskap som är möjliga att klättra på.
✓	Det finns naturliga element som är möjliga att klättra på för yngre barn, som t.ex. stenar och stockar.
	De flesta lekredskap är klättrvänliga, lekhus är t.ex. möjliga att kättra upp på taket på.
<i>Dolvis, En lekredskap</i>	Det finns större lekredskap för klättring som t.ex. klätternät eller klättervägg.
✓	Det finns klätterträd.

5.5 Kana och pulka	Det finns naturliga höjdskillnader och lekredskap som gör det möjligt att rulla och kana med olika fart.
✓	Det finns åtminstone en kulle eller backe som gör det möjligt att springa, rulla och åka pulka för yngre barn.
✓	Det finns en brantare backe som gör att även barn i skolålder kan förväntas åka pulka här på vintern.
5.6 Balans	Det finns gott om naturliga element samt lekredskap som är möjliga att balansera på.
<i>1 skog.</i>	Det finns stockar, liggande trädstammar eller liknande som går att balansera på.
	Det finns byggda balansbanor.
	Det finns tillgång till lösa brädor och liknande som gör det möjligt för barn att bygga egna balansbanor.
5.7 Utmaning – hög fart	Det finns möjlighet att uppleva hög fart. Det finns en variation av olika upplevelser så att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att det pirrar i magen.
<i>gungor</i>	Det finns lekredskap som kan upplevas som utmanande. Som t.ex. gungor där man kan få upp särskilt hög fart, t.ex. genom extra långa rep. Lianer att svinga sig i, eller linbanor.
✓	Det finns branta backar att springa eller åka pulka i.
	Det finns hårdgjorda, branta ytor som gör det möjligt att få upp farten på cykel, skateboard eller liknande.
5.8 Utmaning – hög höjd	Det finns möjlighet att uppleva hög höjd. Det finns en variation av olika höjdupplevelser så att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att de utmanas.
<i>brant backe</i>	Det finns möjlighet att klättra högt, även för äldre barn.
	Det finns möjlighet att hoppa i olika svårighetsgrad från olika höjder och avsatser.
	Det finns lekbaser med högt läge, som t.ex. en trädkoja.
5.9 Utmaning – styrka och smidighet	Det finns möjlighet att träna styrka och balans. Variation i svårighetsgrad gör att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att de utmanas.
	Det finns redskap eller naturliga element som gör att miljön kan fungera som en plats för styrketräning.
	Lekmiljön skapar förutsättningar för att utöva parcour.